YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL, KUMKAPI-NİŞANCA KÖŞKLÜ HAMAMI (1887) ARAŞTIRMASI ve RESTORASYON PROJESİ

Mimar Seden SAVAŞ

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezin Savunulduğu Tarih: 15 Şubat 2007

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nevzat İLHAN (Trakya Ü.)

Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. İlgi Aşkun YÜCE (MSGSÜ)

Yrd. Doç. Dr Ayten ERDEM (YTÜ)

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

Sayfa

HARİTA LİSTESİ i

ŞEKİL LİSTESİ ii

RESİM LİSTESİ iv

ÖNSÖZ vi

ÖZET vii

ABSTACT viii

1. KUMKAPI SEMTİ 1

1.1 Semtin Konumu 1
1.2 Semtin Tarihi 1
1.3 Fiziksel,Sosyal,Ekonomik Yapı 4
1.3.1 FizikselYapı 4
1.3.2 Sosyal Yapı 5
1.3.3 Ekonomik Yapı 5
1.4 19 yy Batılılaşma Sürecinde Kumkapı 5

2. HAMAM MİMARİSİ 9

2.1 Genel Tanım 9
2.2 Tarihsel Gelişim 10
2.2.1 İlk Hamamlar 10
2.2.2 Roma Hamamı 11
2.2.3 Türk Hamamı 16
2.2.3.1 Selçuklular-Beylikler Dönemi 16
2.2.3.2 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 17
2.3 Osmanlı Hamam Mimarisi 18
2.3.1 Osmanlı Hamamlarında Mekan Düzenlemesi 20
2.3.1.1 Soyunmalık 20
2.3.1.2 Ilıklık 24
2.3.1.3 Sıcaklık 26
2.3.1.4 Külhan 28
2.3.2 Osmanlı Hamamlarında Sıcaklık Tipleri 29
2.3.3 İstabul'daki 19. yy Hamamları 34

3. İSTANBUL-KUMKAPI-NİŞANCA KÖŞKLÜ HAMAMI 40

3.1 Köşklü Hamamın Mimari Özellikleri 40
3.1.1 Plan Özellikleri 44
3.1.2 Mekan Özellikleri 46
3.1.3 Yapısal Özellikleri 55
3.1.3.1 Taşıyıcı Sistem 55
3.1.3.2 Yapım Tekniği ve Malzeme 58
3.1.3.3 Üst Örtü 59
3.1.4 Cephe Özellikleri 59

3.2 Sorunlar ve Müdahale Önerileri 62
4. SONUÇ 72

KAYNAKLAR

EKLER

Ek 1 Paftalar Listesi .....
Ek 2 Köşklü Hamam Analitik Rölöveleri (1997) .....
Ek 3 Köşklü Hamam Analitik Rölöveleri .....
Ek 4 İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı .....
Ek 5 Köşklü Hamam Restorasyon Projesi .....
Ek 6 Pervititch Haritası .....
Ek 7 Müller-Wiener Haritası .....
Ek 8 Ayverdi Haritası .....
Ek 9 Alman Mavileri Haritası .....

ÖZGEÇMİŞ .....

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Pervititch Haritası ..... Ek 6
Müller-Wiener haritası ..... Ek 7
Ayverdi Haritası ..... Ek 8
Alman Mavileri Haritası ..... Ek 9

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 İstanbul Planı 1
Şekil 1.2 Arkeoloji ve Topografya Haritası 2
Şekil 1.3 Kontoskalion Limanı 3
Şekil 1.4 Surlar 4
Şekil 1.5 Hocapaşa yangınının yayıldığı alan 7
Şekil 1.6 Müller-Wiener'e göre Kumkapı 7
Şekil 1.7 Ayverdi'ye göre Kumkapı 8
Şekil 1.8 Pervititch'e göre Kumkapı 8
Şekil 2.1 Roma Hamamı Şeması 12
Şekil 2.2 Roma'da Bir Ev Hamamı 12
Şekil 2.3 Stabainer Hamamı (Pompei) 14
Şekil 2.4 Caracalla Hamamı (Roma) 15
Şekil 2.5 Diocletianus Hamamı (Roma) 15
Şekil 2.6 Ayasofya Hamamı (Haseki Hürrem Sultan Hamamı) 18
Şekil 2.7 Osmanlı Hamamlarında mekan düzenlemesi 20
Şekil 2.8 Fil gözü camı 24
Şekil 2.9 Külhan Tesisatı 29
Şekil 2.10 Köşe Halvetli Sıcaklık Şeması 30
Şekil 2.11 Yıldız Biçimli Sıcaklık Şeması 30
Şekil 2.12 Çukur Hamam 31
Şekil 2.13 Üç Tarafı Halvetli Sıcaklık Şeması 31
Şekil 2.14 Tahtakale Hamamı 32
Şekil 2.15 Eşit Kubbeli Mekanlara Ayrılmış, Sütunlu ve Destekli Sıcaklık Şeması 32
Şekil 2.16 Çifte Halvetli Sıcaklık Şeması 33
Şekil 2.17 Balat Hamamı 33
Şekil 2.18 Eşit Mekanlı Sıcaklık Şeması 34
Şekil 2.19 Altunizade Hamamı Krokisi 35
Şekil 2.20 Arap Cami'i Hamamı Planı 36

Şekil 2.21 Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı Planı 37
Şekil 2.22 Çukurcuma Sürahi Hamamı 38
Şekil 3.1 Köşklü Hamam'ın konumu 40
Şekil 3.2 Köşklü Hamam'ın çevresi 41
Şekil 3.3 Depo Katı Planı 43
Şekil 3.4 Hamam Katı Planı 45

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 2.1 La Barbier'ın 'Türk Hamamı' adlı çalışması 9
Resim 2.2 Hypocaustum 13
Resim 2.3 Ayasofya Hamamı erkekler kısmı giriş revağı 19
Resim 2.4 Seki ve nişler-Ayasofya Hamamı 21
Resim 2.5 Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümü Soyunmalık Kısmı 22
Resim 2.6 Vezneciler Hamamı Çay Ocağı 22
Resim 2.7 Örücüler Hamamı Ilıklık Kapısı 23
Resim 2.8 Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümü Soyunmalık Kubbesi 23
Resim 2.9 Sıcaklık Girişi-Ayasofya Hamamı 25
Resim 2.10 Kubbe üzerindeki ışıklıklar-Ayasofya Hamamı 25
Resim 2.11 Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümü Sıcaklığı 27
Resim 2.12 Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümünden bir Halvet hücresi 27
Resim 2.13 Kubbe üzerindeki filgözü camlar-Cağaloğlu Hamamı 28
Resim 2.14 Kubbe üzerindeki ışıklıklar-Ayasofya Hamamı 35
Resim 2.15 Kubbe üzerindeki ışıklıklar-Ayasofya Hamamı 35
Resim 3.1 Köşklü Hamam'ın kitabesi 42
Resim 3.2 Soyunmalığın ayakta kalan beden duvarları 44
Resim 3.3 Köşklü Hamam Sokağı, üst giriş 47
Resim 3.4 Şirvana çıkan ahşap merdiven izi 48
Resim 3.5 Ilıklık kapısı 49
Resim 3.6 Bahçe kapısı 49
Resim 3.7 Peştamal kurutma ocağı 50
Resim 3.8 Ilıklıktaki tahrip olmuş sofa 51
Resim 3.9 Ilıklıktaki ilk temizlik hacmi 51
Resim 3.10 Ilıklıktaki çini madalyon izlerine bir örnek 52
Resim 3.11 Sofa ve göbektaşı 52
Resim 3.12 Özel yıkanma yerinin girişi 53
Resim 3.13 Sonradan açılmış geçit 54

Resim 3.14 Özel soyunma yerini örten volta döşeme 54
Resim 3.15 Halvet hücresi 55
Resim 3.16 Ortasında göbektaşı olan halvet hücresi 55
Resim 3.17 Pandantif 56
Resim 3.18 Niteliksiz ek 57
Resim 3.19 Tahrip olmuş duvardan görünen hafifletme kemeri 58
Resim 3.20 Soyunmalık örtüsü 59
Resim 3.21 Hamamı örten tonozlar 60
Resim 3.22 Hamam Çıkmazı Cephesi 61
Resim 3.23 Soyunmalık pencereleri söve bezemeleri 61
Resim 3.24 Köşklü Hamam Sokağı cephesi 62
Resim 3.25 Günümüzde mevcut olmayan çeşme 64
Resim 3.26 Halvetlerdeki kurnalar 65
Resim 3.27 Özel yıkanma yerindeki kurnalar 65
Resim 3.28 Su deposu ile ortak duvar üzerindeki çini 66
Resim 3.29 Sıcaklık ile ortak duvar üzerindeki çiniler 66
Resim 3.30 Soyunmalık ile ortak duvar üzerindeki çiniler 67
Resim 3.31 Usturalık ile ortak duvar üzerindeki çini 67
Resim 3.32 Yağmur suyunun yapıya verdiği zarar 68
Resim 3.33 Tonozlar üzerindeki bitki oluşumuna bir örnek 69
Resim 3.34 Cephedeki taş bozulmaları 69
Resim 3.35 Bezemelerdeki bozulmalara örnek 70

ÖNSÖZ

Yaşam sularda başlamış, milyonlarca yıl sonra karaya çıkmıştır. En küçükten en büyük canlı varlığa kadar bütün biyolojik yaşam ve insan hayatı için su gereklidir. Hayatta kalma mücadelesinde su kadar önemli başka bir ihtiyaç olmadığından su savaşları çıkmış, büyük medeniyetler su kenarlarında kurulmuştur.

Su, hayatın sürdürülebilmesi için olduğu kadar, beden temizliği için de önemlidir. Yıkanma, hem bedeni temizleme, hem de ruhu arındırma anlamı taşır. Farklı coğrafyalarda, farklı kültürlerde, benzer şekillerde karşımıza çıkar. Her toplum temizlenme ihtiyacını karşılamak için yıkanma yapıları inşa etmiştir. Ancak, bu yapılar dünya tarihinde iki imparatorluk döneminde ön plana çıkmıştır. Bunlar Roma ve Osmanlı İmparatorluklarıdır.

İstanbul'un fethinden sonra kent, Türklerin yaşam tarzı doğrultusunda yeniden imar edilmiştir. Bu imar faaliyetlerinde, camilerden sonra en çok inşa edilen yapı türü hamamlardır. Ancak günümüze ulaşabilen hamam sayısı pek azdır.

Bu çalışma sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Nevzat İlhan'a, maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen aileme, dokümanlarıyla tezime katkıda bulunan Y. Mim. Hüseyin Başçetinçelik'e ve yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

ÖZET

'İstanbul, Kumkapı-Nişanca Köşklü Hamamı (1887) Araştırması ve Restorasyon Projesi' adını taşıyan bu tez, harabeye dönüşmüş olan bir 19. yy halk hamamını inceleyip araştırarak, mevcut durumunu belgelemek, sorunlarını belirlemek ve bir çözüm önerisi getirmek amacıyla yapılmıştır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır:

1. Bölümde; Köşklü Hamam'ın bulunduğu mevkiden kaynaklanan özelliklerini analiz etmek amacıyla, Kumkapı Semti'nin İstanbul içindeki yeri, tarihsel gelişimi, fiziksel, sosyal, ekonomik biçimlenişi ve 19. yy Batılılaşma sürecinin semte etkileri anlatılmıştır.

2. Bölümde; İlk çağlardan Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar yapılan hamam yapıları irdelenmiş, Osmanlı Hamam Mimarisi'nde mekan düzenlemesi, Osmanlı Hamam Mimarisi'nde sıcaklık tipleri ve 19. yy.'da İstanbul'da yapılmış olan diğer hamamlar incelenmiştir.

3. Bölümde; Köşklü Hamam'ı mümkün olduğunca tanımak ve tanıtmak için, hamamın yapım tarihi ve konumu ele alınmıştır. Plan özellikleri, mekan özellikleri, yapısal özellikleri, cephe özellikleri başlıkları altında hamam incelenmiştir. Nişanca Köşklü Hamamı'nın koruma projesi hazırlanmış, sorunlar belirtilmiş ve müdahale önerileri getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Nişanca Köşklü Hamamı, Hamam Mimarisi,Osmanlı Hamam Mimarisi, Kumkapı

ABSTRACT

The aim of this work whose name is 'İstanbul, Kumkapı-Nişanca Köşklü Hamamı (1887) Araştırması ve Restorasyon Projesi', is to examine a damaged 19th century Turkish bath, to document its existing conditions, to determine its problems and to propose solutions to these problems.

The work haz 3 main parts:

In the 1st part, the bath's characteristics which results from it's locality is analysed by explaining the Kumkapı district's position in İstanbul, its historical development, its physical, social, economical situation and the effects of 19th century Westernization concepts's on the region.

In the 2nd part; the baths being built from the ancient civilizations to Ottoman Empire is researched. The space arragement in the Ottoman Bath Architecture and the types of baths according to its sıcaklık space's arrangement is explained. Baths, built in İstanbul in the 19th century are researched.

In the 3rd part, to recognize and to demonstrate Köşklü Hamam, its building date, location, plan-space-structural and facade features are described. A conservation project is prepared, problems are determined and solutions are suggested.

Keywords: Nişanca Köşklü Bath, Bath Architecture, Ottoman Bath Architecture, Kumkapı

1. KUMKAPI SEMTİ

1.1. Semtin Konumu

Kumkapı Semti, İstanbul'da Tarihi Yarımada'nın güneyinde, Eminönü ilçesi sınırları içerisindedir. Doğusunda Kadırga, batısında Yenikapı, kuzeyinde Gedikpaşa semtleri ile sınırlandırılmıştır. Güneyinde ise demiryolu, sahil yolu (Kennedy Caddesi) ve Marmara Denizi bulunmaktadır (Akın,1994) (Şekil1.1).

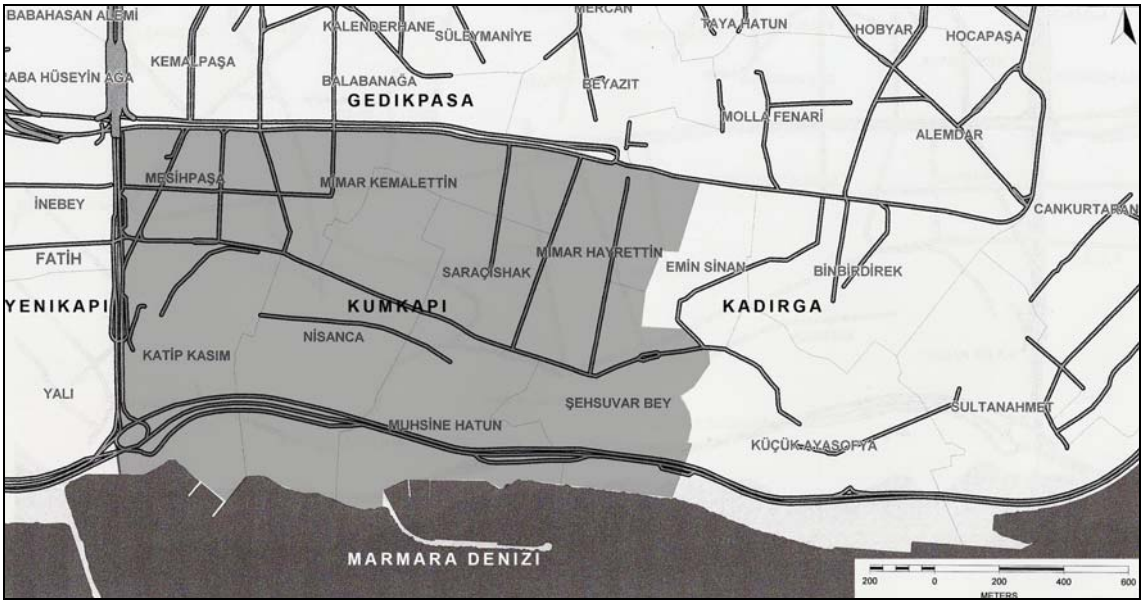

Şekil 1.1. İstanbul Planı

Semt, Tarihi Yarımadayı çevreleyen deniz surları kenarında konumlanmıştır. Saraya ve çarşılara yakın, liman faaliyetlerine elverişli olması nedeniyle hem Bizans hem de Osmanlı dönemlerinde tercih edilen bir yerleşim bölgesi olmuştur (Basut, 2002).

Deniz kıyısından başlayan çok hafif eğim, iç kısımlara doğru dikleşir. Çok dik ve merdivenli yokuşlar Kumkapı'nın karakteristik sokaklarının oluşmasında etkili olmuştur (Özden,1994).

Semt sekiz mahalleden meydana gelmektedir. Bunlar; Mesihpaşa, Katip Kasım, Mimar Kemalettin, Nişanca, Saraçishak, Muhsine Hatun, Mimar Hayrettin ve Şehsuvar Bey Mahalleleri'dir.

1.2. Semtin Tarihi

Kumkapı, geçmişi oldukça eskilere dayanan bir semttir. Roma döneminde önemli bir yerleşim yeri olmuştur. O dönemdeki adı 'küçük iskele' anlamına gelen 'Kontoskali'dir ve İmparator

Iulianus, önemli bir liman olan Kontoskalion Limanı'nı burada yaptırmıştır (Kömürciyan,1988) (Şekil 1.2).

Şekil 1.2. Arkeoloji ve Topografya Haritası (İslam Ansiklopedisi,1967)

Liman, çeşitli tarihlerde çıkan yangınlardan etkilenmiş ve onarımlar geçirmiştir. (Wiener,1998). II. Iulianus ve karısı Sofia'nın 570'lerin ikinci yarısından yaptıkları yoğun restorasyondan dolayı 'Sofia Limanı' olarak anılmaya başlamıştır (Demirağ,2003). Güvenlik ve stratejik olarak önemli bir konumda olması nedeniyle, 1261'de, Mikhael Paleologos tarafından imparatorluk donanmasının en önemli durağı olarak seçilmiştir. Limanda yabancı gemilerin bakımlarının yapılmasının yanı sıra gerektiğinde gemiler de saklanmıştır. Liman daha kullanışlı olması için derinleştirilmiş, güvenlik için ise taş bloklarla çevrilmiş ve demir giriş kapıları konulmuştur (Basut,2002).

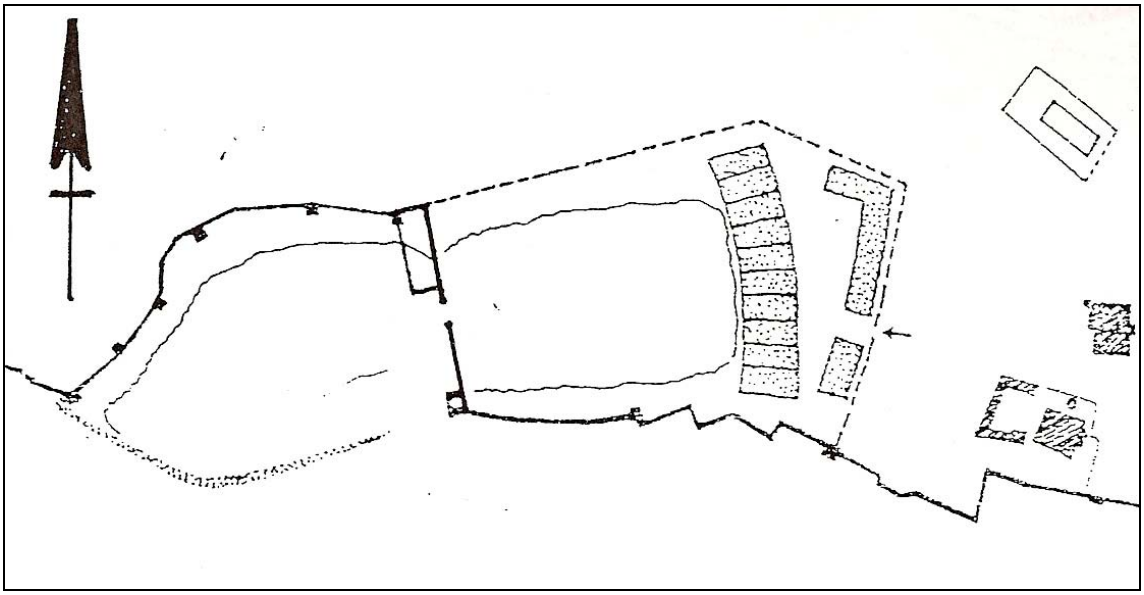

Şekil 1.3. Kontoskalion Limanı (Wiener,1998)

Surlar savunma amaçlı yapılardır, korunaklı alanlar yaratarak şehirlerin gelişimine olanak sunmuşlardır. Bu nedenle İstanbul kentinin oluşumu ve gelişiminde en önemli unsur olmuşlardır (Basut;2002). Marmara surlarının ilk kısmı 'Bizantion Surları' denilen ve Bizans tarafından yaptırılan, kıyıya daha yakın, yığma taştan bir set olarak inşa edilen surlardır. Şehrin kurucusu I. Konstantinus döneminde kara surları inşa edilmiştir (Demirağ,2003).

Surlarda birçok kapı vardır. Bunlar askeri kapılar ve kamusal kapılar olarak ikiye ayrılmışlardır. Askeri kapılar, dışarı geçit vermeyen, kuşatma sırasında askerlerin surlardaki mevzilere ulaşmak için kullandıkları kapılardır. Kamusal kapılar ise barış zamanlarında halkın girip çıktığı şehir kapılarıdır ve tarih boyunca güzergah belirleyici olmuşlardır (Belge,2003). Kum Kapısı, Yedikule'den doğuya doğru ilerlendiğinde Marmara kıyısındaki kent kapılarından beşincisini oluşturmaktaydı. Batıdan doğuya doğru Narlı Kapı, Samatya Kapısı, Davutpaşa Kapısı, Yeni Kapı; batısında da Çatladısu Kapısı (Çatladı Kapı) ve Ahırkapı yer almaktaydı (Akın,1994).

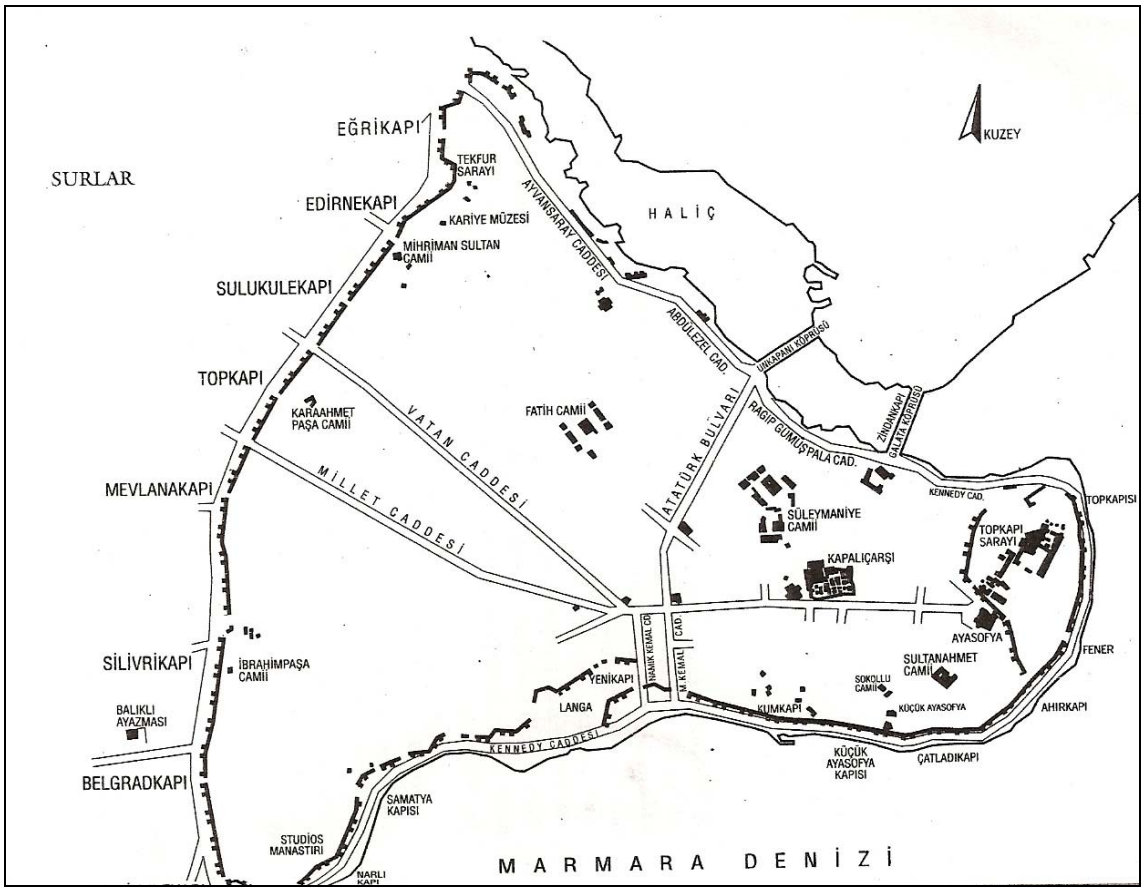

Şekil 1.4. Surlar (Belge,2003)

Osmanlıların İstanbul'u fethinden sonra bölgenin adı Kumkapı olarak değiştirilmiştir. Bunun nedeni şehre kumun getirildiği sur kapısının burada bulunmasıdır (Büyük Larousse). Sofia Limanı ise 'Kadırga Limanı' adı ile donanmanın ana üssü olarak kullanılmaya devam etmiştir. 1513'te Haliç'teki Tersane-i Amire'nin yapılıp, donanmanın merkez üssünün buraya nakledilmesinden sonra liman terk edilmiş, iyice sığlaşan ve bundan dolayı kötü kokular yaymaya başlayan liman, Sokullu Mehmet Paşa'nın emriyle doldurulmuştur (Demirağ,2003).

1.3. Fiziksel, Sosyal, Ekonomik Yapı

1.3.1. Fiziksel Yapı

Semtin fiziksel yapısının oluşumundaki en önemli etkenler denizden yukarılara çıkıldıkça dikleşen eğim, deniz ile semti ayıran deniz surları ve sahil ile bağlantıyı sağlayan Kum Kapısı'dır. Zaman içerinde çıkan büyük yangınlar, surları delip geçen demiryolu ve 1956-58 yıllarında açılan sahil yolu ise fiziksel çevrenin hızlı bir şekilde değişmesine neden olan faktörlerdir.

Çıkan yangınlar sonucu, geniş bahçeler içinde gelişen ahşap konak ve ev düzeni yerini

birbirini dik kesen belirli genişlikteki sokaklara ve bu sokaklar üzerindeki 2,3 ya da 4 katlı, çıkmalı, küçük arka bahçeli veya taşlıklı kargir yapılara bırakmıştır. Semtte yoğun bir konut dokusu vardır, öyle ki boş arsalar yok denecek kadar azdır (Akın,1994).

Ermeni, Rum ve Müslümanların bir arada yaşamış olması fiziksel yapıyı zenginleştirmiştir. Kargir yapılar üzerindeki dönemin bezeme anlayışını sergileyen, silme, plastır, söve, balkon korkuluğu gibi öğelerdeki çeşitlilik bunun göstergesidir (Demirağ,2003).

Değişen sosyal yapı, fiziksel çevrenin de geleneksel özelliklerini kaybetmesine neden olmaktadır. Ahşap evlerin yerini alan kargir evler yerlerini niteliksiz restorasyon örneklerine ya da cephe düzeni açısından çevreye uyum sağlamayan yüksek yapılara bırakmaktadır.

1.3.2. Sosyal Yapı

Bizans döneminde semt homojen bir demografik yapıya sahipti ve ağırlıklı olarak Rum halkı yaşamaktaydı. İstanbul'un fethinden sonra, II. Mehmet, Rum nüfusun etkinliğini kırmak için Anadolu'dan getirttiği Ermenilerin bir kısmını buraya yerleştirmiştir (Özden,1994). Gayrimüslimlere hizmet veren din yapılarının ve eğitim kurumlarının burada kurulması nedeniyle diğer bölgelerde yaşayan Rum ve Ermeniler de zaman içinde buraya taşınmışlardır (Basut,2002). Sayıları artan Ermeniler ya mevcut mahallelere yerleşerek ya da kendi mahallelerini kurarak, özellikle kiliseler etrafında yoğunlaşmışlardır. Samatya'da bulunan Ermeni Patrikhanesi'nin Kumkapı'ya nakledilmesi ile semt, Ermeniler için stratejik öneme sahip bir merkez haline gelmiştir (Özden,1994).

Semtteki sosyal ve fiziksel çeşitliliği sağlayan gayrimüslim nüfus artık yok denecek kadar azalmıştır.

1.3.3. Ekonomik Yapı

Kumkapı, tarihsel dönemleri boyunca önemli bir liman bölgesi olması nedeniyle, balıkçı kahveleri ve çok sayıdaki meyhaneleriyle tanınmıştır. Semt halkının ana ekonomik uğraşı öteden beri balıkçılık ve kayıkçılıktır (Akın,1994). Gedikpaşa Mahallesi ile sınırı oluşturan Çiftegelinler Caddesi üzerindeki butikler, ticaret hayatını canlandırmaktadır.

Kumkapı, ticaret, turizm ve hizmet ağırlıklı bir semttir (Özden-1994).

1.4. 19. yy Batılılaşma Sürecinde Kumkapı

Batıya doğru değişimin ilk işaretleri 18. yy başlarında ortaya çıkmış, Tanzimat Fermanı ile kuvvetlenmiş ve 20 yy başlarına kadar sürmüştür. Başlıca hedefleri, ordunun düzenlenmesi, batının bilimsel ve teknik gelişimlerine ayak uydurulması olan Batılılaşma hareketleri,

Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla toplumun her kesiminde köklü değişikliklere neden olacak bir nitelik kazanmıştır (Güncan, 1993). Fermanla yaşama geçirilen kurumsal reformların yansıması, geniş ölçekte kent dokusunda, daha dar ölçekte ise mimari de görülmüştür. Sonuç olarak klasik Osmanlı kent imajı, Avrupa biçim ve unsurlarını taşıyan daha kozmopolit bir yapıya dönüşmüştür (Çelik, 1998).

İstanbul'un fethiyle birlikte yaşamaya başlayan Ermeni, Rum ve Müslüman halk, etnik kökenlerine göre mahalle oluşturmuşlardır. Ancak 19. yy'da gelir düzeyi mahalle oluşumlarında etkili olmaya başlamıştır. Ekonomik durumu iyi olan gayrimüslimler Galata ve Pera bölgesine taşınınca Kumkapı gelir durumu daha düşük bir kitleye kalmıştır. Bu durum sosyo ekonomik ve kültürel yapıyı, dolayısıyla da mimariyi etkilemiştir. Semtte daha sınırlı ve mütevazi uygulamalar görülmektedir (Basut,2002).

Kumkapı, Osmanlılar döneminde, kara ve deniz yollarının bağlantı noktasında olduğu için 19. yy'da önerilen pek çok ulaşım projesinde önemli rol üstlenmiştir. Bu projeler kapsamında deniz ulaşımına ağırlık verilmiş ve demiryolu hattı inşa edilmiştir (Çelik,1998). Bu sayede daha çok insan Kumkapı'ya gelmiş ve ticaret canlanmıştır.

Tanzimat Fermanı ile azınlıkların kendi okullarını kurmasına izin verilmiş, bölgede kiliselerin yanına okullar açılmıştır. Bunun sonucu olarak da Kumkapı'ya diğer semtlerden gayrimüslim halk göç etmiştir.

1848 ve 1882 tarihleri arasında kent planlaması ve inşaat faaliyetlerini düzenlemeye yönelik altı adet nizamname yayınlanmıştır. Nüfus ve buna bağlı olarak konut sayısı arttığı için zaman içinde çıkan yangınlar semtin daha çok etkilenmesine sebep olmuştur. 1865 yılında çıkan Hocapaşa yangınında Kumkapı, Nişanca, Çiftegelinler kül olmuştur (Özden, 1994). Çıkarılan Ebniye Nizamnamesi ile, semtin ahşap yapılardan oluşan sivil mimarisi kargir yapılara dönüşmüştür. Sokak yapısı etkilenmiş, birbirini dik kesen geniş sokaklar ortaya çıkmıştır (Demirağ,2003).

19 yy'da semtin sosyal yaşamına dair fazla bilgi bulunmamaktadır ancak mevcut mimariden yola çıkarak bazı sonuçlara varılabilir. Her konutta farklı bir ailenin yaşaması, aile kurumuna bağlılığa; konutların çok katlı olması, ailelerin kalabalık olduğuna; semtte bekar odalarının olmaması, aile kurumunun mahremiyetine; sayıları oldukça çok olan ibadet yapıları, halkın gelenek ve dinine sahip çıktığına işaret eder (Basut,2002).

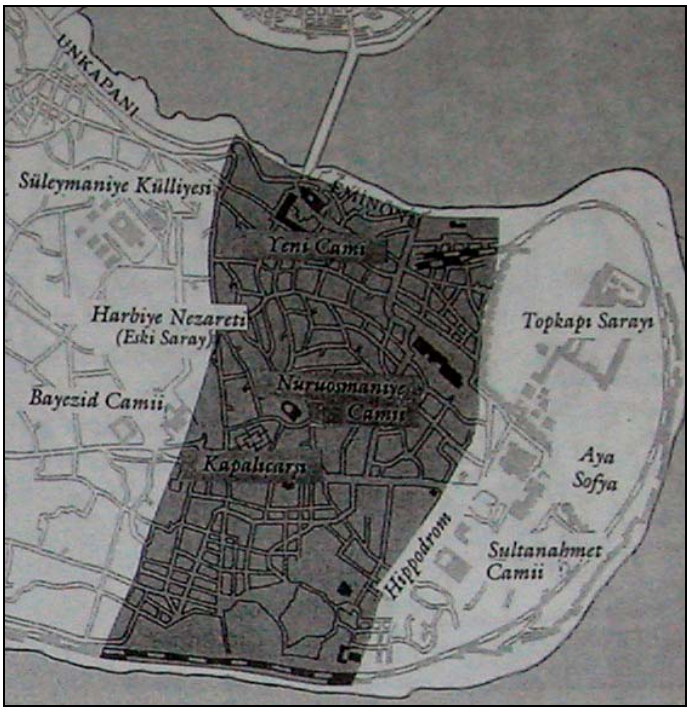

Şekil 1.5. Hocapaşa yangınının yayıldığı alan (Çelik,1998)

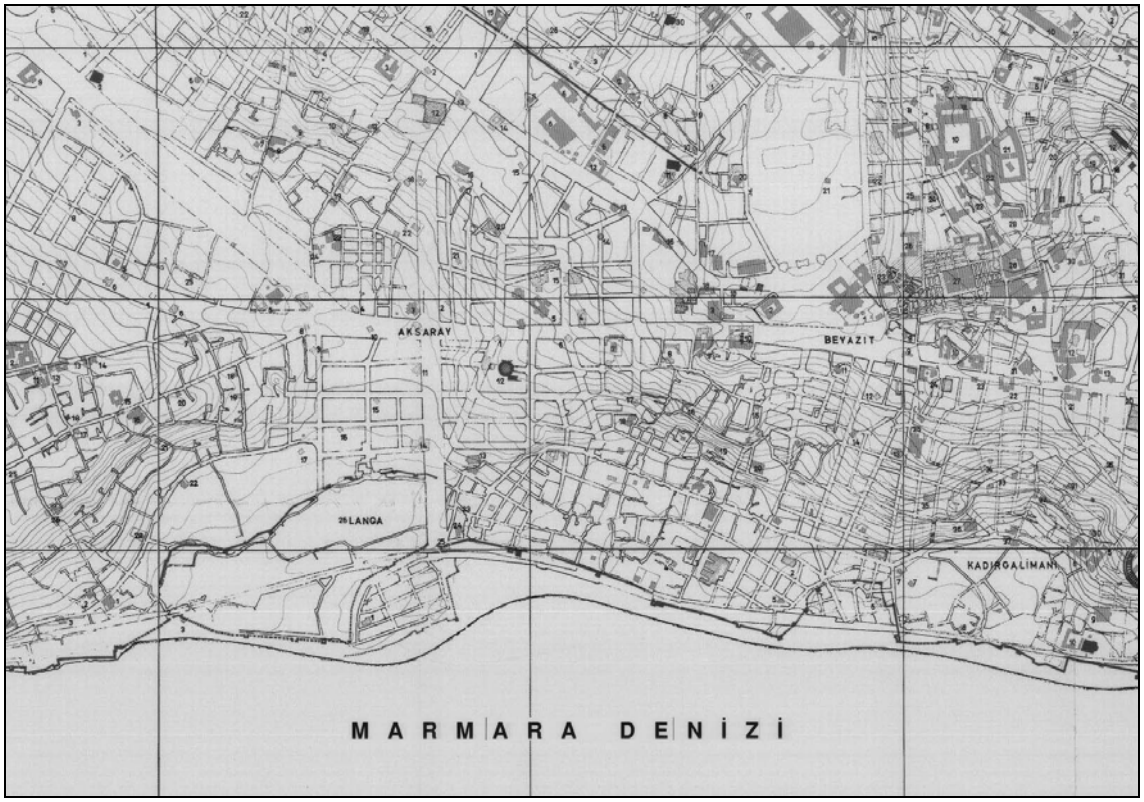

Şekil 1.6. Kumkapı (Müller-Wiener)

Şekil 1.7. Kumkapı (Ayverdi Haritası)

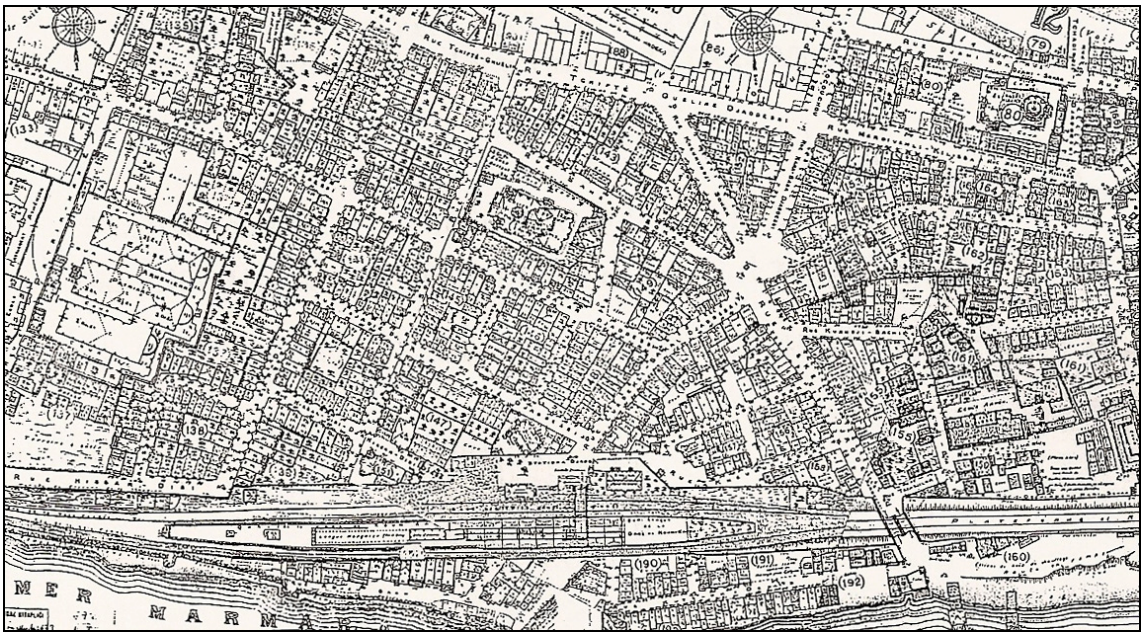

Şekil 1.8. Kumkapı (Pervititch Haritası)

2. HAMAM MİMARİSİ

2.1. Genel Tanım

İnsanlar çok eski çağlardan bu yana suda gizli güçlerin var olduğuna inanmış, onu tanrısallaştırmış ve ondan yararlanmışlardır (Ödekan, 1998). İnsanların bilinçli olarak temizlenmeye başlamaları binlerce yıl öncesine tarihlenir. Eski dönemlerden itibaren çeşitli medeniyetlerde hamam binalarına rastlanır. Hamamlar, Roma İmparatorluğu döneminde yaygınlaşmış, yıkanmanın dışında sosyal ve kültürel bir merkez haline gelmiştir. Dinleri gereği Müslümanlar, özellikler Türkler, hamama büyük önem vermişlerdir (Eyice, 1997). Osmanlı hamamları 18. yy'dan sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden tüccar, gezgin ve elçilerin anlattıklarının etkisiyle, Batılıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Pek çok batılı ressam Osmanlı hamamını anlatan resimler yapmıştır.

Hamam kelimesi, Arapça'da 'ısıtmak, sıcak olmak' anlamındaki 'hamm' kökünden türetilmiştir. Sözlük anlamı 'ısıtılan yer' demek olan sözcük, insanların temizlenme ve yıkanma ihtiyaçlarını karşılayan yapıların genel adı olarak kullanılmaktadır.

Resim 2.1. La Barbier'in 'Türk Hamamı' adlı çalışması (Yılmazkaya,2002)

2.2. Tarihsel Gelişim

2.2.1. İlk Hamamlar

Birçok dinde Tanrı huzuruna temizlenmeden, temiz kıyafetler giyilmeden çıkılamayacağı hükmedilmiş, ruh temizliği için beden temizliği şart koşulmuştur. Hintliler Ganj ve kollarını, Asurlular Fırat ve kollarını, Eski Mısırlılar Nil ve kollarını kutsal saymışlardır (Yılmazkaya, 2002).

Gerek sağlık, gerekse inançlar, suyla olan bu ilişki düzenli bir temizlik alışkanlığına dönüşmüş ve insanlar yıkanmak için yapılar inşa etme ihtiyacını hissetmişlerdir. Yıkanmak için yapılan ilk kapalı mekanların izlerine Hindistan, Eski Mısır, Antik Ege ve Yunan uygarlıklarında rastlanmaktadır (Yılmazkaya, 2002).

Mısır'da, Tell al-Amarnah'daki kazılarda ortaya çıkarılan hamamlar ilk hamam örneklerindendir (Güvenç,1997).

Viranşehir dolaylarında, Tell Halaf'ta, M.Ö 3000 yılına ait, eski şehir kalıntılarında, zemine pişmiş tuğla veya sıkıştırılmış mıcır üzerine asfalt benzeri malzeme serilmiş yıkanma odaları bulunmuştur. Toprak künkler ile su getirilmiştir. Pis sular için ise zeminde kanalizasyon tertibatı oluşturulmuştur (Taşçıoğlu,1998). Ancak ısıtma döşemelerine rastlanmamıştır.

Zincirlihöyük'te, MÖ 1200 yıllarına doğru Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Geç Hitit devletlerinden birine ait, hamam kalıntılarına rastlanmıştır (Eyice, 1997).

Günümüz hamamları gibi, içi ısıtılan, sıcak su akan binalara ilk olarak M.Ö. 5. yy'da Atina'da rastlanmaktadır. Bunlar halka açık bağımsız hamamlardır. Bu hamamların plan şeması daire planlı bir oda ile yanındaki dikdörtgen odalardan oluşmaktadır. Bu şema, uzun yıllar hamam mimarisinin planı olarak kullanılmıştır. Zaman içinde hamamların sayısı artmış, ısıtma sistemleri gelişmiştir. Olympia'daki hamamın ilk evresinde (M.Ö. 5. yy sonu), soba ile ısıtılan bir sistem, 4. evresinde ise (M.Ö 2. yy sonu), hypocaust sistemi ortaya çıkarılmıştır. (Abbasoğlu, 1998).

Yıkanma, Antik Yunan döneminde yaygınlaşmış ve önem kazanmıştır. Yunanlılar, suyu hem ruhu ve bedeni temizleyen bir araç olarak kullanmışlar, hem de suyun vücudu dinlendirme özelliğinden faydalanmışlardır (Abbasoğlu,1998). Önceleri basit bir çeşme ve yalaktan ibaret olan Yunan hamamına, IV. yy'da taş veya tuğladan yapılmış küvetler eklenmiştir (Seçkin,1980).

2.2.2. Roma Hamamı

İlk adımı Yunanlılar atmış olmasına rağmen, bağımsız hamam yapılarının gelişimi Roma İmparatorluğu ile başlamıştır (Yılmazkaya,2002). Romalılar ilk zamanlarda hamamlara büyük ilgi göstermeseler de, sonradan Yunan modellerini örnek alan yapılar inşa etmişlerdir (Aru,1949). Roma Hamamları, alttan ısıtmalı anıtsal mimarileri ve bezemeleri ile dünya sanat tarihinde özel bir yere sahiptirler. Roma İmparatorluğu'nun yayıldığı bütün coğrafyalarda halk hamamlarına ve zenginlerin evlerinde özel hamamlara rastlanır (Eyice,1998).

Roma Hamamı'nın girişi frigidarium kapısından sağlanmaktadır. Genellikle, sağında Apodyterium, solunda soğuk su dolu Pisin bulunmaktadır. Apodyterium'u Tepydarium ve Caldarium takip eder. Buradan Laconicum'a geçilir. Laconicum bir kapı ile Hypocaust'tan ayrılır. Ocağın sıcak havası sırasıyla Laconicum, Caldarium, Tepydarium ve Apodyterium'u ısıtır.

Tepydarium; Apodyterium veya Frigidarium'da soyunulmadığı hallerde, içinde soyunulan, terlenilen, hatta keselenilen ilk odadır. Buradan geçilen Caldarium'un içinde sıcak su dolu havuz vardır. Havuzun etrafı, banyodan sonra oturmak için yapılmış sıralar ile çevrilidir. Ardından Frigidarium' a geçilir. Burada bir veya iki basit soğuk su havuzu mevcuttur. Soğuk suya dayanamayanlar için, Palaestra'da, açık havada pisinler bulunmaktadır. Laconicum, Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde İmparator Agrippa tarafından oluşturulmuş buhar banyosudur. Kür, hazım ve yemeğin verdiği rehaveti atmak için kullanılan bir hacimdir (Aru,1949).

Hamam binasının önünde ve etrafında, spor oyunları ve güreşler için, genellikle sütunlu revaklarla çevrili bir avlu bulunurdu, arka tarafında ayrıca bir bahçe olmasına özen gösterilirdi (Eyice,1997).

Roma Hamamları'nda en dikkat çekici unsur, gelişmiş ısıtma sistemleridir. Hypocaustumda yanan ateşin kızgın dumanı ve bu ateş üzerinde kaynayan suyun buharı, döşemelerin altında (hypocaustum) ve duvarlarda, toprak künkler yardımıyla, dolaştırılarak merkezi ısıtma sağlanmıştır (Resim 2.2). Vitruvius bu sistemi M.Ö. 1. yy'da Sergius Orata'nın bulduğunu ileri sürmüşse de, arkeolojik buluntular Helenistik dönemden bu yana kullanıldığını işaret etmektedir (Abbasoğlu,1998).

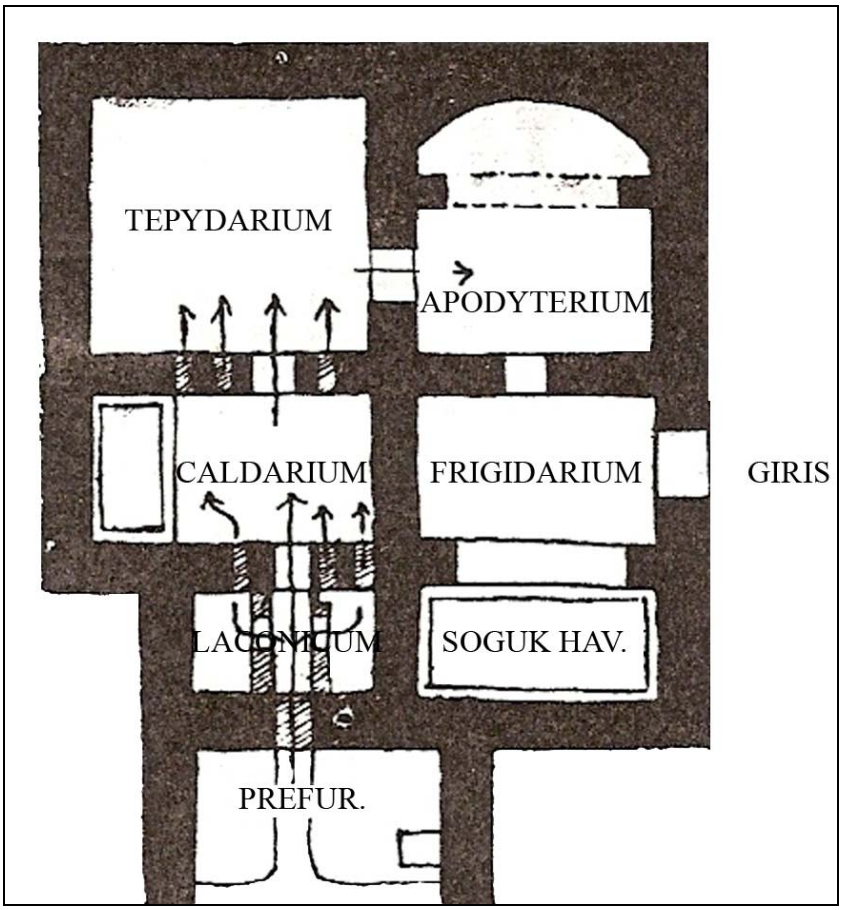

Şekil 2.1. Roma Hamamı Şeması (Aru,1949)

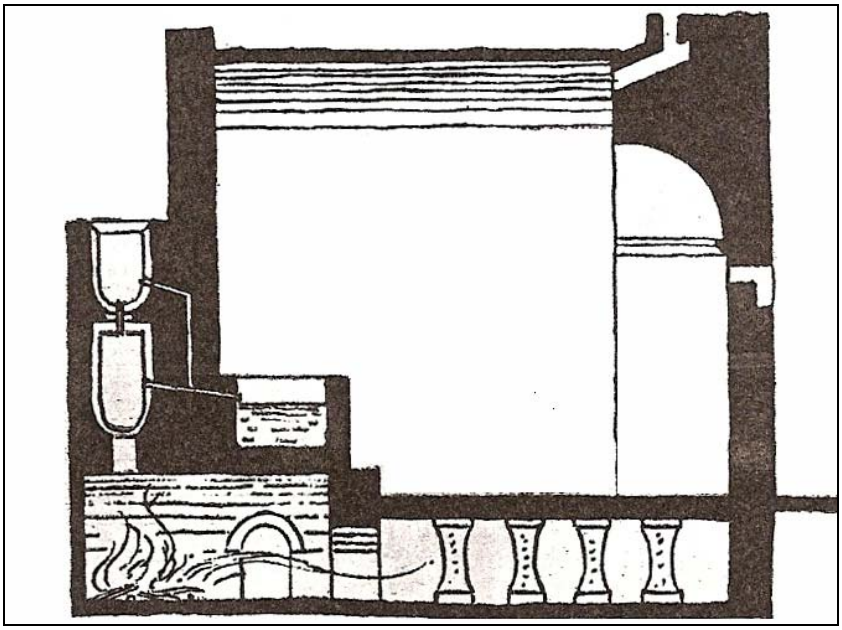

Şekil 2.2. Roma'da Bir Ev Hamamı (Aru,1949)

Resim 2.2. Hypocaustum

Putperestlik döneminde Roma Hamamı'nda Romen başlıklı sütunlar üzerine oturan dairesel kemerler vardır, zemini renkli mermerdendir, asıl hamam kısmı dikdörtgen veya dairesel bir havuzdan ibarettir. Bu dönemde hamamlar genellikle tabii kaynak sularının yakınında kurulmuşsa da, kanallı ve külhanlı olanları da vardır (Deniz,1950).

M.Ö. 2.yy içinde artan yıkanma gereksinimi sonucu zenginlerin hayır için yaptırdığı hamamların sayısı artmıştır. Buralara girmek için ödenen ücretin kaldırılması Roma'da gerek toplumsal, gerekse mimari gelişmeler için altyapı oluşturmuştur. Özellikle imparator Augustus döneminde (M.Ö. 27- M.S. 14) tesisler gelişmiş, yıkanmanın spor ve eğitimden üstün tutulduğu sonraları'Roma Hamamı' denecek olan bağımsız hamam yapıları ortaya çıkmıştır. Pompei'deki Stabian Hamamı bilinen ilk genel hamamdır (Şekil 2.3) (Anabritannica,1988).

Roma imparatorluk hamamları, döşeme, duvar ve tavanları mozaik ve mermer kaplamalarla bezeli, dev ölçülerde ve gösterişli yapılardır. Hamamlar; eğlenilen, spor müsabakaları yapılan, büyük salonlarında filozofların, şairlerin, dinleyicilerin bir araya geldiği sosyal bir odak noktası haline gelmiştir. İmparatorlar tarafından yaptırılan ve 'İmparator Tipi' olarak adlandırılan hamamlar, oldukça geniş ve anıtsal boyutlardadır (Erat,1999). İmparatorluk dönemi hamamlarının günümüze ulaşan en önemli örnekleri Roma'da Titus, Caracalla ve Diocletianus Hamamları'dır (Şekil 2.4-2.5). Bu hamamlar heykellerle dolu bahçeler içerindedir ve etraflarında dükkanlar, bahçeler, beden eğitimi avluları, kütüphaneler, ders salonları ve okuma odaları vardır (Orhan,2003).

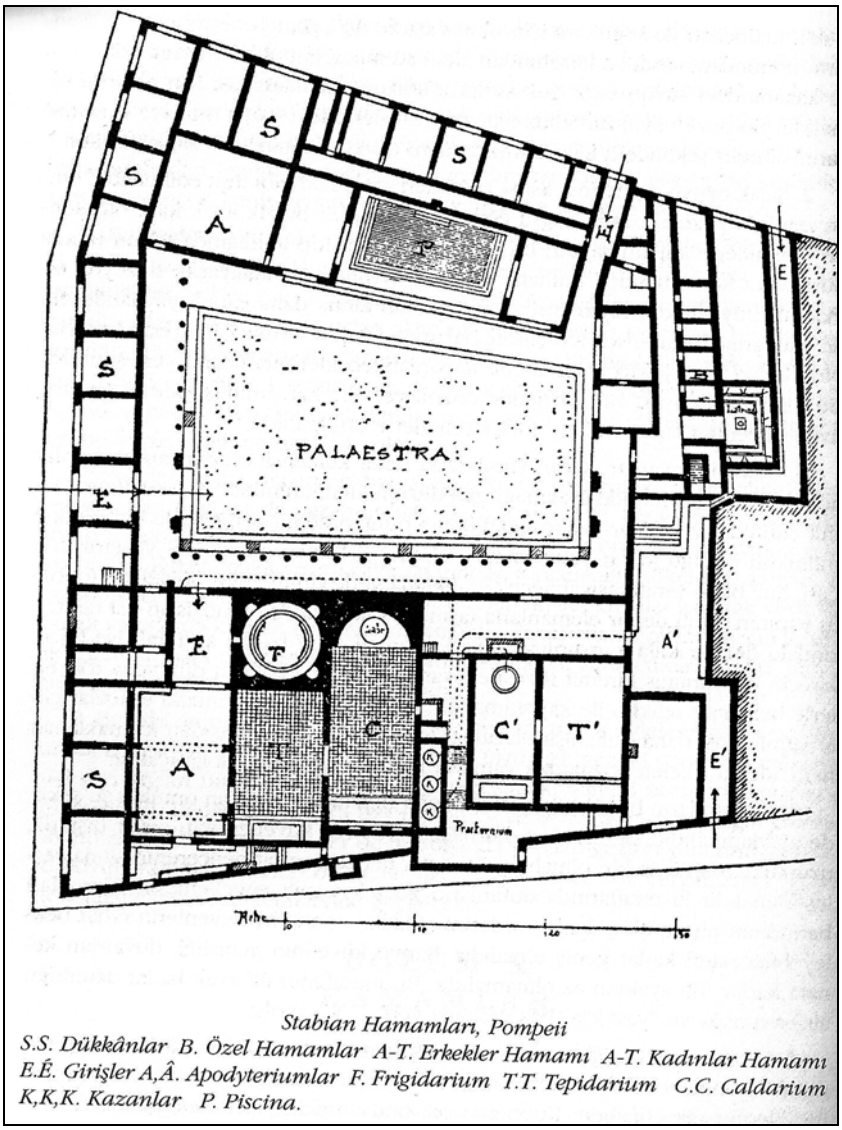

Şekil 2.3. Stabian Hamamı, Pompeii (Vitruvius, 1998)

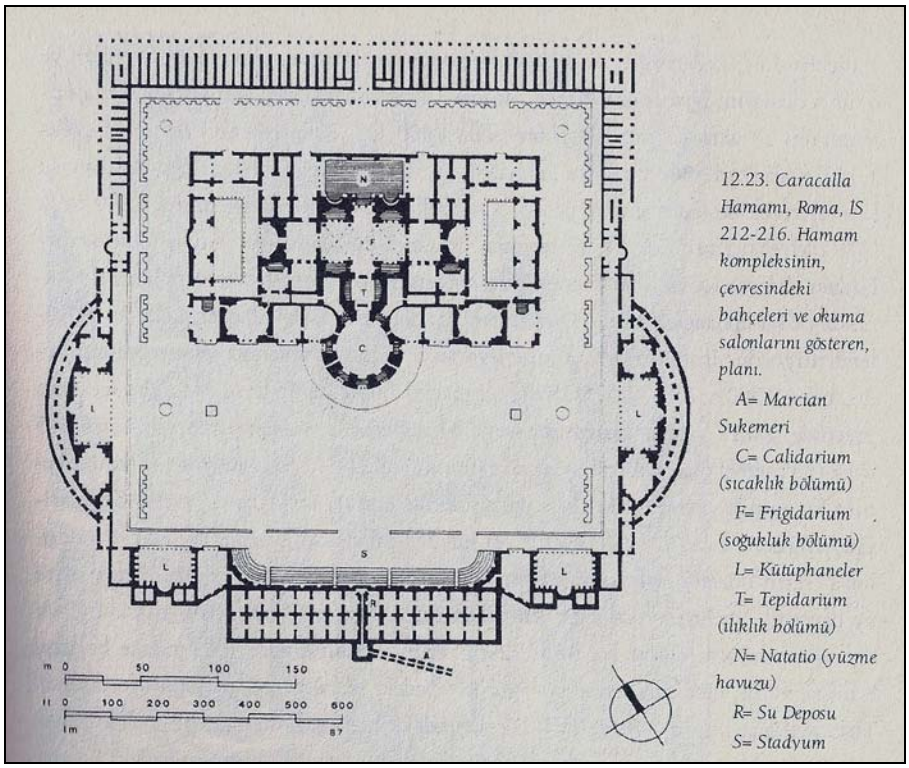

Şekil 2.4. Caracalla Hamamı ,Roma (Roth,2000)

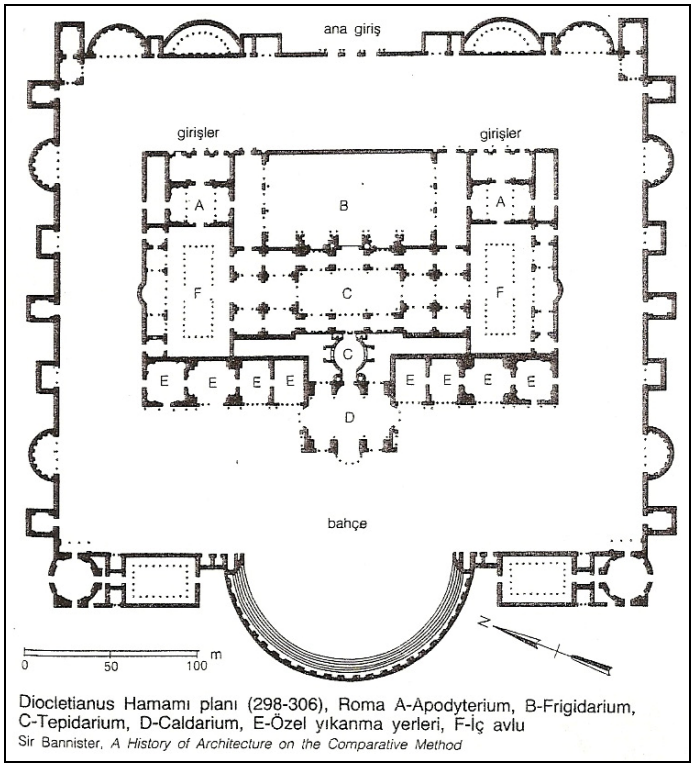

Şekil 2.5. Diocletianus Hamamı, Roma (Anabritannica, 1988)

2.2.3. Türk Hamamı

2.2.3.1. Selçuklular ve Beylikler Dönemi

Türkler için temizlik ve yıkanma hem Orta Asya'da sürdürdükleri yaşamın bir parçası olması hem de dini nedenlerden dolayı büyük önem taşımıştır. Evlere, saraylara, külliyelere, çarşılara kadar ihtiyaç duyulan her yerde çok sayıda hamam yaptırmışlardır (Taşçıoğlu,1998).

Bizanslılar hamamları kendilerinden önce aynı topraklarda yaşamış olan Romalılardan, Türker de XI. yy'da karşılaştıkları Bizanslılardan almış ve geliştirmişlerdir. Mekan özellikleri açısından birbirine büyük ölçüde benzeyen Roma Hamamı ve Türk Hamamı dini ve geleneksel nedenlerden dolayı birbirlerinden oldukça farklıdır (Güvenç,1997).

Artuklular Güneydoğu Anadolu'da Türk Dönemi hamamlarının ilk örneklerini vermişlerdir. XII. yy. başlarında Mardin'de inşa edilen Maristan Hamamı'nın Anadolu'daki en eski tarihli Türk Hamamı olduğu kabul edilir. 1220-1222 tarihlerinde Diyarbakır'da yaptırılan Artuklu Sarayı'nda, Oktay Aslanapa'nın yaptığı kazılarda altın mozaik bezemelerle süslü bir hamam ortaya çıkarılmıştır. Anadolu Selçukluları döneminden günümüze çok az sayıda hamam ulaşmıştır. Kayseri'deki Kölük Hamamı aslında bir Danişmentli yapısıdır, ancak 1210'da geçirdiği yoğun onarımdan dolayı Anadolu Selçuklu Hamamı olduğu söylenebilir. Çifte hamam planında bir yapıdır. Kümbet Hamamı (Kayseri), Sultan Hamamı (Kayseri), İçkale Hamamı (Alanya), Alara Kalesi Hamamı (Alanya) diğer önemli örneklerdir (Büyük Larousse).

Selçuklular ve Beylikler dönemi çarşı hamamlarının sıcaklık bölümlerinde genellikle dört eyvanlı, köşeleri halvet hücreli, Türk yapı sanatında çok eskilere dayanan bir plan şemasına bağlı kalınmıştır (Eyice,1997).

2.2.3.2. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlılar, su kemerleri, maslaklar, maksemler, açık ve kapalı sarnıçlar, şadırvanlar, selsebiller, çeşmeler, hamamlar gibi pek çok su yapısı inşa etmişler, bu yapılar arasından hamamlara büyük önem vermişlerdir (Eyice, 1997).

Bir uç beyliği olarak kurulan Oğuzların Kayı boyu, kısa sürede ticaret yollarını ele geçirmiş ve Bursa'yı fethettikten sonra yerleşik hayata geçmişler, burayı başkent yapmışlardır. (Taşçıoğlu,1998). Bursa'daki ilk kaplıca I. Murat zamanında yaptırılan Eski Kaplıca'dır. Christodulos adındaki bir Rum mimar, yapıyı bir Bizans yapısının malzemesiyle onarıp kullanılır duruma getirmiştir (Aru,1949). Ayrıca, Bursa, İznik ve Yalova'da, tabii kaynak

sularından faydalanılan, Bizans'tan kalma hamamlar kullanılmış, I. Murat ve Yıldırım zamanlarında da çelik ve kükürt suları üzerine hamamlar yaptırılmıştır (Deniz,1950).

İstanbul'un fethinden önce Trakya'ya geçen Osmanlılar, Edirne'yi başkent yapmış, diğer pek çok yapı gibi, hamamların da en özgün örneklerini burada vermişlerdir. Bunlar dışarıdan bakıldığında küçük ve gösterişsiz, içeride ise hacimlerin kullanılışı ve kullanılan mimari elemanlar açısından oldukça başarılı ve estetik yapılardır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra kentte büyük hamam inşaatları başlamış ve hükümdarlığı süresince İstanbul'da 5'i büyük 19 hamam yapılmıştır. İlk hamam, Irgat Hamamı'dır ancak bugün mevcut değildir.

Osmanlı'da hamamlar, külliyeler içerisine yapıldıkları gibi, tek olarak da inşa edilmiştir. Bir külliyeye hamam yapılacaksa, genellikle ilk inşa edilen yapı hamam olmuştur. Bunda amaç, yıllarca sürecek olan inşaat sırasında işçilerin temizliğini sağlamaktır (Yılmazkaya, 2002).

Hamam sayısı hızla artınca, su sarfiyatı ve odun tüketimi artmış, halk su ve yakacak sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Bu nedenle XVIII. yy'da hamam sayısının artmasını önleyici tedbirler alınmıştır (Eyice,1997).

Hamamlar, Osmanlı Mimarlığı'nın sayıca en zengin yapı türlerinden biridir. Bunun birinci sebebi, iyi gelir getiren kurumlar oldukları için hayır amaçlı olarak vakfedilmeleridir. İkinci sebep ise, ait oldukları yapı topluluğunun merkezi olan camilere cemaat çekmek istenmesidir (Eyice,1994). Gelir getirdikleri sürece kullanılmışlar, işlevlerini yitirince yıkılmışlardır. Bu nedenle, zaman içerisinde çok sayıda inşa edilmiş olmasına rağmen günümüze ulaşabilen örnekler çok azdır (Büyük Larousse).

2.3. Osmanlı Hamam Mimarisi

Osmanlı hamamlarında, Roma hamamının ısıtma sistemi aynen kullanılmış olmasına rağmen, mimaride çeşitli faktörlerden dolayı ortaya çıkan mimari değişiklikler nedeniyle, Roma Hamamı'ndan farklı bir hamam mimarisi ortaya çıkmıştır. Temel farklılıklardan biri, İslam dini gereği temizliğin ancak akarsuda yapılabileceği inancıdır. Bu nedenle Osmanlı hamamında soğuk ve sıcak su havuzları bulunmaz. Diğer bir fark ise, Roma hamamının açık ve kapalı alanlarının büyüklüklerine hiçbir zaman ulaşılmamasıdır. Ayrıca Roma hamamlarının süslü cephelerine karşılık Osmanlı hamamlarının cepheleri oldukça sadedir (Yılmazkaya,2002).

Osmanlı hamamlarını,

1. halkın yararlandığı 'çarşı hamamları'
2. kasır, saray, konak ve evlerde yapılan 'özel hamamlar'
3. yıkanmanın yanı sıra tedavinin de amaçlandığı 'kaplıcalar' olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz (Erat, 1999).

Çarşı hamamları, genellikle çifte hamam olarak yapılmışlardır. Yarısı kadınlara yarısı erkeklere hizmet eden çifte hamamlarda, giriş kapılarının aynı cadde veya sokağa açılmamasına özen gösterilmiştir. Isı kaybının az olması için, bazı istisnai durumlar hariç, bu iki bölüm tümüyle birleştirilmiştir (Eyice,1997). Sayıları daha az olan tek hamamlarda ise belirli saatlerde kadınlara, belirli saatlerde erkeklere hizmet verilir.

Klasik dönem hamamları içinde en görkemli olan Mimar Sinan'ın Sultan Ahmet'te yaptığı Ayasofya Hamamı ya da Haseki Hürrem Sultan Hamamı'dır (Ödekan,1998) (Şekil 2.6).

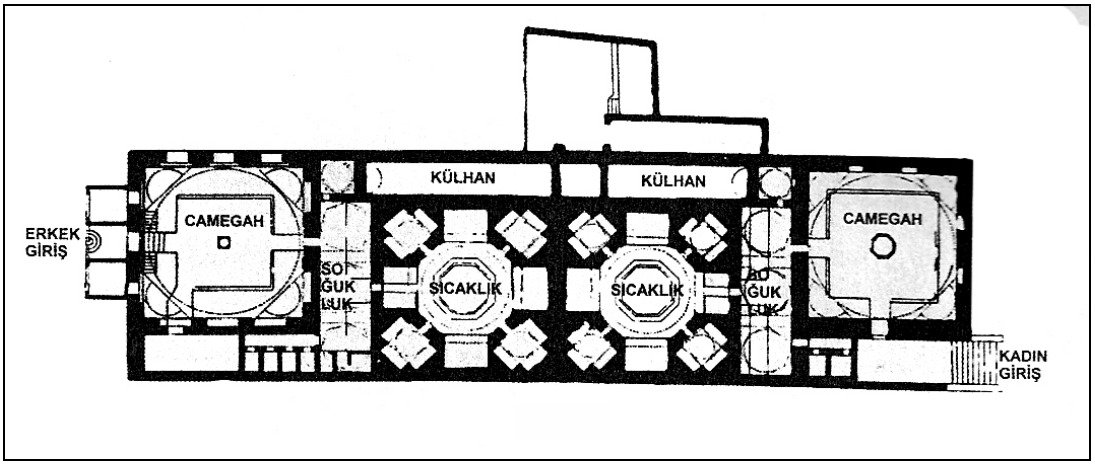

Şekil 2.6. Ayasofya Hamamı (Haseki Hürrem Sultan Hamamı) (Taşçıoğlu, 1998)

Selçuklu devri hamamlarında ön kısımda revaklı bir bölüm oluşturulurdu. Bu özellik, az sayıda da olsa, bazı Osmanlı hamamlarında kullanılmıştır (Yılmazkaya,2002). Ayasofya Hamamı'nın erkekler kısmı girişinde revaklı bir bölüm vardır (Resim 2.3).

Resim 2.3. Ayasofya Hamamı erkekler kısmı giriş revağı

Özel hamamlar, saray, köşk, kasır, kervansaray, tekke, kışla gibi yapılarla bütünlük oluşturacak şekilde bağımsız ya da yarı bağımsız olarak tasarlanmışlardır. Az sayıda kişi tarafından kullanılmaları amaçlandığı için tipoloji kaygısı taşımamışlardır. Genellikle soyunmalık ve sıcaklıktan meydana gelmişlerdir (Erat, 1999).

Kaplıcalarda çarşı hamamlarına benzer bir mimari yaklaşım söz konusudur. Bazı örneklerde halvetler ve ılıklık bölümü yoktur (Erat,1999). Hamamlarda soğuk su ateş yardımıyla ısıtılırken, kaplıcalar sıcak suların yeryüzüne çıktığı yerlerde kurulduğu için, ayrıca bir ısıtma tesisatına ve su deposuna ihtiyaç duyulmamıştır. Kaplıcaları hamamlardan ayıran diğer bir özellik içinde havuz olmasıdır. Bu havuzlara girmek için öncelikle vücut temizliği şarttır. Anadolu'da ilk olarak Romalılar zamanında inşa edilen kaplıcaların bazı hastalıklara iyi geldiğine inanılmıştır.

2.3.1. Osmanlı Hamamlarında Mekan Düzenlemesi

Osmanlı hamamlarını yalın ve fonksiyonel bir plan şeması vardır. İç mekan düzenlenmesi dört kısımdan oluşur:

1. soyunmalık
2. ılıklık (soğukluk)
3. sıcaklık
4. külhan (Şekil 2.7)

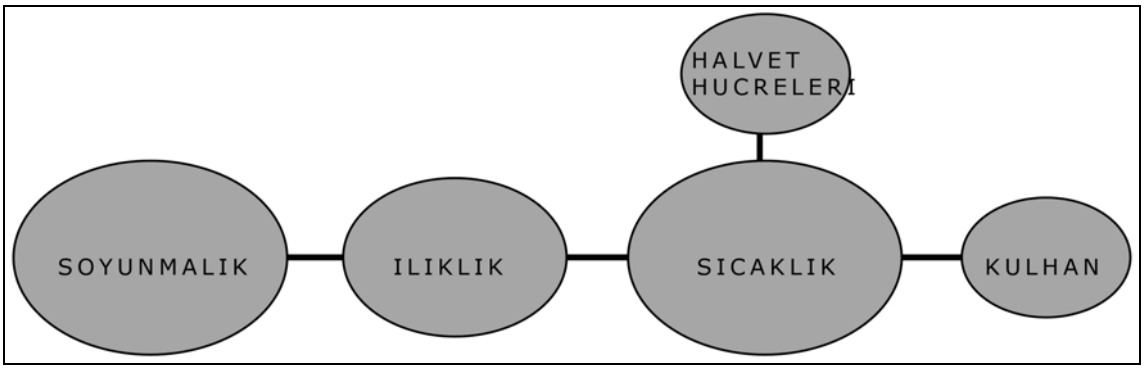

Şekil 2.7. Osmanlı Hamamlarında mekan düzenlemesi

2.3.1.1. Soyunmalık :

Soyunmalık, Farsça 'elbise soyunulan yer' anlamına gelen camegah sözcüğünden bozma olan 'camekan' olarak da adlandırılır (Yılmazkaya, 2002).

Eski Roma Hamamları'nda Apodyterium adı verilen mekandır. Hamamın ilk bölümüdür. Cümle kapısından girilen, soyunma ve kabul işlemlerinin yapıldığı hacimdir (Ödekan,1998).

Hamamların soyunmalık bölümü genellikle kargirdir ve üzeri kubbe ile örtülmüştür. Bu mekanın ahşaptan yapıldığı örnekler de vardır. Ahşap malzeme sık sık tamir gerektirdiğinden camekanlar büyük değişikliğe uğramış, orijinalliğini kaybetmiştir. Eski hamamlar yıkılmak istendiğinde, bu durum neden olarak gösterilmiş, sonuç olarak pek çok hamam yok olmuştur (Eyice,1997).

Osmanlı Hamamları'nda soyunmalık, kare veya kareye yakın dikdörtgen planlı yapıdır. Etrafında 100-120 cm yükseklikte, 150-250 cm genişlikte taştan veya ahşaptan bir seki vardır. Bu sekinin üzerinde ise soyunma hacimleri yer alır. Bu sedirlerin altında nalınları koymak için nişler vardır. Girişin kenarında hamamcıya ait bir hücre bulunur (Aru,1949) (Resim 2.4).

Resim 2.4. Seki ve nişler-Ayasofya Hamamı

Mekanın ortasına genellikle mermerden fıskiyeli bir havuz yapılmıştır. Döşemeleri mermerdir. Ahşap sütunların taşıdığı, ahşap merdivenle çıkılan, Şirvan adı verilen galeri katı olan örnekler de vardır (Seçkin,1980) (Resim 2.5). Camekanın bir köşesinde kahve ocağı ve içme suyu çeşmesi yer alır (Resim 2.6).

Soyunmalığın ısıtma sistemi ve sıcak su tesisatı yoktur. Üst örtüsünde fener olan örneklerde, buhar bu pencereler vasıtasıyla dışarı atılır. Kışın ısıtma mangallar aracılığıyla sağlanır. Bazı hamamlarda giriş holünün bir köşesinde kemerli bir niş vardır. Çekme bacası olmayan ocak havlu ve peştamalların kurutulması içindir (Güvenç,1997).

Duvarlarda açılan pencereler, içeriden dışarısı, dışarıdan da içerisi görülmeyecek yüksekliktedir. İki sıra pencerenin olduğu durumlarda, üst sıradakiler renkli alçı pencere olur ve mekana renk katar (Taşçıoğlu,1998).

Soyunmalıktan ılıklığa üzerinde külah şeklimde baca olan, iki tarafa açılan kanadı olan bir kapıdan geçilir. Bu bacanın amacı, sıcak olan iç hacimden çıkacak buharı buğu yapmadan çekip dışarı atmaktır (Güvenç,1997) (Resim 2.7). Mekanın aydınlatılması, çatı feneri ve pencerelerle sağlanmıştır (Eyice,1997) (Resim 2.8).

Resim 2.5. Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümü Soyunmalık Kısmı (Yılmazkaya,2002)

Resim 2.6. Vezneciler Hamamı Çay Ocağı (Yılmazkaya,2002)

Resim 2.7. Örücüler Hamamı Ilıklık Kapısı (Yılmazkaya,2002)

Resim 2.8. Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümü Soyunmalık Kubbesi

2.3.1.2. Ilıklık

Ilıklık kısmı değişik kaynaklarda 'soğukluk' ya da 'kapıarası' olarak da adlandırılır.

Roma Hamamları'nda Tepydarium adı verilen mekandır. Genellikle sıcaklığa geçmeden önce vücudu sıcaklığa alıştırmak için kullanılır. Sıcağa fazla dayanamayan kimselerin burada yıkanması ve ilk temizlik işlemleri için kurnalar vardır (Güvenç,1997).

Soğukluk, soyunmalık duvarına yapışık, bu duvarı kendine uzun kenar alan dikdörtgen formunda tasarlanmış, kubbe veya tonoz ile örtülmüştür. Sıcak suyu olan, ısıtılan bir mekandır. Duvar kenarlarında mermer sekiler ve tahtadan oturma yerleri vardır (Orhan,2003).

Soğukluk mekanının kışın camekan olarak kullanıldığı bilinmektedir. Külhandan çıkıp iç hacmi ısıtan sıcak hava, döşeme altından ve duvarlardan dolaşarak soğukluğu ısıtır (Aru,1949).

Usturalık ve tuvaletler bu mekana bağlı, daha alçak bölmelerdir. Ot odası da denilen usturalık, iyi havalandırılan, ahşap kapısı daima kapalı tutulan, bir kurnalık yıkanma yeridir. Hamamın bir tek giriş kapısında kilit vardır. Bu kapıda kilit olmadığı için, meşgul iken girilmemesi için üzerine peştamal asılır (Taşçıoğlu,1998).

Soğukluktan sıcaklığa genellikle dar ve kemerli bir kapıdan geçilir. Arkasında ağırlık yapması için demir bir tokmak bulunan kapalı ahşap bir kapı vardır. Kapı açılınca tokmak kapıya vurur, ağırlıktan dolayı kapı kendi kendine kapanır (Güvenç,1997) (Resim 2.9).

Aydınlatma, kubbelere yerleştirilen fanus veya büyük bir kandil şeklinde, yuvarlak, bombeli, filgözü olarak adlandırılan camlardan gelen gün ışığı ile tabii olarak sağlanır. Bazılarında, fanusların yerleştirildiği yuvalar yıldız şeklindedir (Eyice,1997) (Şekil 2.8) (Resim 2.10).

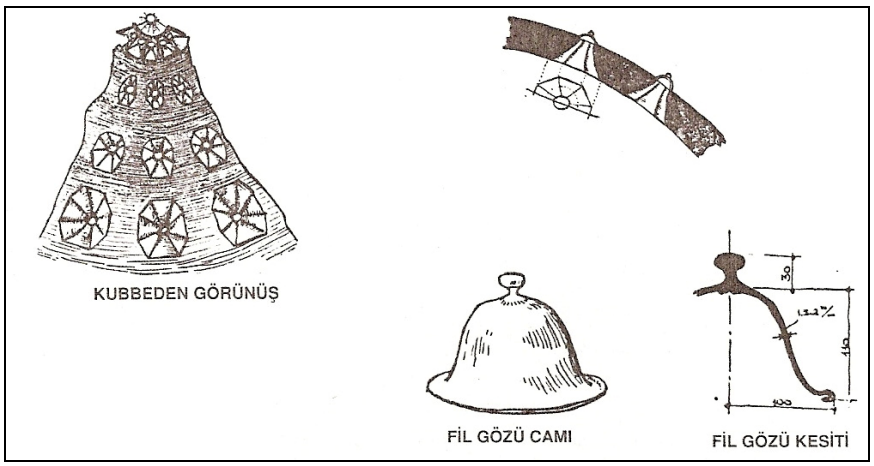

Şekil 2.8. Filgözü Camı (Aru, 1949)

Resim 2.9. Sıcaklık Girişi-Ayasofya Hamamı

Resim 2.10. Kubbe üzerindeki ışıklıklar-Ayasofya Hamamı

2.3.1.3. Sıcaklık

Sıcaklık, çeşitli kaynaklarda Arapça'da sıcaklık anlamına gelen 'harare' adı ile anlatılmaktadır. Roma Hamamları'nda Caldarium adı verilen mekandır. Sıcaklık, iki kısma ayrılabilir. İlk kısım olan tekil yıkanma hücreleri, mekanın köşelerinde, küçük hücreler şeklinde, kapıları olmayan 'halvet' adı verilen hacimlerdir. İkinci kısım ise bu hücreler arasında kalan genel yıkanma nişleridir. Sıcaklık, külhana en yakın hacim olması nedeniyle binanın en sıcak mekanıdır (Aru,1949).

Halvetlerde ve halvetler arasında kalan genel yıkanma yerlerinde, duvarlar boyunca uzanan 15-20 cm yükseklikte, 70-100 cm genişliğinde mermer sekiler bulunur. Bu seki üzerine aralıklarla kurnalar yerleştirilir. Duvarların içinden geçirilen kurşun borularla, hem soğuk hem de sıcak su kurnalara getirilir. Setlerin kenarı boyunca döşemede bulunan açık dereler vasıtası ile kirli su tuvaletlere götürülür. Sıcaklığın duvarları tamamen ya da kısmen mermer kaplıdır (Anabritannica,1988). Duvarların mermer kaplanıp kaplanmaması hamamın önemine bağlıdır. Daha sade hamamlarda duvarlar çimento ile sıvalı olabilir. Sıcaklığın ortasında, dinlenme, masaj ve terleme amacıyla, yerden 40 cm kadar yükseklikte genellikle çokgen şeklinde olan göbek taşı bulunur (Resim 2.11). Dar, kemerli kapılardan halvet hücreleri adı verilen özel yıkanma bölümlerine geçilir (Resim 2.12). Işık, ılıklıkta olduğu gibi, kubbe veya kubbeler üzerinde bırakılmış deliklerden içeri girer (Aru,1949)(Resim 2.13).

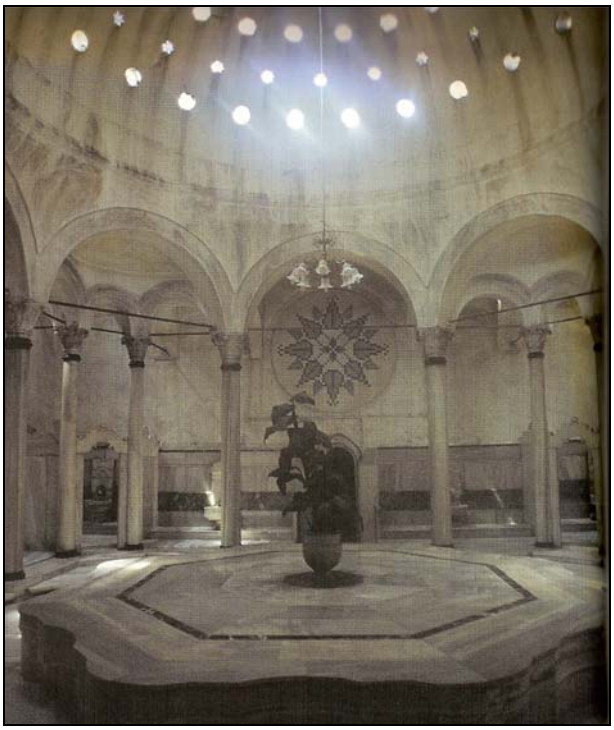

Resim 2.11. Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümü Sıcaklığı (Yılmazkaya,2002)

Resim 2.12. Cağaloğlu Hamamı Erkekler Bölümünden bir Halvet hücresi (Yılmazkaya,2002)

Resim 2.13. Kubbe üzerindeki filgözü camlar-Cağaloğlu Hamamı

2.3.1.4. Külhan

Eski Roma Hamamları'nda Hypocausten adı verilen kısımdır. Külhan, hem hamamın hem de suyun ısıtıldığı merkezdir. Özel ve genel tüm hamamlarda, su deposunun gerisinde yer alan, uzunluğu sıcak su deposunun boyuna eşit, üstü genellikle beşik tonozla örtülü bir depo ve tesisat hacmidir (Güvenç,1997). Üzerinde bakır bir kazan bulunur. Kazanın ateş ile temasının artırılması için, tabanı mümkün olduğu kadar kubbelendirilmiştir. Külhanın zemin kotu, döşeme kotundan aşağıda bulunur. Bu kısmın ön tarafı odun deposu olarak kullanıldığından kısmen veya tamamen örtülüdür. Külhan ocağında yakılan odunlar bir taraftan su kazanı içindeki suyu, diğer taraftan da Roma Hamamı'nda olduğu gibi döşemelerin altından dolaşarak döşeme taşlarını ısıtır. Duvarların içinde künk ve demir borularla hamamın içini dolaşan sıcak hava tüteklik denen bacalardan dışarıya çıkar (Eyice,1997).

Hamam döşemeleri 0.20/0.20 m, 0.25/0.25 m boyutlarında, yüksekliği 0.70-1.50 m olan ayaklar üzerine oturur. Mermer levhalar bu ayaklar üzerine oturan kemerler üzerindedir. Bu nedenle mermer plakalar doğrudan sıcak havayla temas etmez.

Suyun ısıtılması için kullanılan bakır kazan, tonoz ile örtülü su haznesine bağlıdır. Burası, bitişik soğuk su deposundan daha yüksektedir. Bu nedenle soğuk ve sıcak sular arasında devamlı bir akış vardır. Böylece haznedeki su her yerde eşit sıcaklıkta olur. Isınan su, toprak borular vasıtasıyla ya doğrudan hamamın içindeki musluklara iletilir, ya da odunluğun üzerindeki bir depoya gönderildikten sonra hamamın içine verilir.

Su deposuyla hamamın iç kısmının tek ilişkisi tamir ve kontrol için sıcaklık döşemesinin 2.00-2.50 m üzerinden bırakılan bir menfezdir. Bunun dışında hamam ile su deposunun ilişkisi yoktur. Menfezin bir diğer amacı da buharı dışarıya vermektir (Aru,1949).

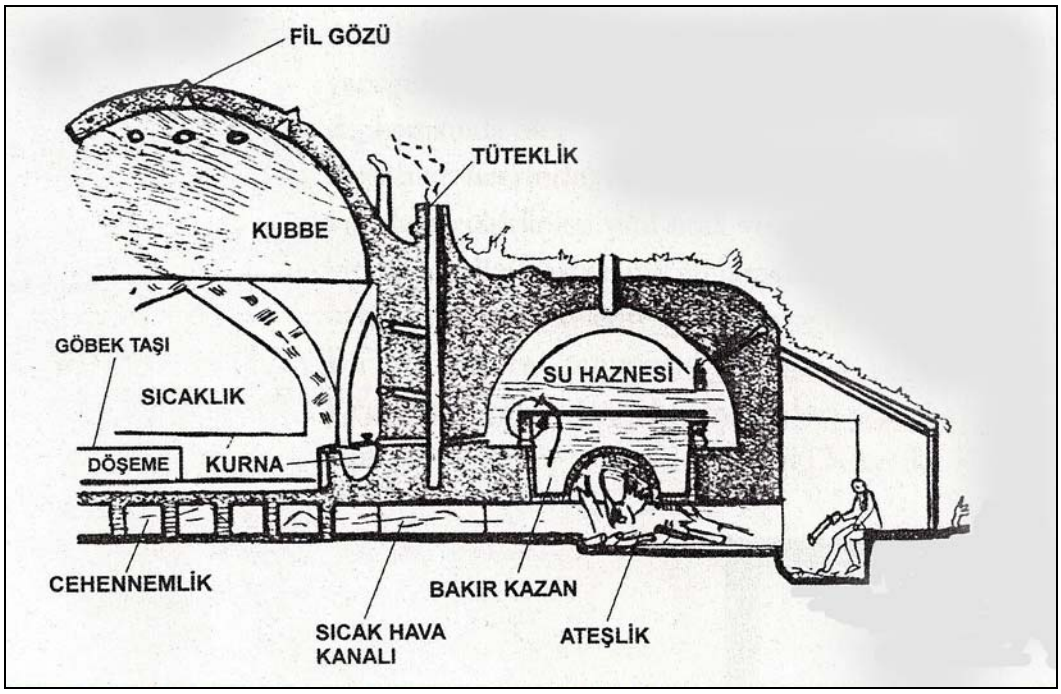

Şekil 2.9. Külhan Tesisatı (Aru, 1949)

2.3.2. Osmanlı Hamamlarında Sıcaklık Tipleri

Hamamın; soyunmalık, ılıklık, sıcaklık ve külhan olmak üzere değişmeyen dört hacimden meydana geldiğinden bahsettik. Bu hacimlerin yerleştirilme prensipleri hep aynı olmakla birlikte, planda ve üçüncü boyutta hep bir değişim çabası vardır. Bu değişiklikler daha çok sıcaklık ve halvetlerde yapılmıştır. Türk Mimarisi'nde hamamlar incelendiğinden sıcaklıklarının düzenine göre başlıca 6 çeşit hamam tespit edilmiştir.

A Tipi – Köşe Halvetli Sıcaklık Şeması

B Tipi – Yıldız Biçimli Sıcaklık Şeması

C Tipi – Üç Tarafı Halvetli Sıcaklık Şeması

D Tipi – Eşit Kubbeli Mekanlara Ayrılmış, Sütunlu ve Destekli Sıcaklık Şeması

E Tipi – Çifte Halvetli Sıcaklık Şeması

F Tipi – Eşit Mekanlı Sıcaklık Şeması (Orhan,2003)

A Tipi – Köşe Halvetli Sıcaklık Şeması:

Örneklerine çok sık rastlanan bir tiptir. Sıcaklığın ortasında kubbe, etrafında dört yönde

eyvanlar vardır. Eyvanlardan biri giriş kısmını oluşturur. Köşeler, halvet hücrelerine ayrılmıştır (Şekil 2.10).

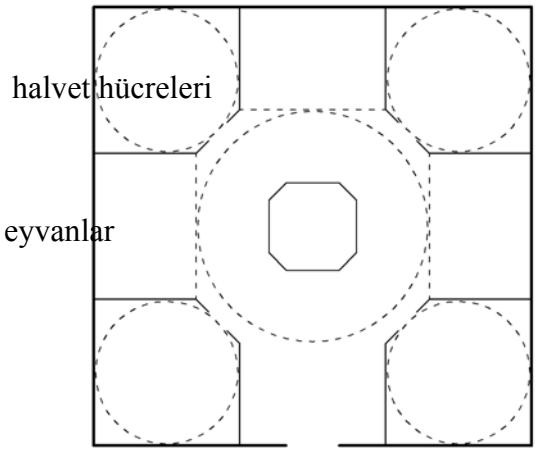

Şekil 2.10. Köşe Halvetli Sıcaklık Şeması

Beyazid Hamamı, Edirnekapı Hamamı, Langa Hamamı, Çinili Hamam, Muratpaşa Hamamı, Ayakapı Hamamı, Çukur Hamam kadınlar kısmı, Çemberlitaş Hamamı, Cağaloğlu Hamamı bu tipe örnek hamamlardır (Eyice,1994).

B Tipi – Yıldız Biçimli Sıcaklık Şeması:

Sıcaklık bölümü, kenar sayısı değişebilen çokgen bir plana sahiptir. Çokgenin etrafında eyvan görünümlü, üzeri tonozlarla örtülü derin nişler vardır (Şekil 2.11).

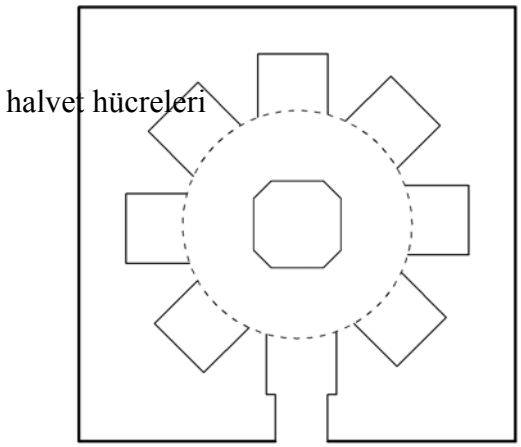

Şekil 2.11. Yıldız Biçimli Sıcaklık Şeması

Çardaklı Hamam, Kılıç Ali Paşa Hamamı, Mahmut Paşa Hamamı, Tahtakale Hamamı erkekler kısmı, Vefa Hamamı, Ayasofya Hamamı, Çukur Hamam erkekler kısmı bu tipe örnek hamamlardır (Güvenç,1997) (Şekil 2.12).

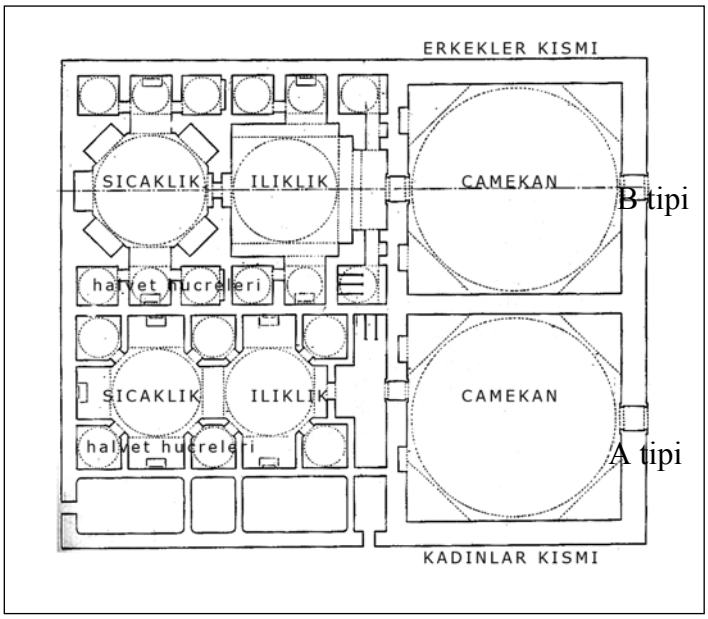

Şekil 2.12. Çukur Hamam

C Tipi – Üç Tarafı Halvetli Sıcaklık Şeması:

Dikdörtgen veya kare formdaki mekanın ortasında göbektaşı, kenarlarında halvet hücreleri sıralanır (Eyice,1997) (Şekil 2.13).

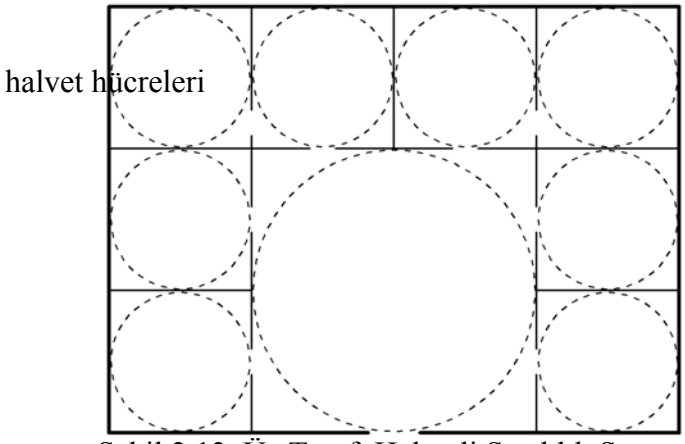

Şekil 2.13. Üç Tarafı Halvetli Sıcaklık Şeması

Tahtakale Hamamı kadınlar kısmı, Bahçeli Hamamı bu tipe örnek hamamlardır (Eyice,1994) (Şekil 2.14).

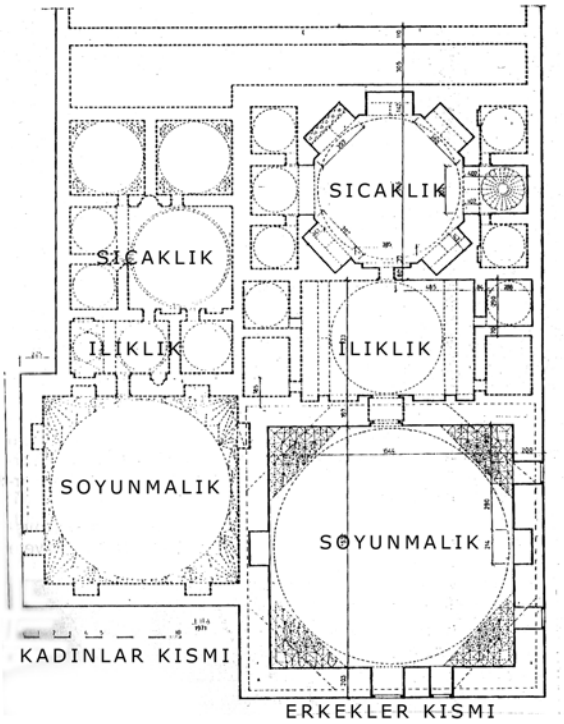

Şekil 2.14. Tahtakale Hamamı

D Tipi – Eşit Kubbeli Mekanlara Ayrılmış, Sütunlu ve Destekli Sıcaklık Şeması:

Bu tipte sıcaklık, kemerler ile eş bölümlere ayrılmıştır. Her bir bölüm eş kubbe ile örtülmüştür. Genellikle ortada göbektaşı bulunmaz. Örneğine sık rastlanan bir tür değildir (Şekil 2.15).

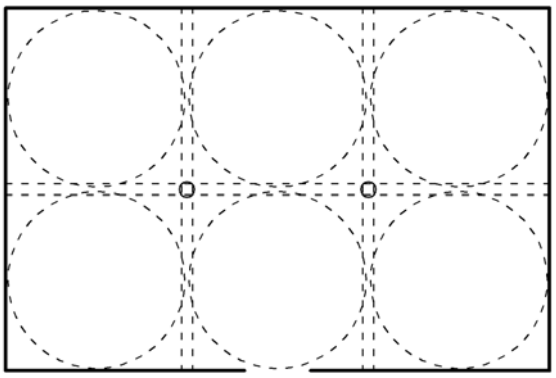

Şekil 2.15. Eşit Kubbeli Mekanlara Ayrılmış, Sütunlu ve Destekli Sıcaklık Şeması

Yeni Cami yanındaki Haseki Hamamı bu plan tipinde iken 1930'lardan sonra yıktırılmıştır (Orhan, 2003).

E Tipi – Çifte Halvetli Sıcaklık Şeması:

Bu hamam tipi enine dikdörtgen biçimli bir sıcaklık bölümü ile bu bölüme açılan iki halvet hücresinden meydana gelir (Şekil 2.16).

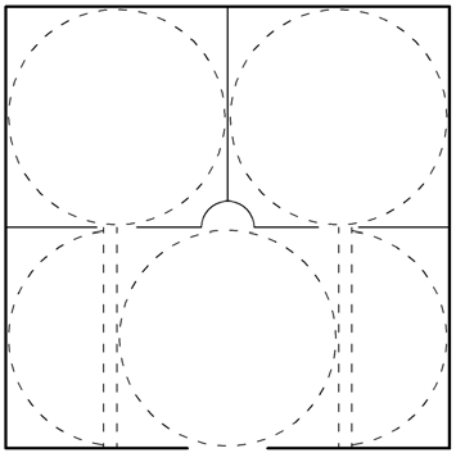

Şekil 2.16. Çifte Halvetli Sıcaklık Şeması

Çukurçeşme Hamamı, İbrahim Paşa Hamamı, Ahmet Ağa Hamamı, Balat Hamamı bu türe örnektir (Şekil 2.17).

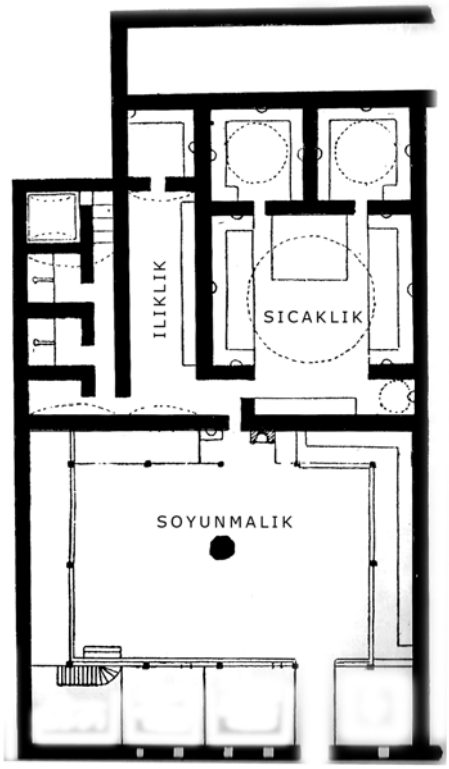

Şekil 2.17. Balat Hamamı

F Tipi – Eşit Mekanlı Sıcaklık Şeması:

Bu tipte de sıcaklık kare biçimindedir ve kubbeli dört eşit bölüme ayrılmıştır. Bütün mekanlar birbiri ile bağlantılıdır. Özellikle küçük ölçekli halk hamamlarında ve özel hamamlarda görülür (Şekil 2.18).

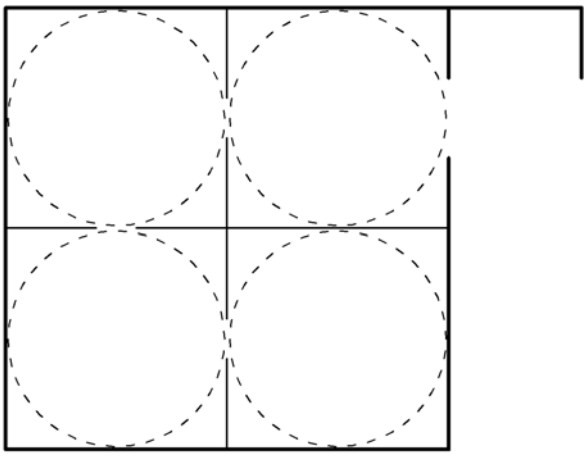

Şekil 2.18. Eşit Mekanlı Sıcaklık Şeması

Osmanlı hamamlarında bu 6 tip dışında, daha küçük yerlerde yapılmış, sade planlı çarşı hamamları da vardır. Bu hamamların soyunmalık bölümü ahşaptandır. Soyunmalıktan ılıklığa geçmek için helaların bulunduğu koridor kullanılır. Dikdörtgen formdaki ılıklıktan, kare formlu ve kubbeli sıcaklığa geçilir. Sıcaklıklarda halvet hücreleri bulunmaz (Orhan,2003).

2.3.3. İstanbul'daki 19. yy Hamamları

İstanbul'daki 19. yy. hamamları için en kapsamlı biligiyi M. Mermi Haksan tarafından hazırlanan 'İstanbul Hamamları' adlı kitaptan edinmek mümkündür. Haksan, bu dönemde yapılmış 11 adet hamam olduğundan bahsetmektedir.

Ağabey Hamamı:

19. yy'ın inşa edilmiş olan hamam, Kadıköy Altıyol civarında, kadınlara mahsus bir 'kuşluk hamamı' idi. Hamam 1940'larda yıkılarak yerine işyerleri ve dispanser yaptırılmıştır. Planı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Altunizade İsmail Paşa Hamamı:

Altunizade Külliyesi içindeki bu hamam, 1856-66 yılları arasında cami ve çarşı ile birlikte inşa edilmiştir. Hamam'ın, dört adet mermer basamakla çıkılan, mermer fıskiyeli camekan kısmı günümüze ulaşamamıştır. Camekandan, içerisinde temizlik yerleri ve tuvaletlerin

olduğu soğukluk kısmına geçilir. Bu hacimden bahçeye de çıkmamak mümkündür. Soğukluğun gerisinde, köşelerinde 4 halveti olan 3 sofalı sıcaklığa ulaşılır. Sıcaklığın ortasında bir göbek taşı vardır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra semt terk edilmiş, hamam da harap olmuştur (Şekil 2.19).

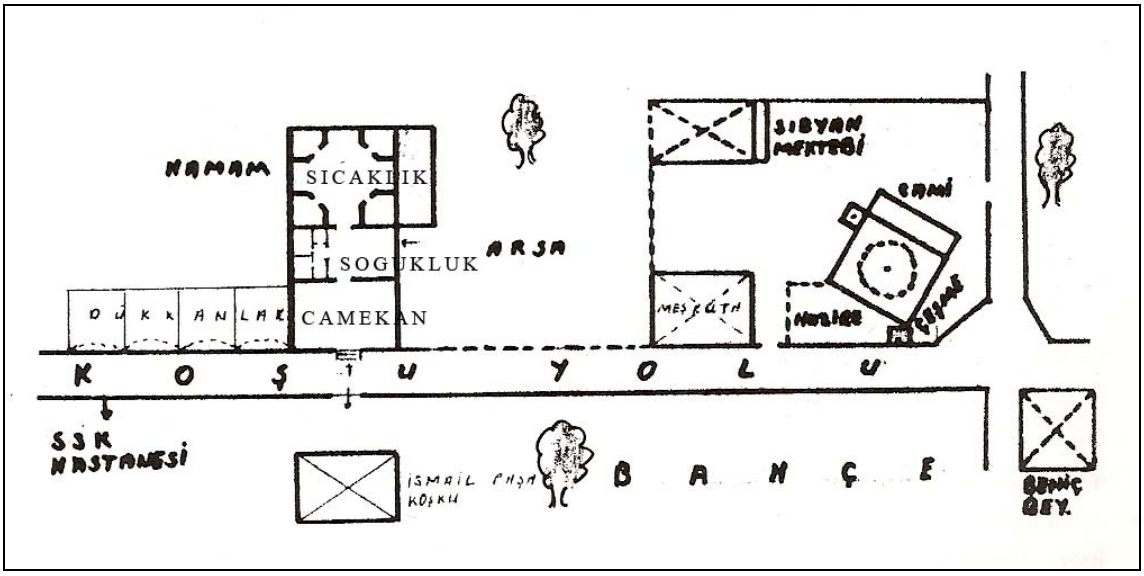

Şekil 2.19. Altunizade Hamamı krokisi (Haksan,1995)

Arap Cami'i Hamamı:

Perşembe Pazarı Hamamı veya Yeni Hamam olarak da bilinen hamam, Galata'da Arap Cami'i civarındaydı. 1889-1890 tarihlerinde inşa edilmiş bir çifte hamamdı.

Üç ahşap katı olan erkekler kısmı camekanından beşik tonoz ile örtülü soğukluğa geçilmekteydi. Bu hacimde, temizlik kısımları, tuvaletler ve mermer sekiler bulunmaktaydı. Sıcaklık ise, kare planlı, ortasında göbektaşı olan tek kubbe ile örtülü bir mekandı. Hacmin köşelerinde birer halvet, aralarında sofalar bulunmaktaydı (Şekil 2.20).

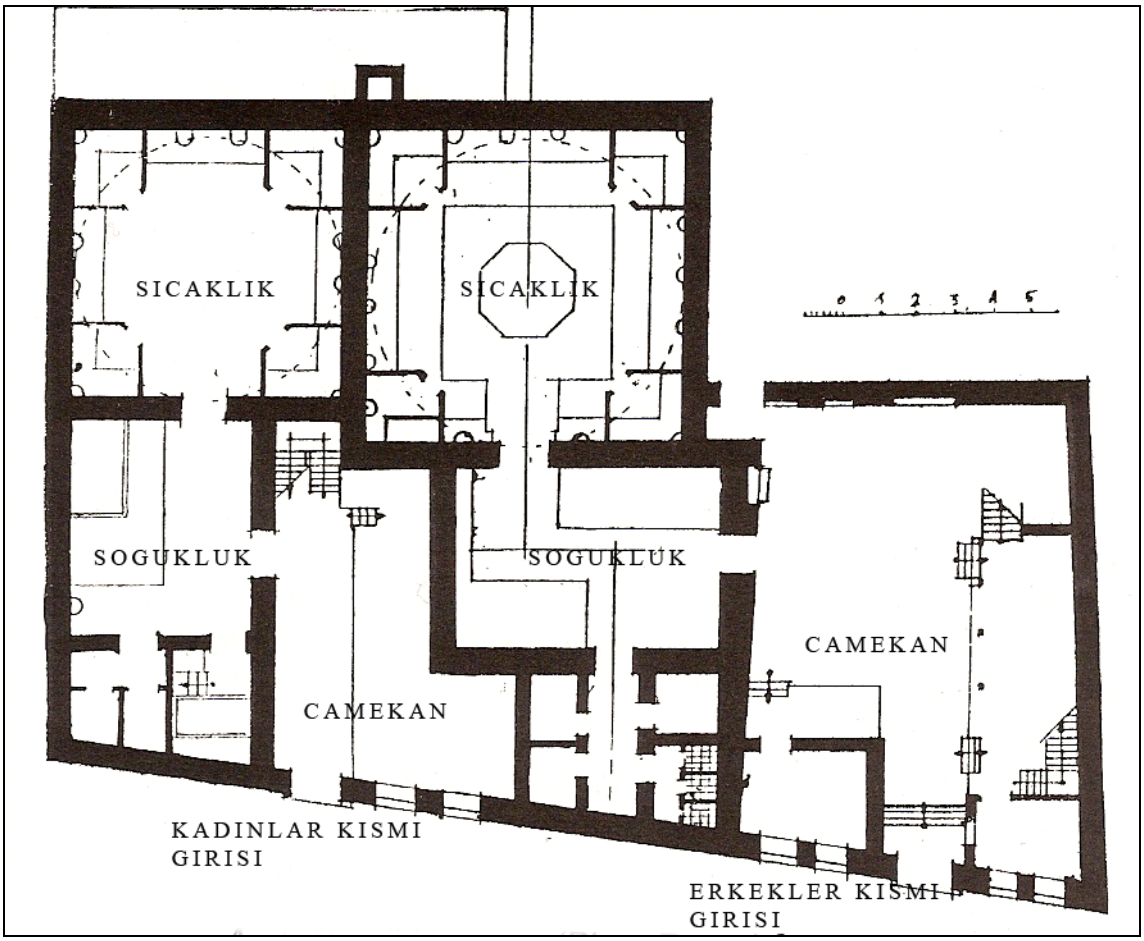

Şekil 2.20. Arap Cami'i Hamamı planı (Haksan,1995)

Aziziye Hamamı:

1861-1876 tarihleri arasında inşa edilen hamam, Kadıköy Rıhtımboyu'nda, Recai-Zade sokağı üzerindedir. İç mekanları oldukça sade bir çifte hamamdır. Pencere sövelerinde Hint Mimarisi tarzındadır.

Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı:

1830'u yıllarda yapılmış olan hamam, Galatasaray ile Tophane arasında, Çukurcuma Caddesi üzerindedir.

Caddeye açılan camekana 16 taş basamak ile çıkılmaktadır. Çatı feneri ile aydınlatılan,ahşap şirvanlı hacmin ortasında mermer bir şadırvan vardır. Camekandan bir koridor ile soğukluğa geçilir. Soğukluğa açılan dört kapıdan da halvetlere ulaşılır (Şekil 2.21).

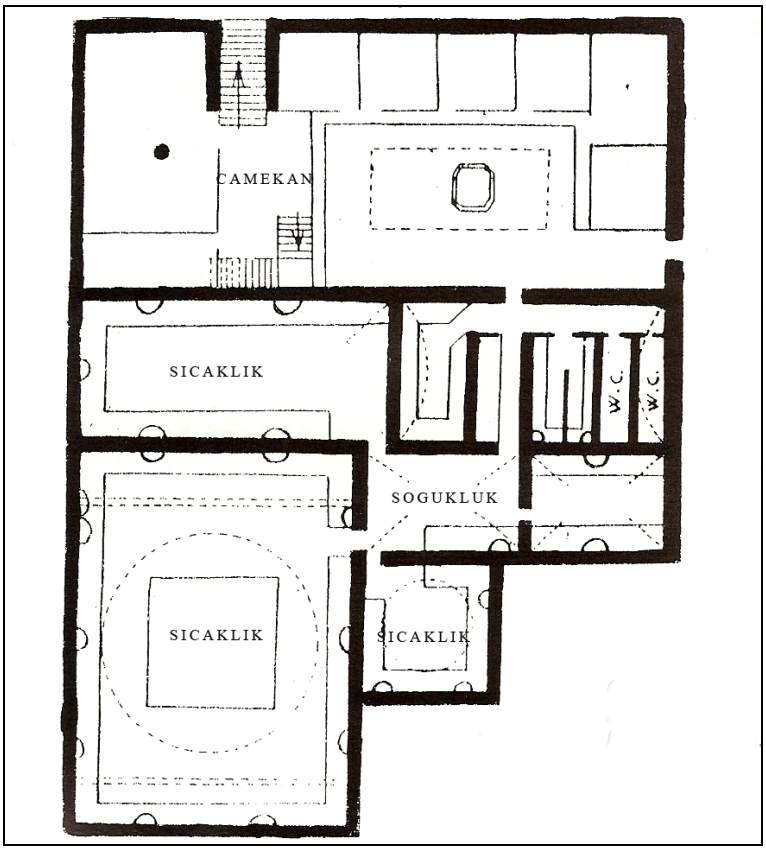

Şekil 2.21. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı planı (Haksan,1995)

Çukurcuma Sürahi Hamamı:

1831'de yapıldığı tahmin edilen hamam, Çukurcuma Caddes üzerinde, ÇukurcumaBostanbaşı Hamamı'nın yukarısındadır.

Geniş, iki katlı camekandan tonoz örtülü soğukluğa geçilir. Soğukluktaki bir kapı ile tuvaletlere, bir kapı ile soğuk halvete, diğer bir kapı ile de sıcaklığa geçilir. Sıcaklık, ortasında bir göbek taşı bulunan 12 kurnalı bir hacimdir. Buradan, dikdörtgen şeklinde, tonoz örtülü, 4 kurnalı bir halvete geçilir (Şekil 2.22).

Dağ Hamamı:

Üsküdar'da, Bülbüldere Mezarlığı arkasında bulunan hamam 1840-1850 yılları arasında inşa edildiği sanılmaktadır. Günümüze ulaşamamıştır.

Köprülü Konak Hamamı:

Limonlu Konak Hamamı olarak da bilinen hamam, 1800'lerde inşa edilen Kaptan-ı Derya Seydi Ali Paşa Konağı'nın bir bölümüydü. Üsküdar'da Nuh Kuyusu Caddesi civarındaydı. 1940'lı yıllarda köşk yıkıldıktan sonra halk hamamı olarak kullanılmıştır.

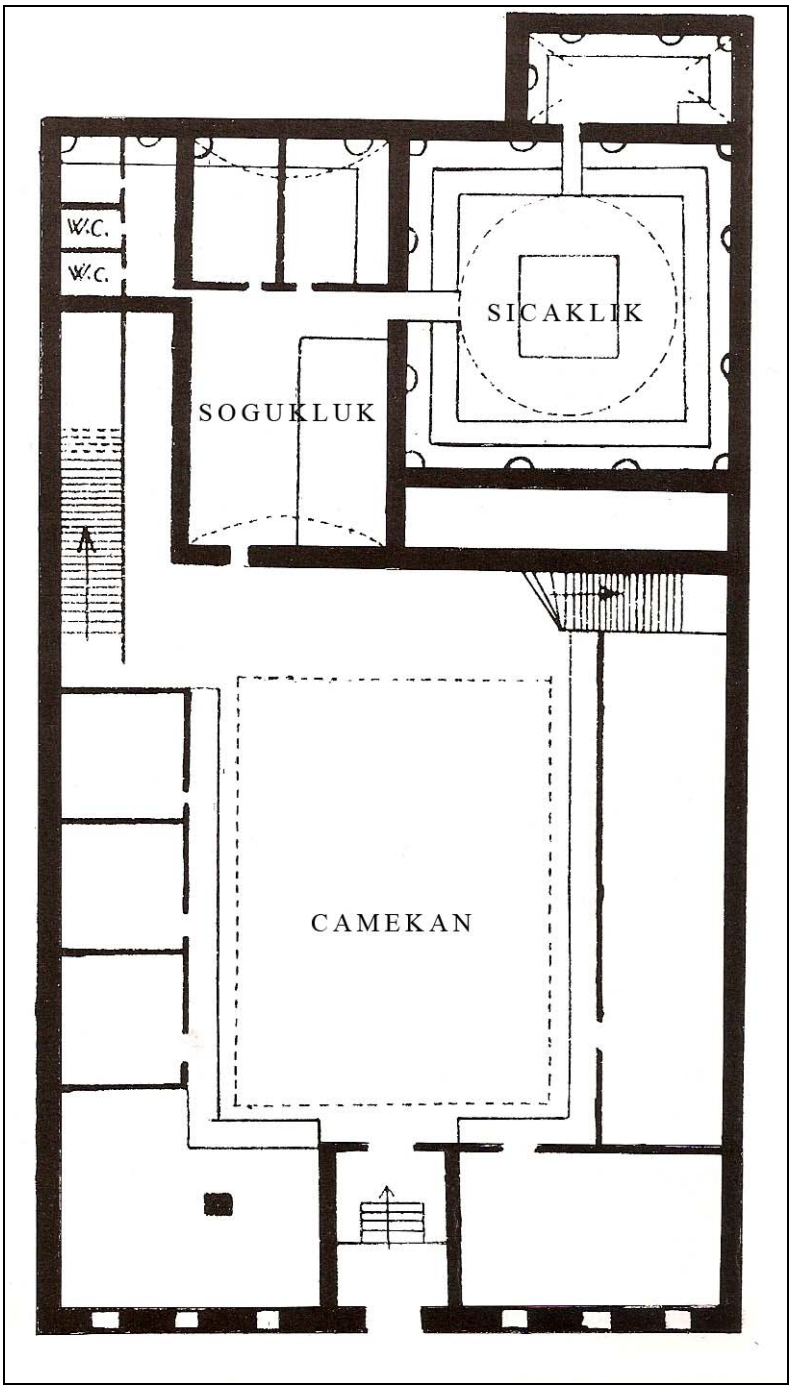

Şekil 2.22. Çukurcuma Sürahi Hamamı planı (Haksan,1995)

Selimiye Hamamı:

Selimiye Camii'nin sol tarafında bulunan hamam, 1801-1805 tarihleri arasında, cami ile birlikte inşa edilmiş tek hamamdır.

Camekana Şerif Kuyu Sokağı ile Selimiye Hamamı Sokağı'ndan girilebilir. Restore edilmiş olan mekan çatı feneri ile aydınlatılmaktadır. Buradan soğukluğa, soğukluktan da göbek taşı etrafında 4 halvet ve 3 sofadan oluşan sıcaklığa geçilir. Halvetler küçük, orta hacim büyük bir

kubbe ile örtülmüştür. Sofalar üzerinde de tonoz çatılar bulunmaktadır.

Söğütlü Çeşme Hamamı:

Kadıköy'de Söğütlü Çeşme Camii'nin yanındadır. 1875 yılında inşa edilen hamamın kubbesi dışında kalan bölümleri toprak altında kalmıştır.

Tütüncü Mehmed Halis Efendi Hamamı:

Tütüncü Mehmed Halis Efendi tarafından, yaptırdığı camiye gelir getirmesi için 1899 yılında inşa edilmiş olan hamam, Göztepe'de Göztepe Hamam Sokak üzerindeydi. Hamam günümüze ulaşamamıştır (Haksan,1995).

Sonuç: Osmanlı ve Roma Hamamları arasındaki tek ortak nokta, merkezi ısıtma sistemidir. Osmanlı Hamamı'nda, Roma Hamamı'nda olduğu gibi sıcak veya soğuk su havuzu yoktur. Çünkü İslam inancına göre temizlik akarsuda gerçekleştirilir. Kaplıcalarda, akarsuda temizlendikten sonra girilen, şifalı su dolu havuzlar vardır. Roma Hamamı bir sosyal merkezdir, Osmanlı Hamamı sadece yıkanma amaçlıdır. Ayrıca Roma Hamamı'nın ihtişamına karşılık Osmanlı Hamamı oldukça sadedir.

19. yy'da yapılan diğer hamamlar arasında belirli bir mimari bütünlük veya tarz yoktur. Hamamların planları ve iç mekanları oldukça sadedir. Tez kapsamında incelenen Kumkapı Nişanca Köşklü Hamamı gibi, köşkü olan başka bir hamam bulunamamıştır.

3. İSTANBUL, KUMKAPI-NİŞANCA KÖŞKLÜ HAMAMI

3.1. Mimari Özellikleri

Köşklü Hamam, İstanbul İli, Eminönü İlçesi, Nişanca Mahallesi sınırları içerisinde, 112 pafta, 730 ada, 85 numaralı parselin üzerindedir. Hamama komşu 61 ve 62 no'lu parseller üzerinde konut olarak kullanılan tarihi binalar yer almaktadır. Hamam çevresindeki diğer yapılar apartman, iş hanı, konfeksiyon atölyesi olarak kullanılan veya boşaltılmış yapılardır (Şekil 3.1-3-2).

Hamamın iki giriş vardır. Bu girişlerden biri Köşklü Hamam Sokağı'ndan, diğeri Hamam Çıkmazı'ndandır.

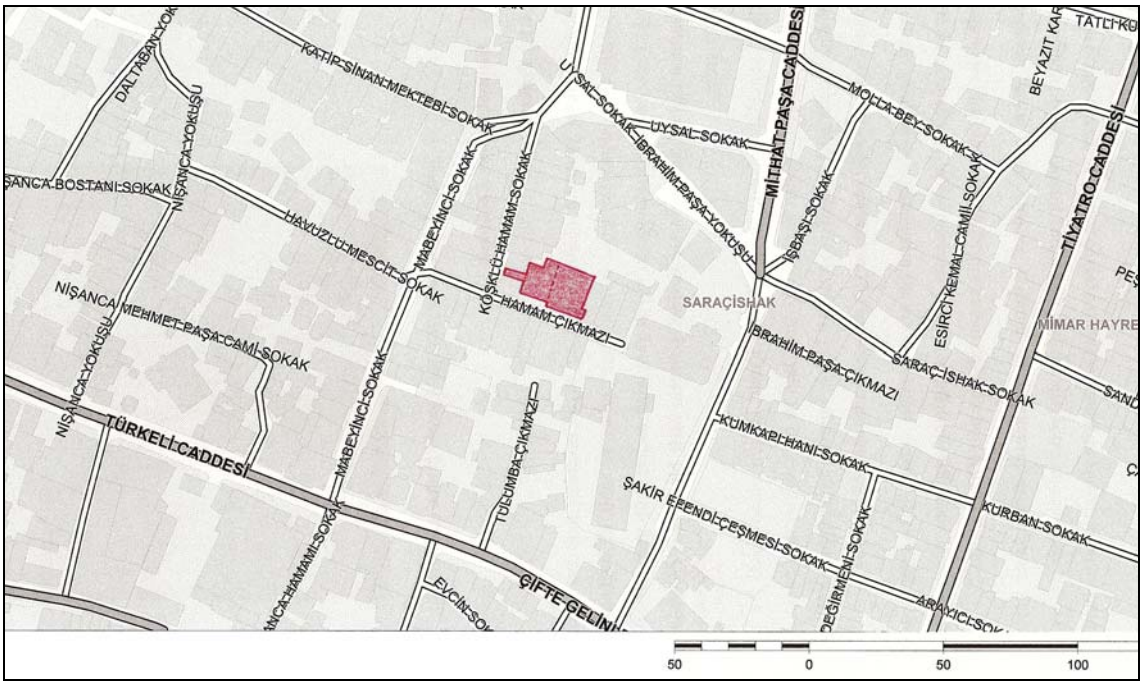

Şekil 3.1. Köşklü Hamam'ın konumu

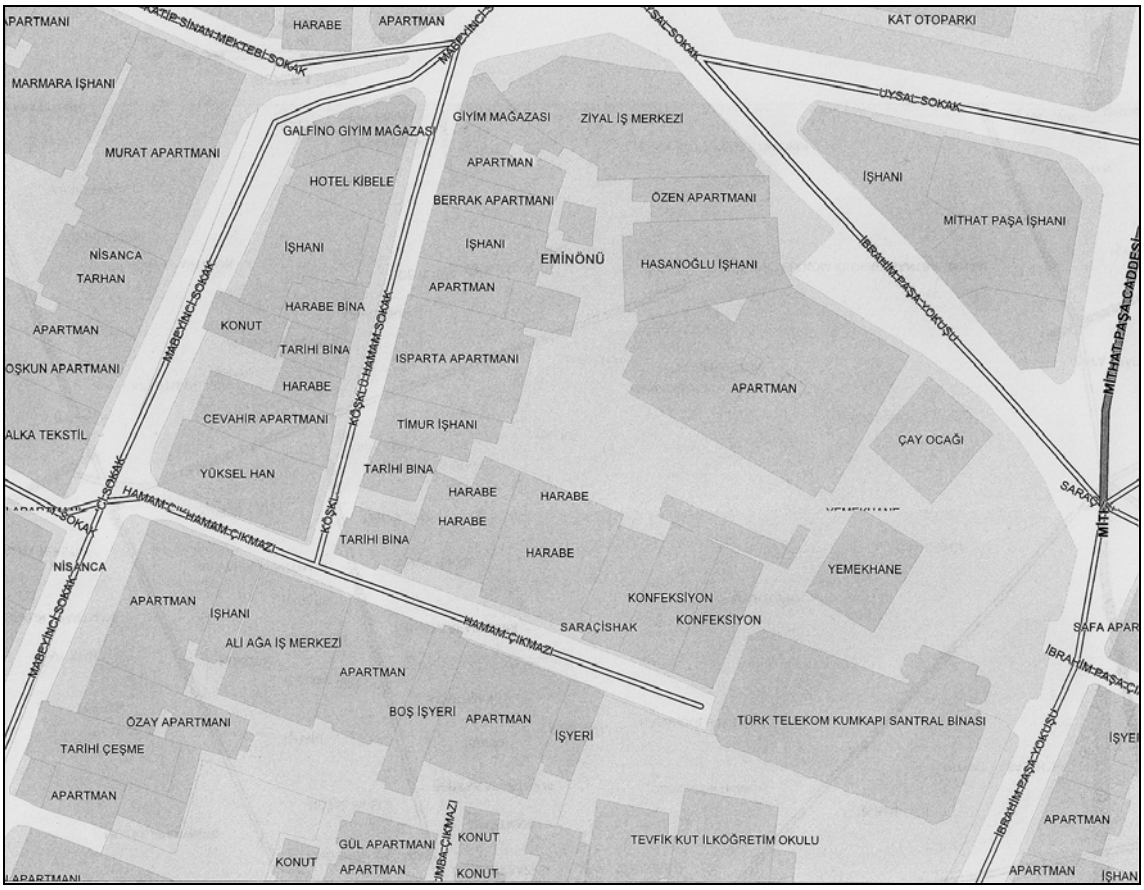

Şekil 3.2. Köşklü Hamam'ın çevresi

Hamamın, Köşklü Hamam Sokağı'na açılan girişi üzerinde, hamamcıya ait küçük bir köşk olduğundan bahsedilmektedir. Yapıya bu nedenle Köşklü Hamam adı verildiği düşünülmektedir. Hamam, Müller-Wiener haritasında Merdivenli Hamam olarak adlandırılmıştır (Ek 6). Bunun nedeni de, Hamam Çıkmazı'ndan hamama girmek için çıkılan merdivendir.

1997 yılında, Y. Mimar Hüseyin Başçetinçelik tarafından, yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimleri yapılarak İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları'nı Koruma Kurulu'na sunulmuştur. Kurul dosyasında, Hamam'ın kitabesine ait bir fotoğraf mevcuttur. Bu kitabede yapının 1887 yılında yapıldığı yazılıdır. (Resim 3.1) Ancak günümüzde bu kitabe mevcut değildir.

Hamam, Bizans döneminden kalma set duvarlarını tutan tonozlar üzerine inşa edilmiştir. Tonozlar günümüzde depo ve işyeri olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.3).

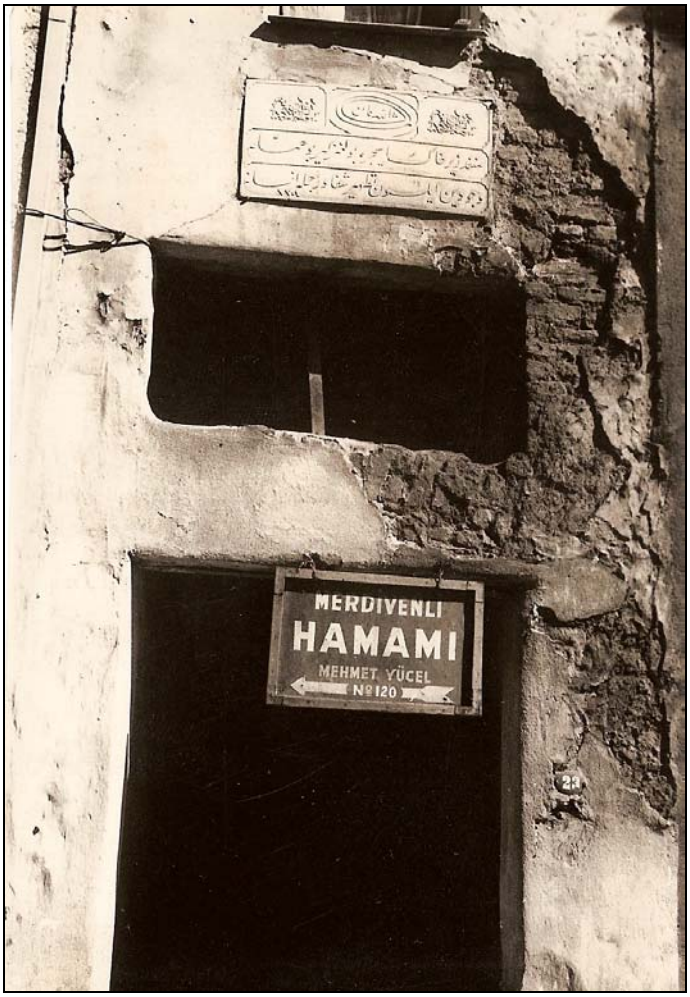

Resim 3.1. Köşklü Hamam'ın kitabesi (Kurul dosyasından)

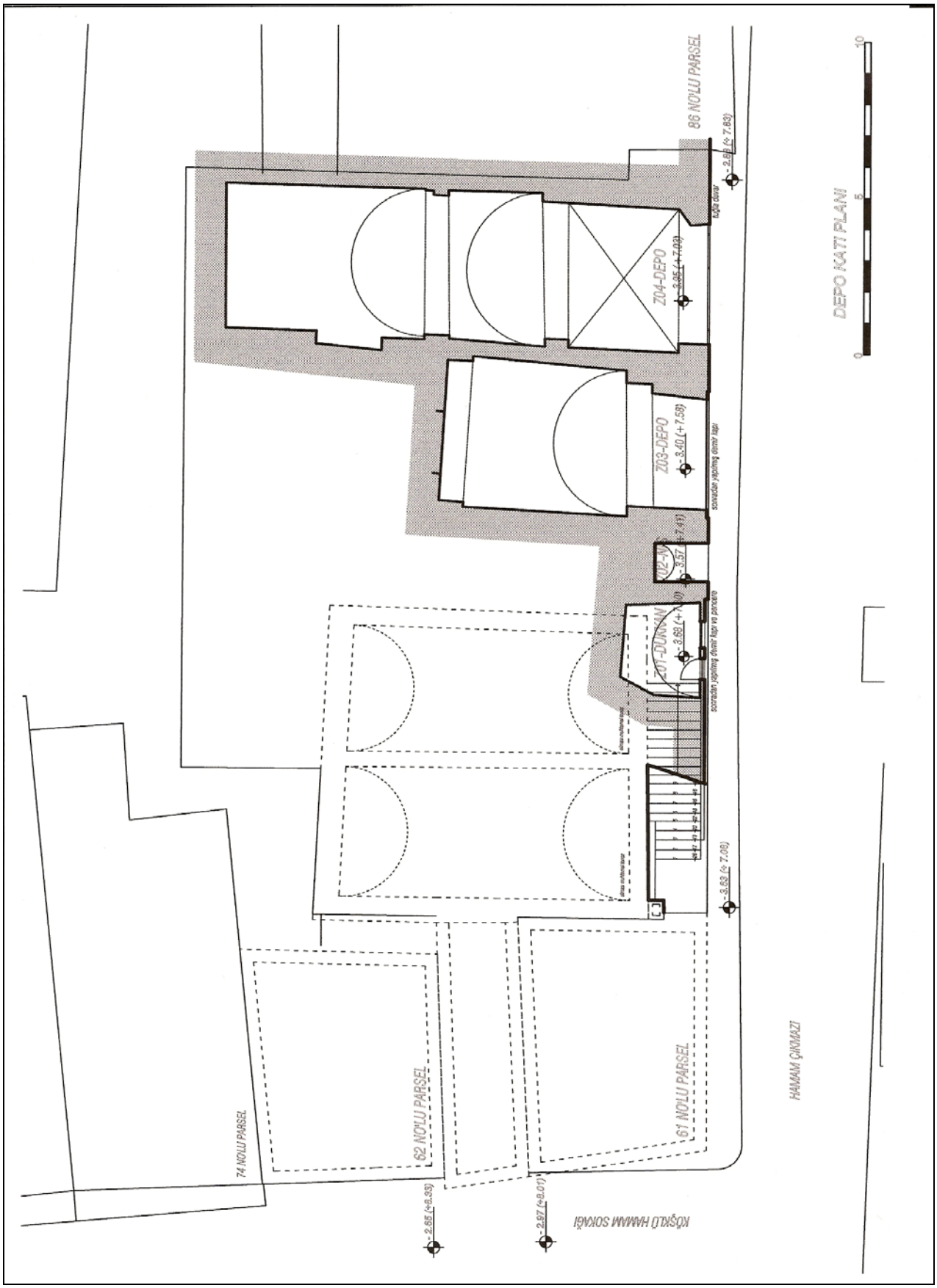

Şekil 3.3. Depo Katı Planı

3.1.1. Plan Özellikleri

Hamam katı, soyunma mahalli ve hamam olmak üzere iki kısımdan meydana gelir (Şekil 3.4).

Soyunma mahalli:

Hamam Çıkmazı Sokağı ile 61 ve 62 no'lu parseller ve Hamam tarafından çevrili bir mekandır. Mekana iki kapıdan girilir (Şekil 3.5). Kapılardan biri Hamam Çıkmazı'na, diğeri Köşklü Hamam Sokağı'na açılır. Üçüncü bir kapıdan arka bahçeye çıkılır. Mermer söveli kapıdan ise Hamam'a girilir.

Mekanın, kareye yakın bir planı vardır. Günümüzde sadece beden duvarları ayaktadır (Resim 3.2). Bede duvarlarını birbirine bağlayan hiçbir eleman kalmamaıştır. Giriş kotundan 40 cm yüksektedir. 49 cm yüksekliğinde taş bir seki mekanın üç kenarında dönmektedir.Bu duvarlardaki izlerden, mekanın iki katlı olduğu, şirvan katına ahşap bir merdiven ile çıkıldığı anlaşılmaktadır.

Bu hacim hakkındaki detaylı bilgiyi kurul dosyasındaki çizim ve fotoğraflardan edinmek mümkündür. 1997 yılında yapılan çizimlerden, şirvan katının mekanı dört yönde bir kuşak gibi çevreleyen ahşap bir koridor şeklinde olduğunu, ortada bir galeri oluşturduğu öğrenilmektedir (Ek 2).

Resim 3.2. Soyunmalığın ayakta kalan beden duvarları (Hamam Çıkmazı'na bakan iç cephe)

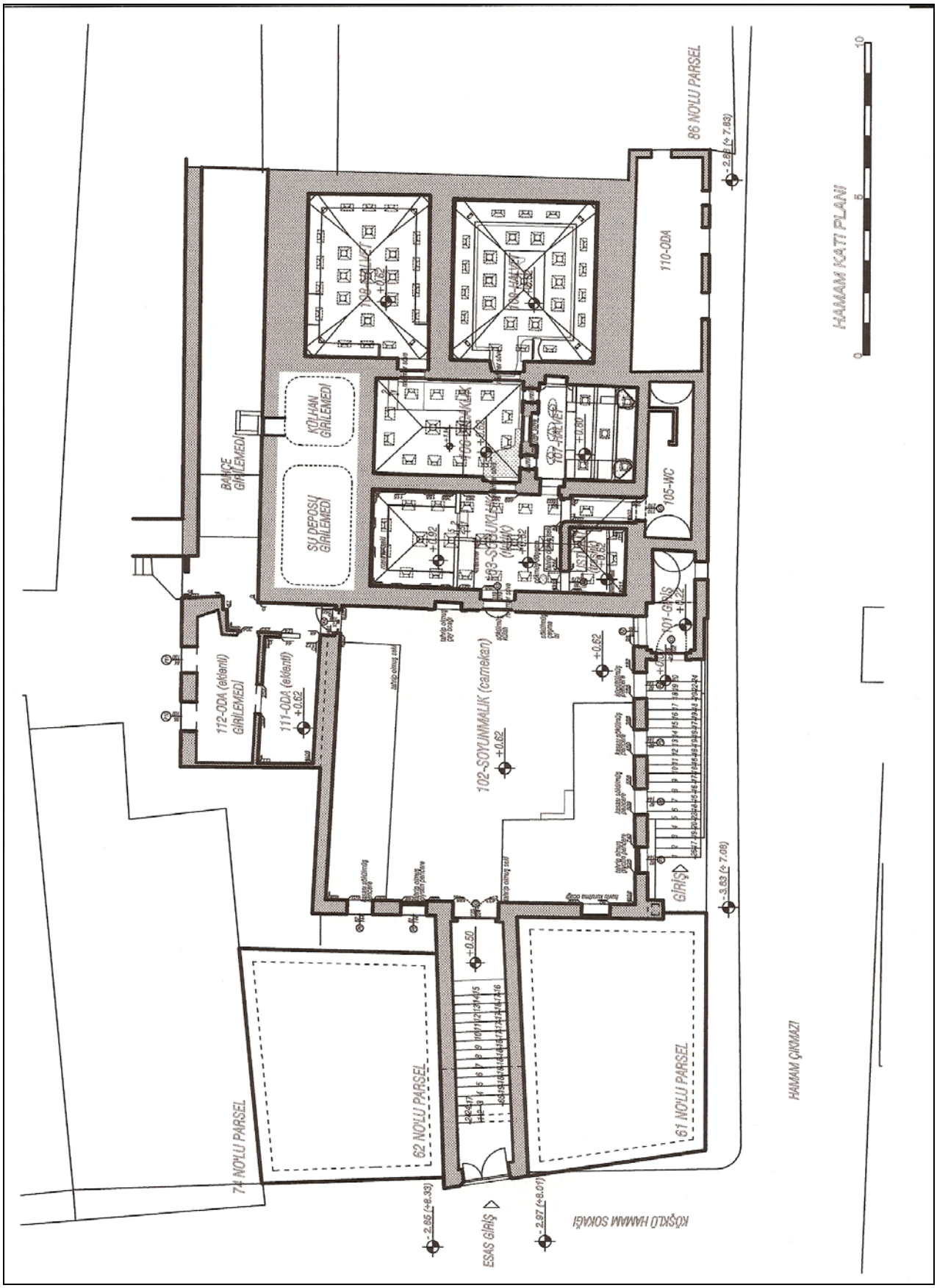

Şekil 3.4. Hamam katı

Hamam:

Hamam kısmı, ılıklık, usturalık, sofa, üç adet halvet ve wc olmak üzere yedi hacimden meydana gelmektedir.

Soyunmalıktan sonra ilk geçilen hacim olan ılıklık kendi içinde iki bölümdür. İlk bölümün sağında ve solunda tahrip olmuş taş sofalar vardır. Kurna izlerinin bulunduğu kısım ise 30 cm yüksektedir. Ilıklığın sağındaki kapılardan biri ile kareye yakın formdaki usturalığa, ikincisi ile tuvaletlere ulaşılan bir koridora geçilir. Usturalık ile tuvaletlere giden koridoru alçak bir duvar ayırmaktadır.

Mermer söveli dikdörtgen bir kapıdan sıcaklık kısmına geçilir. Sıcaklıkta, dikdörtgen bir sofa ile üç adet halvet vardır. Sofanın bir kenarı külhan ile komşudur. Bu mekan çok sıcak olduğu için burada 210x285 cm ölçülerinde 56 cm yüksekte bir göbek taşı vardır,. Sofaya açılan mermer söveli üç kapı ile halvetlere geçilir. Bu üç halvetten biri, diğer halvetlere göre daha özel tasarlanmıştır. Bu halvet sofadan 22 cm yüksektedir. Mekan günümüzde mevcut olmayan iki kolon ile bölünmüştür. Kolonlarının önünde nişli bir bölüm, arkasında 2 adet kurna izi bulunan yıkanma hacmi vardır. Özel yıkanma yerinin gerisinde ılıklık ile bağlantılı tuvaletler bulunur.

Sofaya açılan diğer iki halvet kapısı yan yanadır. Soldaki kapıdan girilen halvet, dikdörtgen formdadır. Mekanın duvarlarında, günümüzde tahrip olmuş, 16 cm yükseklikteki mermer bir seki bulunmaktadır. Duvarlar, yaklaşık 70 cm yüksekliğe kadar, mermer plakalar ile kaplanmıştır. Ayrıca duvarlarda, seki üzerine yerleştirilmiş 6 adet kurnanın izi mevcuttur. Mermer söveli üçüncü kapıdan girilen halvetin ortasında tahrip olmuş bir göbek taşı bulunmaktadır. Bu hacmin duvarları da 70 cm yüksekliğe kadar mermer kaplıdır. Duvarlar etrafında 17 cm yükseklikte tahrip olmuş bir seki vardır. Bu seki üzerinde de 7 adet kurna izi mevcuttur.

Sofa ve halvetin arkasında, bahçeden ulaşılan külhan ve su deposu bulunmaktadır.

Arka bahçede sonradan inşa edilmiş iki adet oda bulunmaktadır. Bu odaların üzerinde, dışarıdan bir merdiven ile çıkılan, sonradan yapılmış bir hol ile bu hole bağlı iki oda daha bulunmaktadır. Bunlar niteliksiz eklerdir.

3.1.2. Mekan Özellikleri

Giriş:

Köşklü Hamam Sokağı'na açılan kapıdan geçildikten sonra merdivenler ile soyunmalık

kotuna çıkılır. Soyunmalık hacmine geçebilmek için ikinci bir ahşap kapı daha geçmek gereklidir (Resim 3.3). Diğer giriş Hamam Çıkmazı'ndandır. Ahşap kapının gerisinde çapraz tonoz ile örtülü dikdörtgen şeklinde bir hacim vardır. Burası hamamın kabul bölümüdür. Mekanın Hamam Çıkmazı Sokağı'na bakan bir adet penceresi bulunmaktadır ve bu pencere yapılan bir onarım sırasında küçültülmüştür. Kemerli bir kapıdan soyunmalık kısmına geçilir.

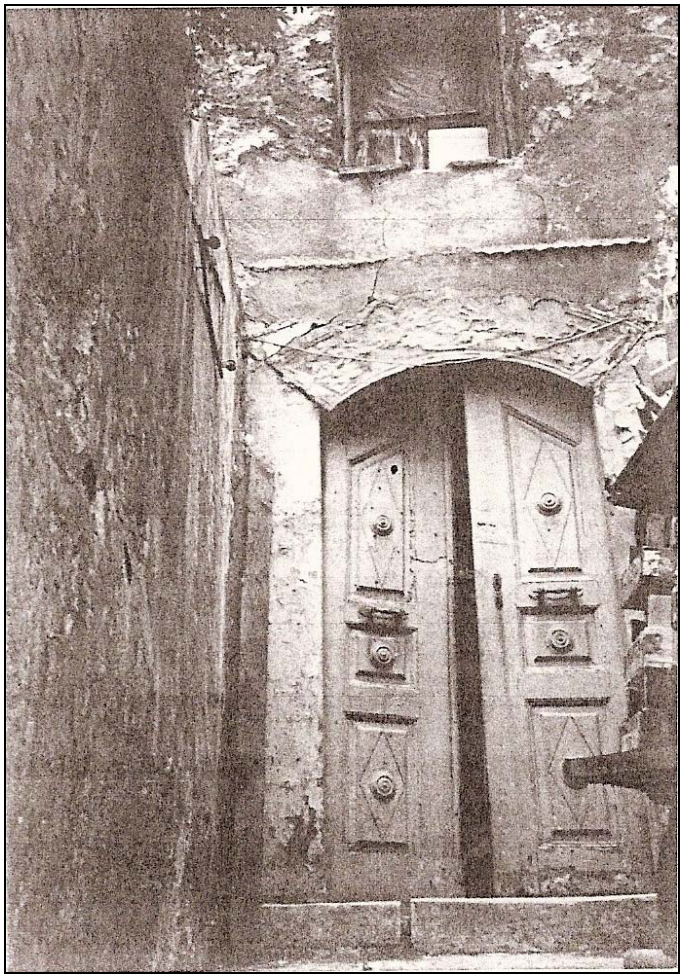

Resim 3.3. Köşklü Hamam Sokağı, üst giriş (Kurul dosyasından)

Soyunmalık:

Hamamın en çok tahrip olmuş hacmidir. Mekana adını veren soyunma odalarına ait hiçbir iz kalmamıştır.

Giriş mekanından soyunmalığa açılan kemerli kapı üzerinde şirvan katına çıkan ahşap merdivenin izi mevcuttur (Resim 3.4).

Resim 3.4. Şirvana çıkan ahşap merdiven izi

Ilıklığa giriş kapısının solunda tahrip olmuş bir çay ocağı, sağında ise çeşmenin izi mevcuttur. Buhar yaşmağının ise izi dahi kalmamıştır. (Resim 3.5).

Mekana açılan kemerli kapıdan külhan, su deposu ve sarnıcın bulunduğu arka bahçeye geçilir (Resim 3.6).

Köşklü Hamam Sokağı'na açılan girişin solunda bir havlu kurutma ocağı bulunmaktadır.

Resim 3.5. Ilıklık kapısı

Resim 3.6. Bahçe kapısı

Resim 3.7. Peştamal kurutma ocağı

Ilıklık (Soğukluk):

Mermer söveli bir kapıdan girilen ılıklık, ilk temizlik hacmi, sofa ve usturalıktan ibarettir. Sofada yer alan 51 cm yükseklikteki taş sekiler tahrip olmuş durumdadır (Resim 3.8). Sol taraftaki sekinin gerisinde, zemin kotundan 30 cm yüksekte, 3 adet kurna izinin bulunduğu, mermer döşemeli ilk temizlik hacmi vardır (Resim 3.9). Mekanın duvarlarında çini madalyonlara ait izler mevcuttur (Resim 3.10). Çini madalyonlar zaman içerisinde insanlar tarafından duvarlardan kazınmıştır.

Ilıklıktan geçilen usturalık, tek kurnalık, mermer döşemeli bir mekandır.

Soğukluk ve usturalık ortak bir tonoz ile örtülmektedir. Mekanların ışık ihtiyacı, tonoz üzerindeki delikler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Delikler üzerindeki cam fanusların tamamı yok edilmiştir.

Tuvaletler ile ılıklığı bağlayan koridorun döşemesinde kanallar vardır. Bu kanallar, hamamın kirli suyunun tuvaletlere akıtılması için yapılmıştır. Usturalık ile bu koridoru 202 cm yüksekliğinde bir duvar ayırır.

Tuvalet hacmi tonoz örtülü, dikdörtgen bir hacimdir (Ek 4).

Resim 3.8. Ilıklıktaki tahrip olmuş sofa

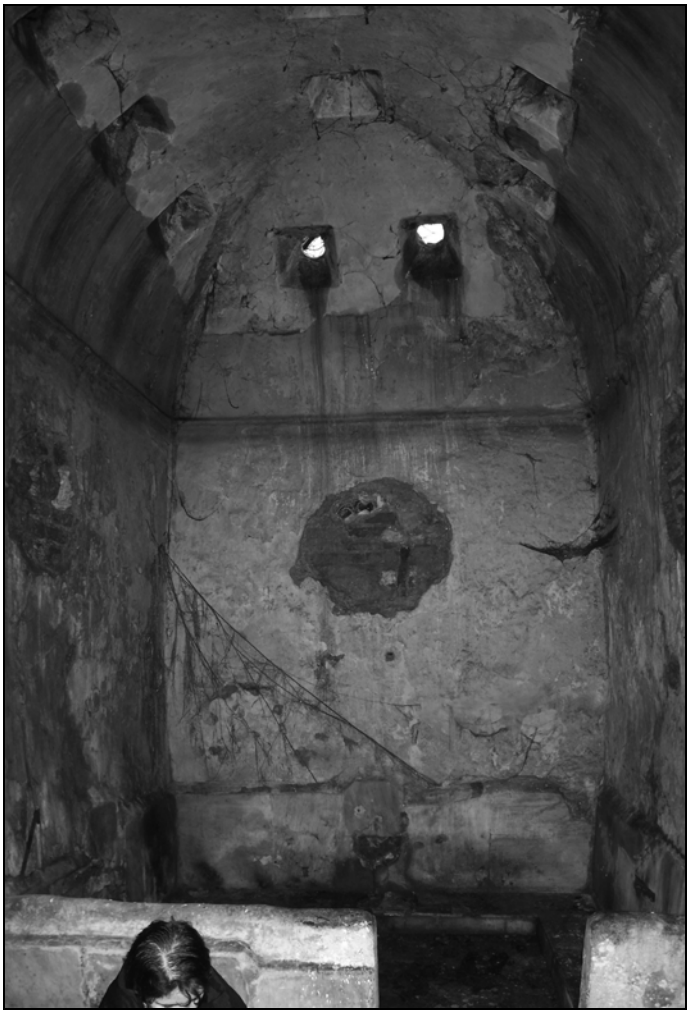

Resim 3.9. Ilıklıktaki ilk temizlik hacmi

Resim 3.10. Ilıklıktaki çini madalyon izlerine bir örnek

Sıcaklık:

Mermer söveli bir kapı ile soğukluktan ılıklığa geçilir. Girilen ilk hacimde göbek taşı bulunmaktadır. Mekanın mermer döşemesi tahrip edilmiş ve karo mozaik ile değiştirilmiştir(Resim 3.11). Aydınlatma tonoz örtü üzerindeki ışıklıklarla sağlanmaktadır. Bu hacme açılan üç kapı ile halvetlere geçilir.

Resim 3.11. Sofa ve göbektaşı

Özel yıkanma yerinin mermer profilli kapısının sağında ve solunda birer adet mumluk bulunmaktadır (Resim 3.12).

Resim 3.12. Özel yıkanma yerinin girişi

Burası da kendi içinde iki kısımdır. İki adet sütun ile bu ayrım sağlanmıştır ancak sütunlar günümüze ulaşamamıştır. Sütunların önünde, sağında ve solunda birer niş bulunmaktadır. Günümüzde nişlerden sağdaki kırılarak ılıklık kısmına bir geçit açılmıştır (Resim 3.13). Mekanın üst örtüsü taş koltukaltı silmeleri üzerine oturan volta döşemedir. (Resim 3.14).

Mermer profilli diğer bir kapıdan 1. halvete geçilir. Dikdörtgen planlı mekan büyük ölçüde tahrip olmuştur. Duvardaki izlerden burada altı adet kurna olduğu anlaşılmaktadır. Kurnaların üzerinde bulunduğu mermer sekiler ve duvarlardaki mermer plakalar da zarar görmüştür (Resim 3.15). Döşeme mermer, örtü manastır tonozdur. Tonoz üzerinde ışıklıklar mevcuttur.

Sofaya açılan son kapıdan ortasında göbektaşı bulunan 2. halvete geçilir. Dikdörtgen planlı mekanın duvarlarında yedi adet kurna izi görülmektedir. Burada da sekiler ve duvarlardaki mermer plakalar zarar görmüştür (Resim 3.16).

Dikdörtgen planlı mekanı örtmek kullanılan tonoza geçişlerde, halvetlerde pandantifler kullanılmıştır (Resim 3.17).

Resim 3.13. Sonradan açılmış geçit

Resim 3.14. Özel soyunma yerini örten volta döşeme

Resim 3.15. Halvet hücresi

Resim 3.16. Ortasında göbektaşı olan halvet hücresi

Resim 3.17. Pandantif

Külhan:

Günümüzde hamamın külhan kısmına giden yol çöp ile doldurulmuştur. Bu nedenle buraya girilememiştir. 1997 yılında yapılan rölöve çalışmalarında külhanın arka bahçeye bakan bir açıklığı olduğu belirtilmiştir (Ek 2).

Yapı Dışındaki Ekler:

Hamamın arka bahçesinde iki katlı eklenti bir yapı bulunmaktadır. Alt kattaki iki odadan biri boş, diğeri ise çöp doludur. Üst kata arka bahçeden bir merdiven ile çıkılmaktadır. Bu katta ise bir hol ve bu hole bağlı iki oda bulunmaktadır. Bu niteliksiz ekin çatısı çökmüş, penceresi tahrip olmuştur (Resim 3.18)

Resim 3.18. Niteliksiz ek

3.1.3. Yapısal Özellikler

3.1.3.1. Taşıyıcı Sistem

Yapının temelinde Bizans Dönemi'nden kalma, istinat duvarlarını tutması için yapılmış tonozlar vardır. Hamam bu tonozlar üzerine yığma kargir olarak inşa edilmiştir.

Soyunmalık kısmını çevreleyen tuğla duvarlar 40-45 cm kalınlığındadır. Hamamın kargir yığma olan beden duvarları yaklaşık 150 cm kalınlığındadır. İç hamam duvarları, nem ve sıcağın olumsuz etkilerine karşın kalın ve sağlam tutulmuştur ve 60-70 cm kalınlığındadır. Tahrip olmuş duvarlarda, pencere ve kapılarda hafifletme kemerlerini görmek mümkündür (Resim 3.19).

Resim 3.19. Tahrip olmuş duvardan görünen hafifletme kemeri

3.1.3.2. Yapım Tekniği ve Malzeme

Köşklü Hamam'da kullanılan malzeme moloz taş, harman tuğlası, Bizans tuğlası ve mermerdir. Depo katında Bizans tuğlası kullanılmıştır. Cephe duvarlarında moloz taş ve Bizans tuğlası, bağlayıcı olarak yüksek mukavemetli 'horasan harcı' kullanılmıştır. Kireç harcı kullanılan bölümler de vardır.

Soyunmalık kısmının duvarlarında harman tuğlası kullanılmıştır. Döşemesi mermerdir. Mekan içindeki sekiler de harman tuğlasından inşa edilmiştir.

Hamam binasında büyük ölçüde harman tuğlası kullanılmışsa da yer yer Bizans tuğlası kullanıldığı da görülmüştür. Özellikle hypocaust sistemi oluşturan ayaklarda ve hafifletme kemerlerinde Bizans tuğlası kullanılmıştır. İç duvarlarda, iki sıra yassı tuğla ile yapılan çıkıntılı bir korniş oluşturulmuştur. Duvarlara neme dayanıklı şeker kireci ile badana yapılmıştır.

Hamam kısmının; döşemelerinde, kapı sövelerinde, duvarlarında (belli yükseklikler kadar), kurnalarda, kurnaların üzerinde bulunduğu sekilerde mermer kullanılmıştır. Döşemeler de çöp ve moloz ile kaplı olduğundan mermer malzemeyi incelemek mümkün olmamıştır.

Hacimler tonoz ile örtülmüştür ve bu kubbelerin malzemesi tuğladır.

Tonozların üzerinde Cumhuriyet dönemindeki bir onarım sırasında yapılmış olan kurşun taklidi sıva uygulaması vardır, ancak tahrip olmuştur. Orijinal kaplama malzemesine ait ipucu bulunmamaktadır.

İç mekandaki tek bezeme unsuru olan madalyonlarda ise çini kullanılmıştır.

3.1.3.3. Üst Örtü

Yapıdaki üst örtülerde tonoz, volta döşeme, günümüzde mevcut olmasa da ahşap taşıyıcılı kiremit örtü ve sonradan eklenen eternit örtü kullanılmıştır.

Çatı günümüze kadar ulaşamamışsa da Koruma Kurul'undaki dosyasında çatı hakkında detaylı bilgi mevcuttur. Burada aktarılanlara göre; soyunmalık bölümünün üst örtüsü piramidal formda, ahşap taşıyıcılı, kiremit örtülü, fenerli bir çatıdır. Alt başlığı temsil eden kirişler, duvarlar üzerine oturur. Kirişlerin kesişme noktalarından, yaklaşık 170 cm yükseklikte 4 adet dikme bulunur ve bu dikmeler feneri tanımlar (Resim 3.20).

Hamam kısmı manastır tonozlar ile örtülüdür (Resim 3.21).

Resim 3.20. Soyunmalık örtüsü (kurul dosyasından)

Resim 3.21. Hamamı örten tonozlar (kurul dosyasından)

Arka bahçeyi, Köşklü Hamam Sokağı'daki girişi ve 110 numaralı hacmin üstünü örtmek için sonradan eternit çatılar yapılmıştır.

3.1.4. Cephe Özellikleri

Köşklü Hamam'ın içerisindeki sadelik cephelerine de yansımıştır. En süslü cephesi Hamam Çıkmazı'na bakan cephesidir. Arka bahçeye ve Köşklü Hamam Sokağı'na bakan cepheler oldukça sadedir.

Hamam Çıkmazı Cephesi:

İkinci girişin bulunduğu, soyunmalık kısmının ve tonozların bulunduğu cephedir. Bu cephede farklı dönemlere ait izler vardır. Sokak kotunda Bizans Dönemi, üst kotta ise 19. yy Batılılaşma sürecinin etkileri görülür. Bu fark hem mimari açıdan, hem de malzeme açısından kendini gösterir.

Bizans Dönemi'nden kalan kısımda moloz taş ve Bizans dönemi tuğlasının beraber kullanıldığı bir taş örgüsü vardır. Bu örgü taş bir silme ile üst kattan ayrılmaktadır. Üst katta ise demirden yapılmış bir sütun ve kemer sistemi vardır (Resim 3.22).

Soyunmalığın pencerelerinin açıldığı bölüm bu cephenin en zengin kısmını meydana getirir. Çıkmaz'a açılan sekiz pencerenin etrafında taş söveler vardır. Bu sövelerin uçlarında çiçek,

ortalarında yaprak motifleri vardır (Resim 3.23). Taş bir silme, soyunmalık hacminin etrafını üç taraftan bir kuşak gibi sarar.

Resim 3.22. Hamam Çıkmazı Cephesi

Resim 3.23. Soyunmalık pencereleri söve bezemeleri

Köşklü Hamam Sokağı Cephesi:

Cephenin sokağa açılan kısmı sonradan yapılmış bir demir kapı ve bunun üzerini örten örtüden ibarettir (Resim 3.24). Bu kapının gerisinde merdivenlerle ulaşılan asıl giriş kapısı bulunur. Bu cephenin en zengin elemanı da bu söveli kapıdır (Resim 3.3).

Resim 3.24. Köşklü Hamam Sokağı cephesi

Yapının içinden bakıldığına bu cepheye açılması gereken yedi adet pencere vardır. Ancak komşu parsellere yapılan binalar nedeniyle iki tanesi tamamen, dört tanesi kısmen kapanmıştır (Ek 3). Hamama adını veren köşk bu cephede bulunmalıdır, ancak günümüze ulaşamamıştır.

Bahçe Cephesi:

Eskiden servis girişi olarak kullanılan kapının bulunduğu cephedir. Cephede bahçe duvarı ve sonradan yapılan iki katlı yapı görülmektedir (Ek 2).

Bahçe duvarı yıkılmıştır. Buradan görünen hamam duvarı da tahrip olmuştur.

3.2. Sorunlar ve Müdahale Önerileri

Köşklü Hamam, orijinal haliyle günümüze kadar ulaşamamıştır. Eksik olan parçaların en önemlileri köşk mahalli, soyunmalığın şirvan katı ve üst örtüsüdür. Bunlar dışında tamamen yok olan parçalar olmasa da, iç mekanlarda büyük kayıplar vardır. Bakımsızlık, terk, kasıtlı tahrip gibi nedenler bu kayıpların en önemli sebepleridir. Yapıya; sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme yöntemleri uygulanmalıdır. İlk olarak yapılması gereken işlem, tüm döşemeyi

kaplayan çöplerin dışarı çıkartılmasıdır.

Soyunmalığın beden duvarları ayakta kalmıştır ve bu beden duvarlarını birbirine bağlayan hiçbir kiriş kalmamıştır. Duvarlar çelik dikmeler ve çelik kirişler ile yatayda ve düşeyde birbirine bağlanmalı, sağlamlaştırılmalıdır.

Üst örtünün bulunmaması, mekanın tüm doğa koşullarından etkilenmesine sebep olmuştur. Duvarlardaki derin çatlaklar, malzeme içine giren suyun donup kama etkisi yapması ile ortaya çıkış olabilir. Bu çatlaklar analiz edilmeli ve doğru yöntem ile çatlaklar kapatılmalıdır.

Rüzgarın taşıdığı tohumlar duvarlardaki çatlaklara yerleşmiş ve incir başta olmak üzere pek çok bitki kök salıp gelişmiştir. Bu bitkiler temizlenmelidir.

Şirvan katı günümüze ulaşamamıştır. Kurul dosyasında ve tez kapsamında yer alan restorasyon çizimleri esas alınarak şirvan katı çelik konstrüksiyonla yeniden yapılmalı, yapı bütünlenmelidir.

Mekanın ahşap taşıyıcılı üst örtüsü çökmüştür. Piramidal formda, tepesinde aydınlık feneri olan bu çatı aslına uygun olarak yapılmalıdır.

Mekanın ahşap kapı ve pencereler tamamen tahrip olmuştur. Bazı pencereler, yan parsellere inşaat yapılırken gelişigüzel bir şekilde kapatılmıştır. Tahrip olmuş kapı ve pencereler aslına uygun olarak yeniden imal edilmelidir.

Soyunmalıktaki çeşme, çay ocağı yok olmuştur (Resim 3.25). Çizimler esas alınarak çeşme ve çay ocağı yeniden yapılmalıdır.

Hamama girilen kapı üzerine buhar yaşmağı yapılmalıdır.

Arka bahçedeki iki katlı niteliksiz ek yıkılarak yapı temizlenmelidir.

Döşemeler, üzeri çöp kaplı olduğu için analiz edilememiştir. Bu çöpler temizlendikten sonra döşeme incelenmeli, gerekli müdahaleler yapılmalıdır.

Resim 3.25. Günümüzde mevcut olmayan çeşme (Kurul dosyasından)

Hamam binasının tonozlarında ve duvarlarında çatlaklar vardır. Bu çatlaklar analiz edilerek fiziksel veya mekanik takviye yöntemlerinden biri seçilmeli ve uygulanmalıdır.

Hamam kısmındaki tüm mermer elemanlar çalınmış ya da tahrip edilmiştir. 1997 yılında yapılan rölöve çalışmaları sırasında belgelenmiş kurnalardan hiçbiri bugün yoktur. Mermer sekiler ve duvarlardaki mermer plakalar tahrip edilmiştir (Resim 3.26-3.27). Tahrip edilen mermer elemanlar tamir edilemeyecek haldedir. Tüm mermer elemanlar yeniden imal edilmelidir.

Hamamın soğukluk kısmının duvarlarında çini madalyonlara ait izler bulunmaktadır. Hamamın yegane bezeme unsuru olan bu çiniler kazınarak çalınmıştır (Resim 3.28-3.29-3.30-3.31).

Tonozlar üzerindeki ışıklıkların camları tamamen kırılmıştır. Bu nedenle hamam yağmurdan, kardan ve havanın neminden etkilenmektedir. Işıklıkların camları onarılmalıdır (Resim 3.32).

Resim 3.26. Halvetlerdeki kurnalar (Kurul dosyasından)

Resim 3.27. Özel yıkanma yerindeki kurnalar (Kurul dosyasından)

Resim 3.28. Su deposu ile ortak duvar üzerindeki çini (Kurul dosyası)

Resim 3.29. Sıcaklık ile ortak duvar üzerindeki çiniler (Kurul dosyası)

Resim 3.30. Soyunmalık ile ortak duvar üzerindeki çiniler (Kurul dosyası)

Resim 3.31. Usturalık ile ortak duvar üzerindeki çini (Kurul dosyası)

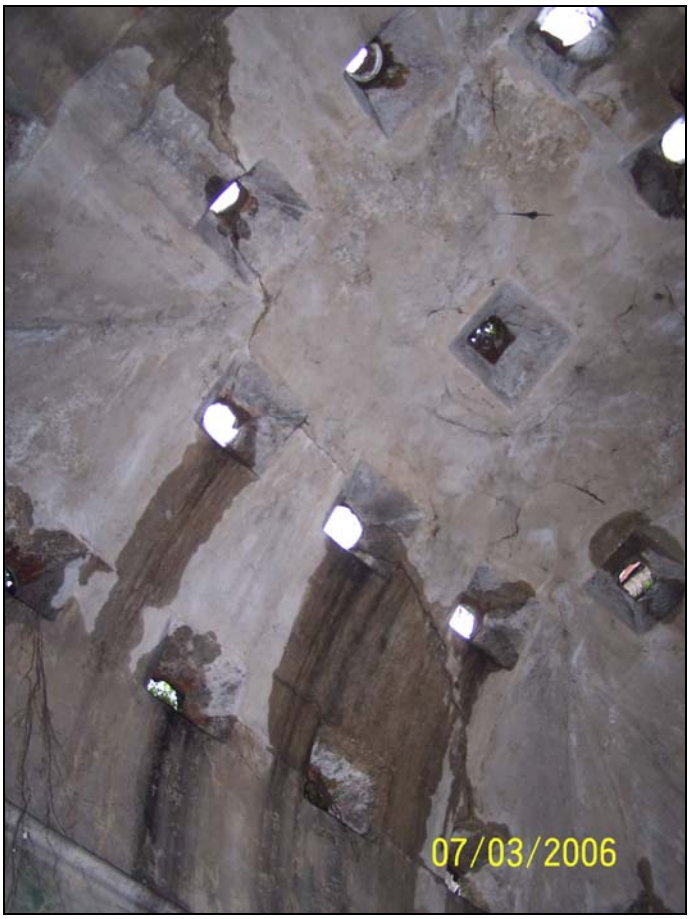

Resim 3.32. Yağmur suyunun yapıya verdiği zarar

Tonozlar, rüzgar tarafından taşınan tohumların çatlaklarda büyümesi ile çiçeklenmiştir. (Resim 3.33). Bu bitkiler tonozlara zarar vermektedir. Bu bitkiler temizlenmelidir.

Atmosferi kirleten sanayi atıkları, ısınma gereksinimi, kömürlü vapurlar, motorlu taşıtlardan çıkan derin gazlar yapılar üzerinde kirli bir tabakanın oluşmasına neden olmuştur. Yağmur, kar, dolu, çiğ suları yapının dışına direkt olarak etkilemektedir. Hamamın cephelerinde önlem alınmamış olduğu için bu doğal olaylardan daha çok etkilenmiştir. Cephelerdeki taşlarda aşınma, yosunlanma görülmektedir. Bağlayıcı malzemelerde boşalmalar vardır. (Resim 3.34) Soyunmalık kısmının pencere söveleri ve bezemeleri zarar görmüştür. Bu bezemeler tamamlanmalıdır. (Resim 3.35).

Resim 3.33. Tonozlar üzerindeki bitki oluşumuna bir örnek

Resim 3.34. Cephedeki taş bozulmaları

Resim 3.35. Bezemelerdeki bozulmalara örnek

Çevresel nedenlerden dolayı zarar gören malzemeye temizleme, sağlamlaştırma ve yüzey onarımı yöntemleriyle müdahale edilmelidir. Cephedeki kirin malzemeye ne kadar nüfuz ettiği araştırıldıktan sonra kimyasal temizleme, mekanik temizleme veya su ve buharla temizleme yöntemlerinden uygun olanı kullanılarak kir malzemeye en az zarar verecek şekilde temizlenmelidir.

Yapının etrafı ticarethane ve konut ile çevrilidir. Fiziksel koşullar ele alındığında, yapının yenileme sonucu özgün işleviyle kullanılması doğru bulunmuştur.

İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 14.4.1999 tarih, 10736 sayılı kararında 'hamamın orijinaline müdahale edilmeden, yıkılmadan ve üzerine yapılanma getirilmeden tasarlanması' şartı koşulmuştur.

Bu karar da göz önünde tutularak soyunmalık kısmının ayakta kalan duvarları güçlendirilmeli, şirvan katı aslına uygun olarak yeniden yapılmalıdır. Günümüzde yerinde olmayan Barok tarzdaki çeşme ile çay ocağının fotoğrafları ve çizimleri kurul dosyasında mevcuttur. Çeşme bu fotoğraflar uyarınca yeniden yaptırılmalıdır.

Hamam binasının taşıyıcı sisteminde gözle görülür ciddi bir problem olmamakla birlikte bilirkişiler tarafından analizler yapılmalı, gerekli ise güçlendir yapılmalıdır. Döşemeleri, duvarları, kurnaları, göbektaşları, bezemeleri aslına uygun olarak yeniden yapılmalıdır.

Soyunmalık kısmı fenerli, piramidal çatı ile aslına uygun olarak örtülmelidir. Hamam kısmının tonozları için kurşun uygulaması sağlıklı bir çözüm olacaktır. Ancak bu maliyetli bir müdahale olduğu için kurşun taklidi sıva uygulaması yapılabilir.

Arka bahçeye iki kat olarak inşa edilmiş niteliksiz ek yıkılmalıdır.

Eski dönemlerde hamamın su ihtiyacının karşılandığı sarnıç, orijinal işlevini sürdürmese de tarihsel niteliğinden dolayı restore edilmelidir.

Hamamın altyapısını oluşturan tonozların ticari-turistik amaçlı alanlar olarak kullanılması öngörülmüştür. Projelendirme aşamasında, tonozların cephelerindeki sonradan yapılmış elemanlar sökülmüş, tarihi yapının önüne geçmeyecek bir cephe tasarımı yapılmıştır.

Sonuç: İstanbul, Kumkapı-Nişanca Köşklü Hamamı, doğanın etkileri altında yıpranmış, terk, ihmal ve insanların kasıtlı tahripleri nedeniyle ciddi hasarlara uğramıştır. Hamama adını veren köşk, şirvan katı, soyunmalığın çatısı günümüze ulaşamamıştır. Ayrıca hamamın demirbaşları diyebileceğimiz, çeşme, çay ocağı, kurna, duvarlarındaki çiniler, mermer elemanlar çalınmış ya da kullanılamayacak şekle getirilmişlerdir.

Yapının yıkılmadan, duvarları desteklenerek restore edilmesi öngörülmüştür. Köşk kısmı hakkında yeterli veriye ulaşılamadığı için, köşkün yeniden yapılmaması doğru bulunmuştur.

İçerisinde bulunduğu fiziksel çevre ile birlikte ele alındığında, yapının yeniden hamam olarak kullanıma açılmasına karar verilmiştir. Halk hamamından ziyade, anlaşmalı otel veya tur şirketlerinin müşterileri için hizmet veren bir butik hamam olarak işletilmesi doğru bulunmuştur. Tonozlar ise, işyeri olarak kullanılmalıdır. Yapılacak olan müdahaleler bu yönde olmalıdır.

.

SONUÇ

İstanbul'un Eminönü İlçesi sınırları dahilindeki Kumkapı, Marmara surlarına komşu semtlerden biridir. Geçmişi oldukça eskilere dayanır. Bu süreç içinde Ermeni, Rum ve Müslümanları bünyesinde barındırmıştır. Bu nedenle de, camileri, kiliseleri, hamamları, çeşmeleri ile zengin bir fiziksel yapıya sahiptir.

Semt, Tanzimat Fermanı ile güçlenen Batılılaşma hareketlerinden etkilenmiştir. Binaların yapısal ayrıntılarında ve süslemelerinde batılı biçimler ve şekiller görülmektedir.

Bu tez kapsamında incelenen Köşklü Hamam, Kumkapı'da, büyük ölçüde tahrip edilmiş bir 19. yy hamamıdır. Hamam Çıkmazı'na bakan cephesindeki bezemelerde batılılaşmanın getirdiği palmetler, sütunlar, madalyonlar kullanılmış, silmeler yapılmıştır.

İnsanlar bilinçli olarak temizlenmeye binlerce yıl öncesinde başlamışlardır. Hintliler, Asurlular ve Eski Mısırlılar kutsal saydıkları nehirlerde yıkandıktan sonra ibadet etmeyi adet edinmişlerdir. Sonraki dönemlerde yıkanma, bir alışkanlığa dönüşmüş ve yıkanmak için kapalı mekanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Hindistan, Eski Mısır, Antik Ege ve Yunan medeniyetlerinde bu mekanlara ait izlere rastlanır. Hamam yapılarının asıl gelişimi Roma İmparatorluğu döneminde olmuştur. Hamamlar, sadece yıkanılan mekanlar olmaktan çıkmış ve birer sosyal merkez haline gelmiştir. Evlerde ve saraylarda özel hamamlar inşa etmişlerdir. Hamam mimarisi Roma gelenekleri doğrultusunda Bizans'ta da devam etmiştir.

Türklerin yıkanma alışkanlıklarını Orta Asya'dan Anadolu'ya getirmişler, ihtiyaç duydukları her yerde hamamlar yaptırmışlardır. Beylikler döneminde hamam inşasına büyük önem verilmişse de Osmanlı İmparatorluğu döneminde en ihtişamlı hamamlar yapılmıştır. Camilerden sonra en çok inşa edilen yapı türü olmuştur. Gelir getirdikleri sürece kullanılıp, işlevlerini yitirince yıkıldıkları için günümüze ulaşabilen hamam sayısı azdır.

Osmanlı hamamları; halk hamamları, özel hamamlar ve kaplıcalar olmak üzere üçe ayrılır. Halk hamamları, halkın kullanımına açık yıkanma yerleridir. Özel hamamlar, saray, köşk, kasır, konak ve evlerdeki, sınırlı sayıda kullanıcıya hitabeden hamamlardır. Kaplıcalar ise tabii kaynak suları üzerine kurulan, külhan sistemi olmayan, şifalı su dolu havuzları olan mekanlardır.

Osmanlı hamamı dört ana bölümünden oluşur: soyunma ve kabul işlemlerinin yapıldığı 'soyunmalık'; soyunmalıktan geçilen, vücudu sıcağa alıştırmak için kullanılan 'ılıklık', hamamın en sıcak yeri olan, yıkanma işleminin gerçekleştiği 'sıcaklık' ve hamamın ısıtma

merkezini oluşturan ‘külhan’.

Köşklü Hamam, soyunmalık ve hamam hacmi olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Hamam, Bizans döneminden kalma tonozlar üzerine inşa edilmiş kargir yığma bir yapıdır. Oldukça sade bir plan şemasına sahiptir. Kareye yakın formdaki soyunmalığın sadece beden duvarları ayaktadır. Şirvan katı ve çatısı çökmüştür. Hamam kısmı; ılıklık, usturalık, tuvaletler, sıcaklık, bir sofa ile üç adet halvetten meydana gelmektedir. Hamam kısmının duvarları daha sağlamdır. Hacimler tonozlar ile örtülmüştür. Tonozlar üzerindeki ışıklıklar vasıtasıyla hamam aydınlanmaktadır. Hamamın yegane bezeme elemanları ılıklık duvarlarındaki çinilerdir, onlar da günümüzde mevcut değildir.

Gerek insan eliyle yapılan, gerekse doğal nedenlerden yapı büyük ölçüde zarar görmüştür. Hamamın tüm mermer elemanları; kurnalar, sekiler, duvarlardaki plakalar, çeşme sökülmüş veya kullanılamayacak duruma getirilmiştir.

Fiziksel ve sosyo-ekonomik koşullar göz önüne alındığında hamamın özgün işleviyle kullanılması doğru olacaktır. Yapı, özüne en yakın şekilde, orijinal malzemelere en az zarar verecek yöntemlerle yenilenmelidir.

KAYNAKLAR

Abbasoğlu, H. (1998), “Hamam”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, cilt 2, YEM Yayınları, İstanbul.

Akın, Nur. (1994), “Kumkapı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, (1988), “Hamam”, cilt 10, Ana Yayıncılık A.Ş, İstanbul.

Aru, Kemal Ahmet. (1949), “Türk Hamamları Etüdü”, Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Basut, Serda. (2002), “19. Yüzyılda Batılılaşma Etkisinde Bir Osmanlı Semti:Kumkapı”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Belge, Murat. (2003), İstanbul gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 9. basım, İstanbul.

Binan, Demet. (1994), “Güzelyurt Örneğinde, Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması”, Doktora Tezi, YTÜ, İstanbul.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986) “Kumkapı”, Gelişim Yayınları A.Ş., İstanbul.

Çelik, Zeynep. (1998), 19 Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, çev: Selim Deringil.

Demirağ, Dilaver. (2003), Kentim İstanbul Semt Kitapçıkları, İBB Yayınları,İstanbul.

Deniz, Kemal. (1950), “Hamam Mimarisi”, TTOK Belleteni, no 97, İstanbul.

Erat, Birsen. (1999), “Anadolu’da Türk Hamam Mimarisi”, Osmanlı, Yeni Türkiye Yayınları, cilt 10; Ankara.

Eyice, Semavi. (1997), “Hamam”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt 15, İstanbul.

Eyice, Semavi. (1994), “Hamam”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Güncan, Ali. (1993), “19.yy Avrupa Mimarlık Hareketlerini ve Batılılaşmanın Osmanlı Konut Mimarisine Etkileri’’, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.

Güvenç, Şeyda. (1997), “Antalya Kaleiçi’nde Yenikapı, Gavur Hamamı Restorasyon Projesi (1)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

“İstanbul”, İslam Ansiklopedisi İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lugatı (1967), Devlet Kitapları Müdürlüğü, 5. cilt, 2. kısım, İstanbul.

Kömürciyan,Eremya Çelebi. (1988), İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Müller-Wiener, Wolfgang. (1998), Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul Limanı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 66, İstanbul, çev: Erol Özbek.

Müller-Wiener, Wolfgang. (2001), İstanbul’un Tarihsel Topoğrafyası, YKY, İstanbul, çev: Ülker Sayın.

Orhan, Sezer. (2003), “Hamam Mimarisi ve Çardaklı Hamam”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, İstanbul.

Ödekan, A. (1998), “Hamam”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, cilt 2, YEM Yayınları, İstanbul.

Özden, Pınar Pelin Giritlioğlu. (1994), “Kumkapı Telli Odalar Sokağı’nda Bir Fiziksel Çevre Koruma Çalışması’’, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.

Roth, Leland M. (2000), Mimarlığın Öyküsü-Öğeleri, Tarihi ve Anlamı, Kabalcı Yayınevi:160, İstanbul, çev: Ergün Akça.

Seçkin, Nadide. (1980), “19. Yüzyıl İstanbul Saray Hamamları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Devlet Müh. ve Mim. Akademisi, İstanbul.

Taşçıoğlu, Tülay. (1998), Türk Hamamı, TTOK Yayınları, İstanbul.

Vitruvius. (1998), Mimarlık Üzerine On Kitap, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları Mimarlığın Uluslar arası Kaynakları:1, İstanbul, çev: Suna Güven.

Yılmazkaya, Orhan. (2002), Aydınlık Kubbenin Altındaki Sıcaklık-Türk Hamamı-İstanbul Hamamları Rehberi, Çitlembik Yayınları, no 21, İstanbul.

Ek 1 Paftalar Listesi

PAFTA LİSTESİ

Rölöve Paftaları

Pafta 1. Vaziyet planı

Pafta 2. Depo katı planı

Pafta 3. Hamam katı planı

Pafta 4. Soyunmalık üst kat planı

Pafta 5. Çatı planı

Pafta 6. A-A Kesiti-B-B Kesiti-C-C Kesiti-D-D Kesiti-E-E Kesiti

Pafta 7. Hamam Çıkmazı cephesi- Köşklü Hamam Sokağı cephesi- Bahçe cephesi

Restorasyon Paftaları

Pafta 1. Vaziyet planı

Pafta 2. Depo katı planı

Pafta 3. Hamam katı planı

Pafta 4. Soyunmalık üst kat planı

Pafta 5. Çatı planı

Pafta 6. A-A Kesiti-B-B Kesiti-C-C Kesiti-D-D Kesiti-E-E Kesiti

Pafta 7. Hamam Çıkmazı cephesi- Köşklü Hamam Sokağı cephesi- Bahçe cephesi

Pafta 8. Pencere detayı

Pafta 9. Pencere detayı

Pafta 10. Soğukluk kapısı detayı

Pafta 11. Sıcaklık kapısı detayı

Pafta 12. Halvet kapısı detayı

Pafta 13. Soğukluk kapısı nokta detayı

Pafta 14. Sıcaklık kapısı nokta detayı

Pafta 15. Halvet kapısı nokta detayı

Ek 2 Köşklü Hamam Analitik Rölöveleri (1997)

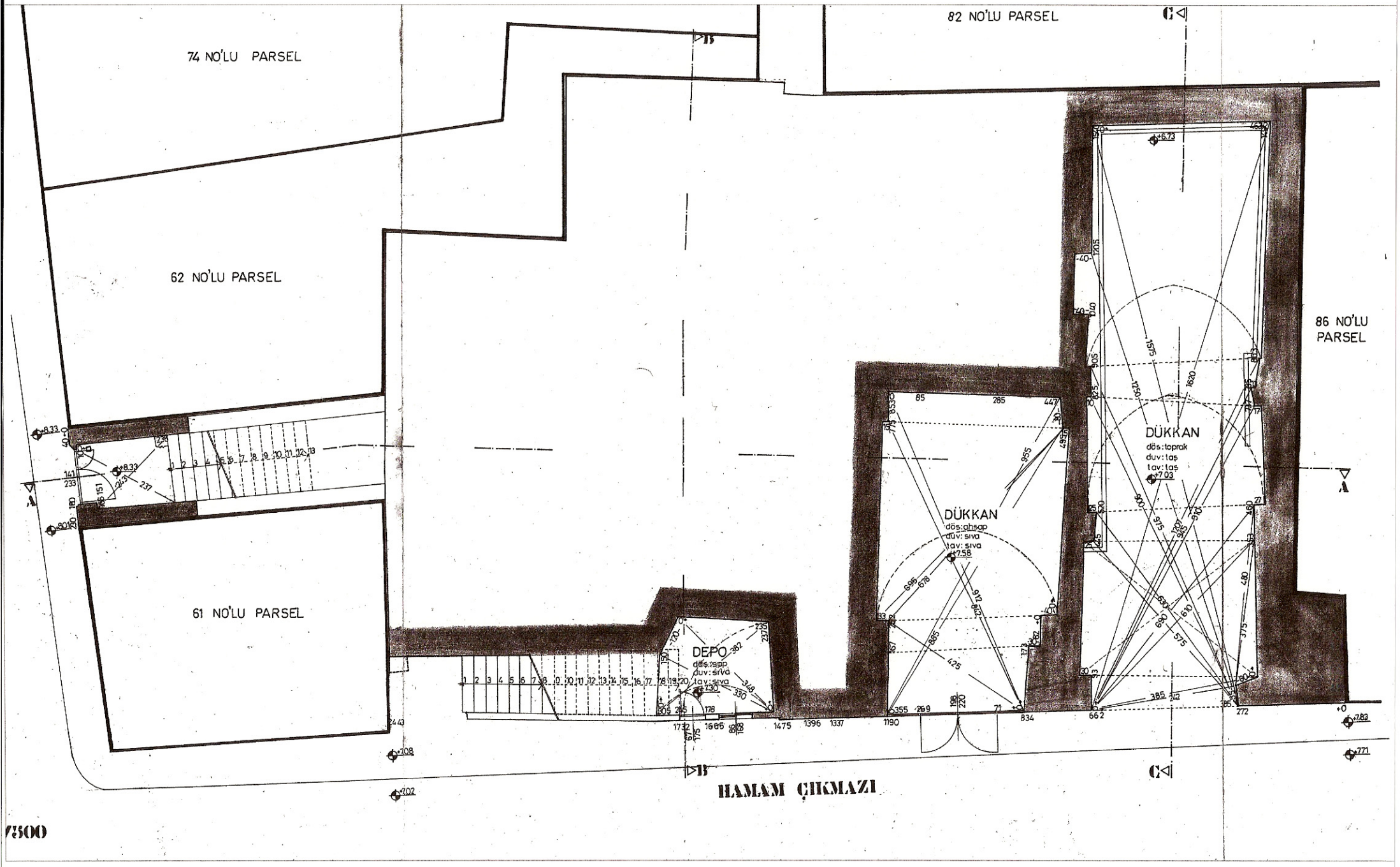
74 NO'LU PARSEL
62 NO'LU PARSEL
61 NO'LU PARSEL
82 NO'LU PARSEL
86 NO'LU PARSEL
DÜKKAN
döş:toprak
duv:taş
tav:taş
DÜKKAN
döş:ahşap
duv:sıva
tav:sıva
DEPO
döş:ahşap
duv:sıva
tav:sıva
HAMAM ÇIKMAZI
A
B
C

7500

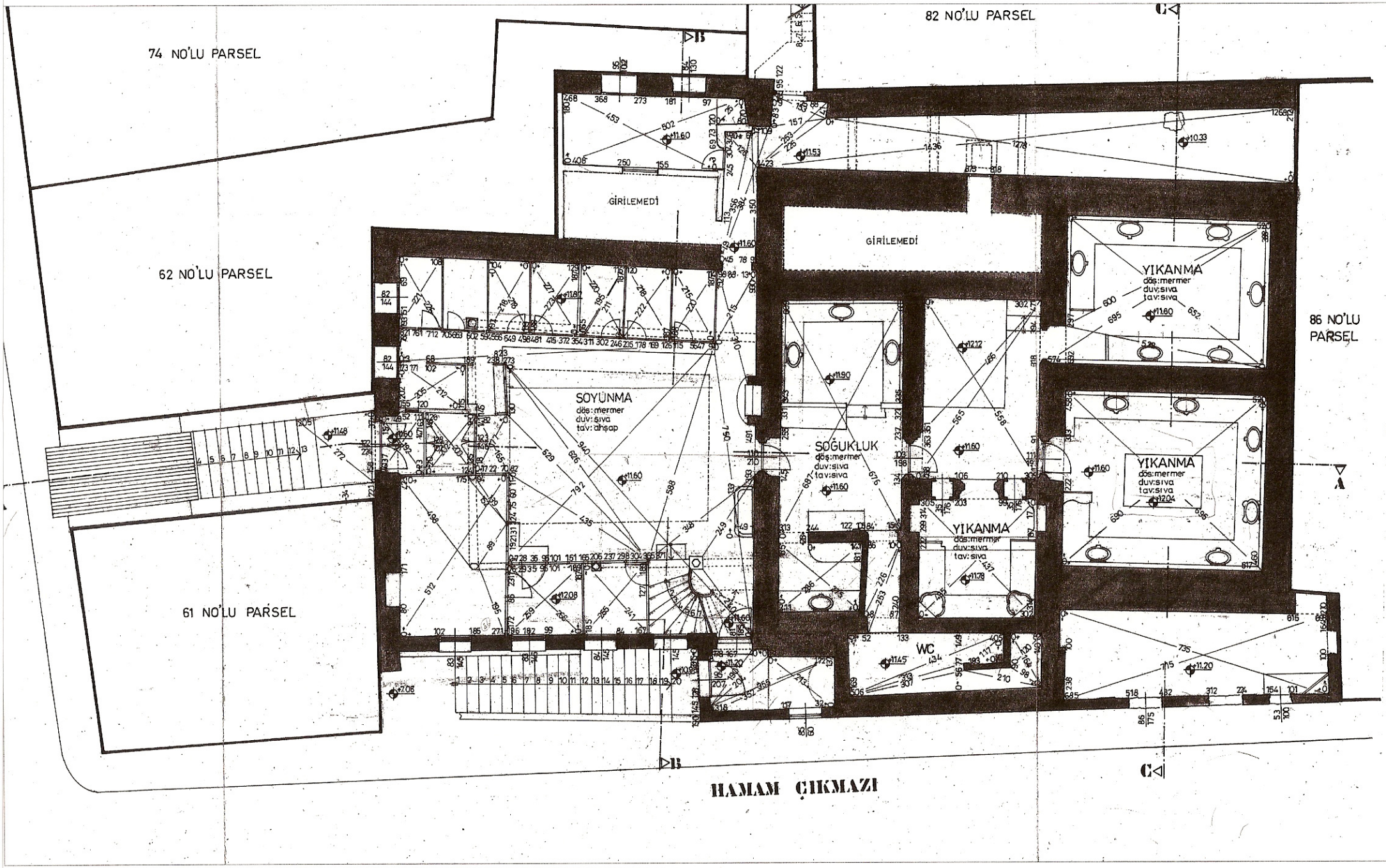
74 NO'LU PARSEL
82 NO'LU PARSEL
62 NO'LU PARSEL
61 NO'LU PARSEL
86 NO'LU PARSEL
GİRİLEMEDİ
GİRİLEMEDİ
SOYUNMA
döş:mermer
duv:sıva
tav:ahşap
SOĞUKLUK
döş:mermer
duv:sıva
tav:sıva
YIKANMA
döş:mermer
duv:sıva
tav:sıva
YIKANMA
döş:mermer
duv:sıva
tav:sıva
YIKANMA
döş:mermer
duv:sıva
tav:sıva
WC
HAMAM ÇIKMAZI

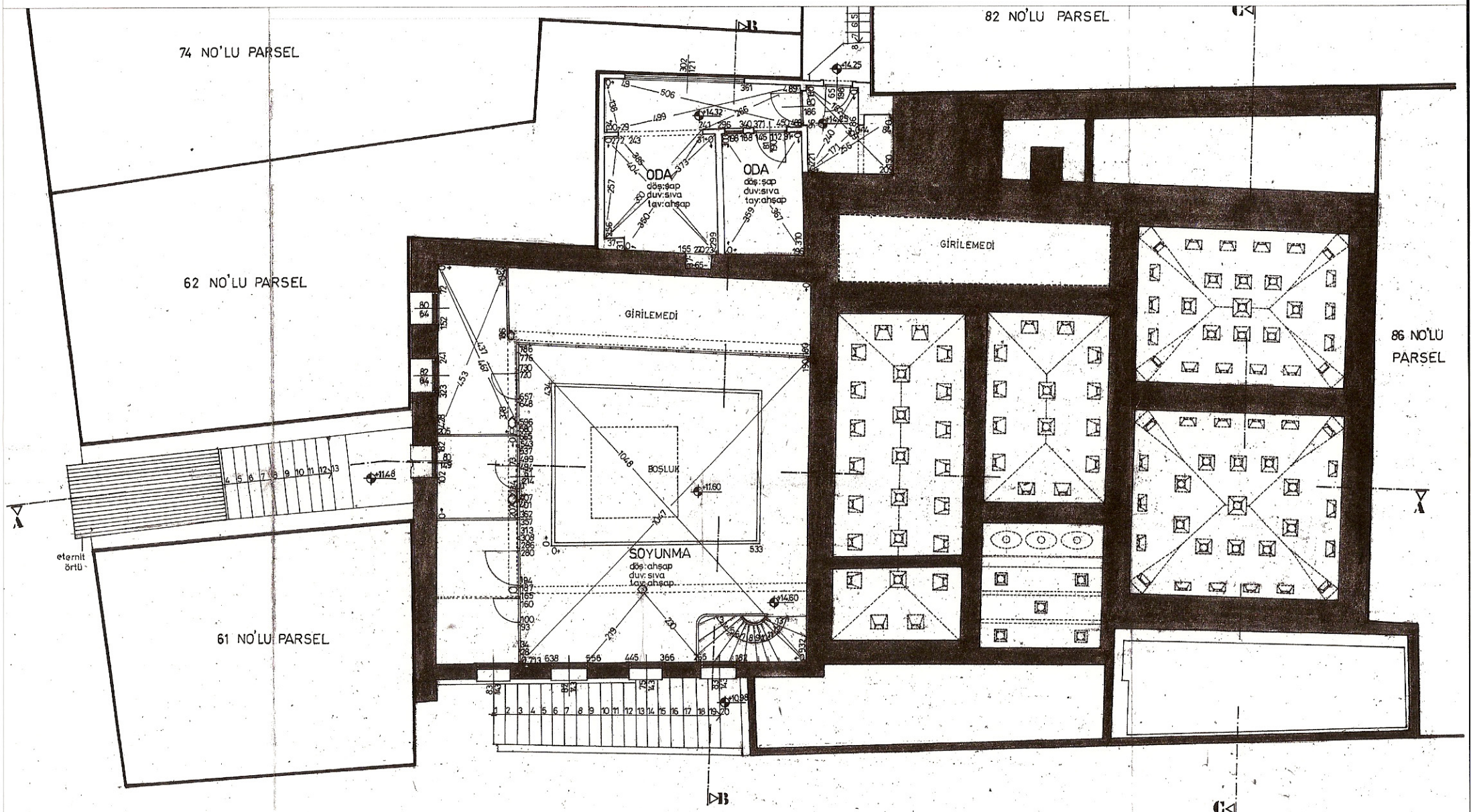

HAMAM ÇIKMAZI

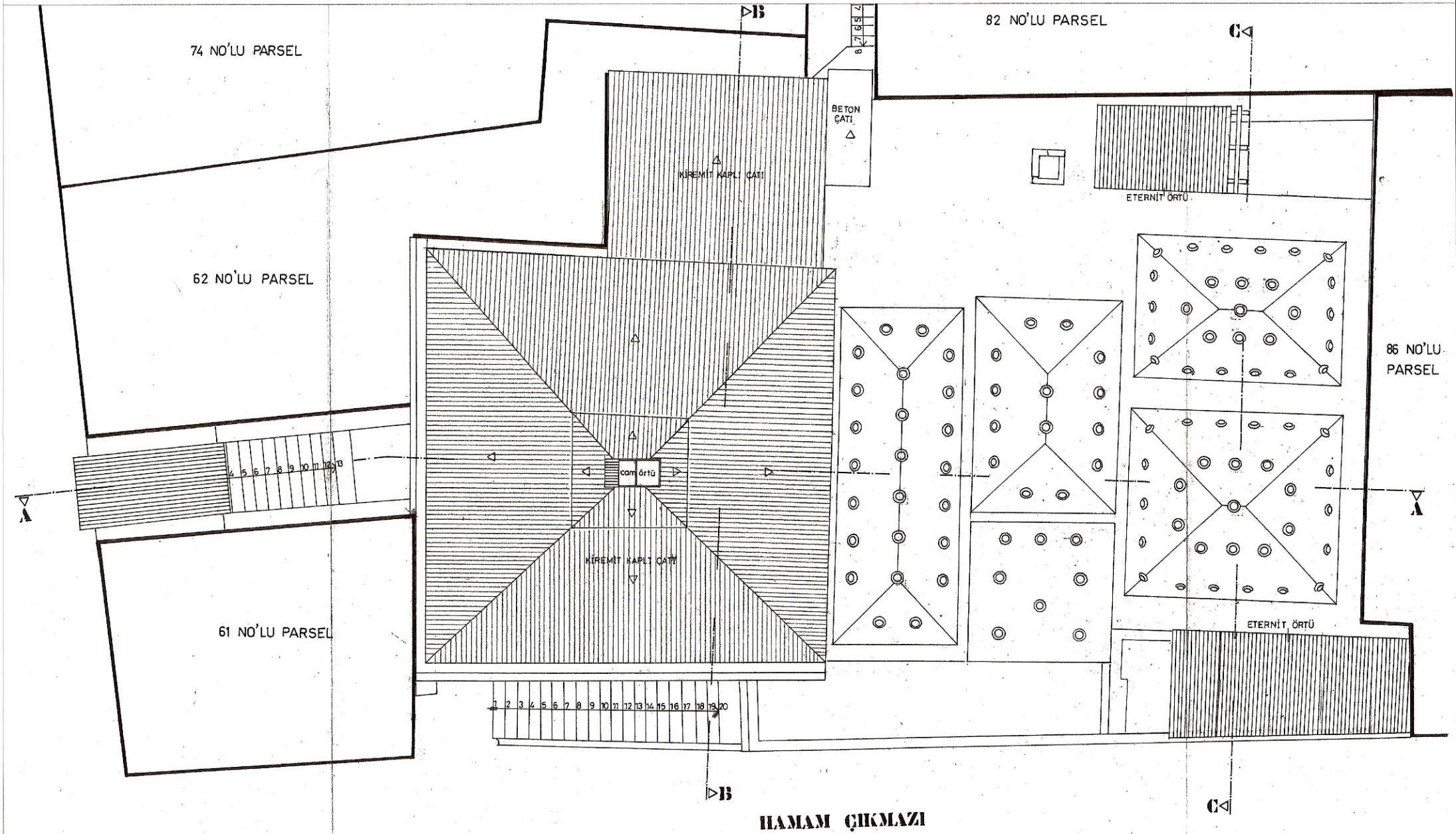

HAMAM ÇIKMAZI

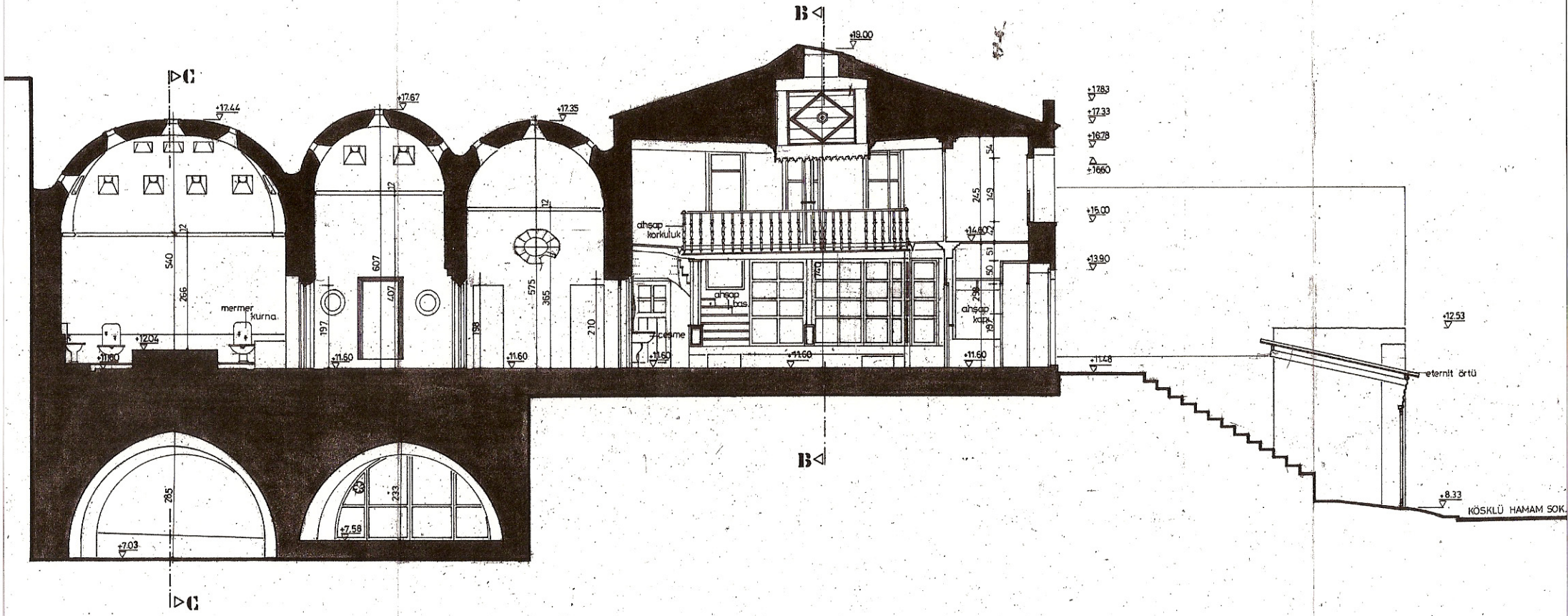
B
C
+19.00
+17.44
+17.67
+17.35
+17.83
+17.33
+16.78
+16.60
+15.00
+14.60
+13.90
+12.53
+11.68
+11.60
+12.04
+7.58
+7.03
+8.33
mermer kurna
ahşap korkuluk
ahşap baş
ahşap kapı
çeşme
eternit örtü
KÖSKLÜ HAMAM SOK.

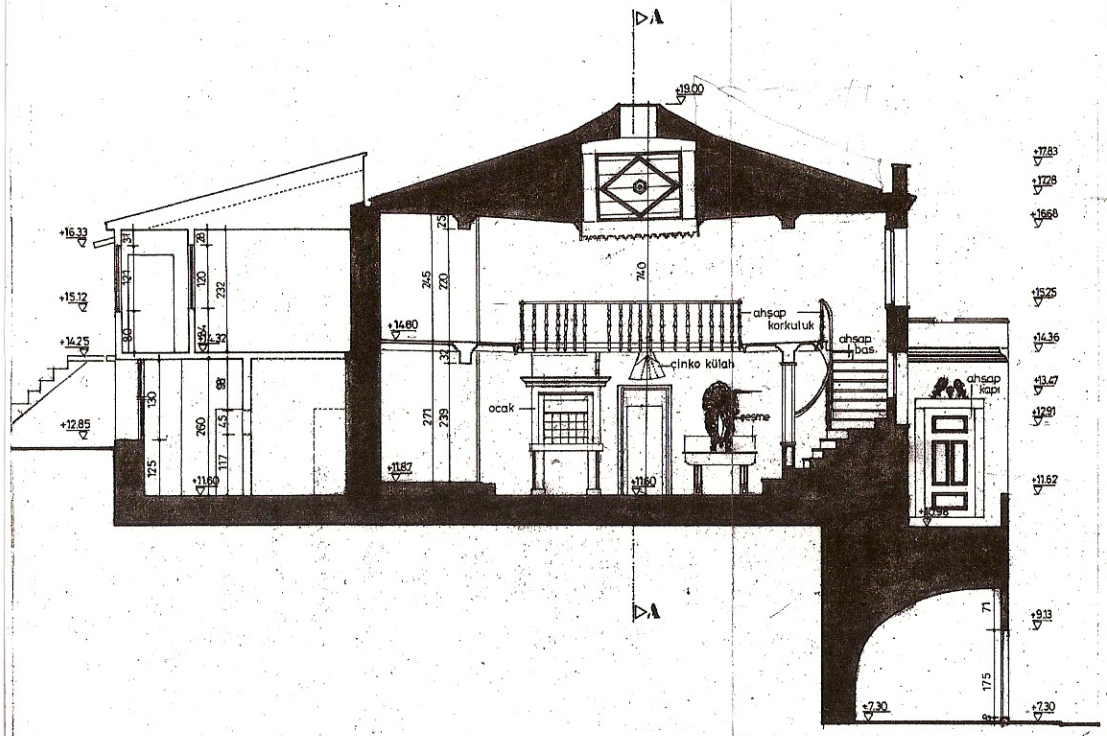
A
+19.00
+17.83
+17.28
+16.68
+16.33
+15.12
+15.25
+14.25
+14.80
+14.36
+13.47
+12.85
+12.91
+11.87
+11.60
+11.62
+9.13
+7.30
ahşap korkuluk
ahşap baş.
ahşap kapı
çinko külah
ocak
çeşme
740
245
220
271
239
260
117
125
130
232
120
175
71

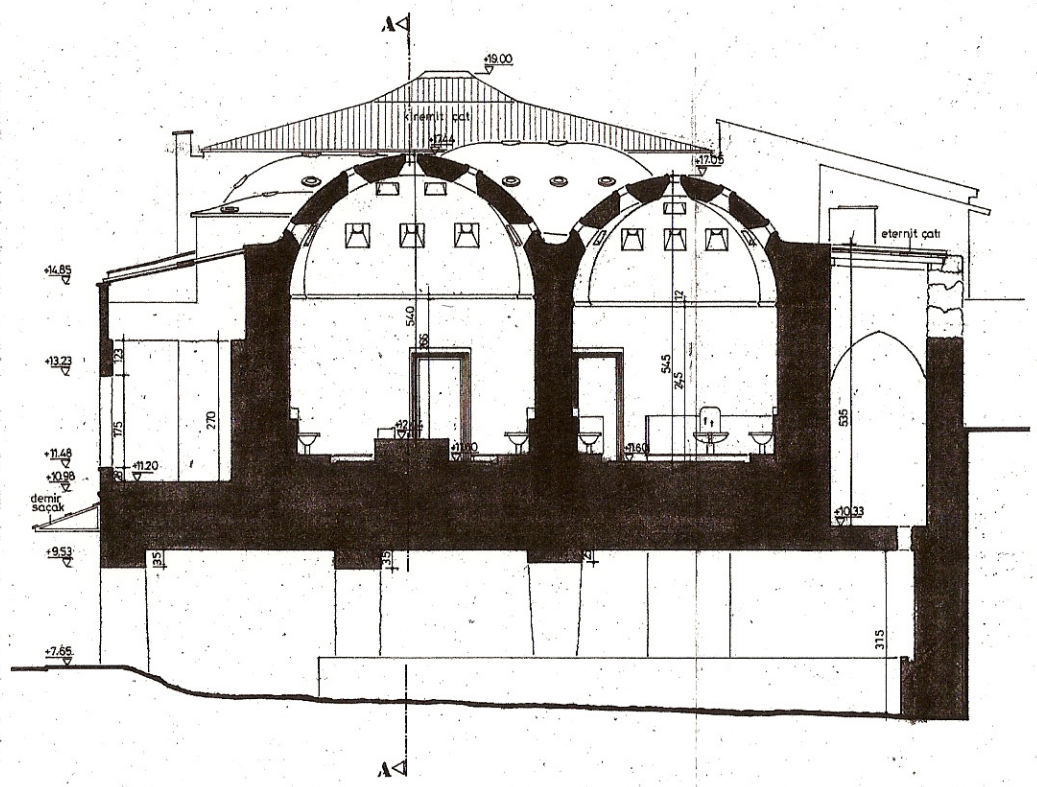
A
+19.00
kiremit çatı
+17.44
+17.05
eternit çatı
+14.85
+13.23
+11.48
+11.20
+10.98
+10.33
+9.53
+7.65
demir sacak
540
545
245
270
175
535
315

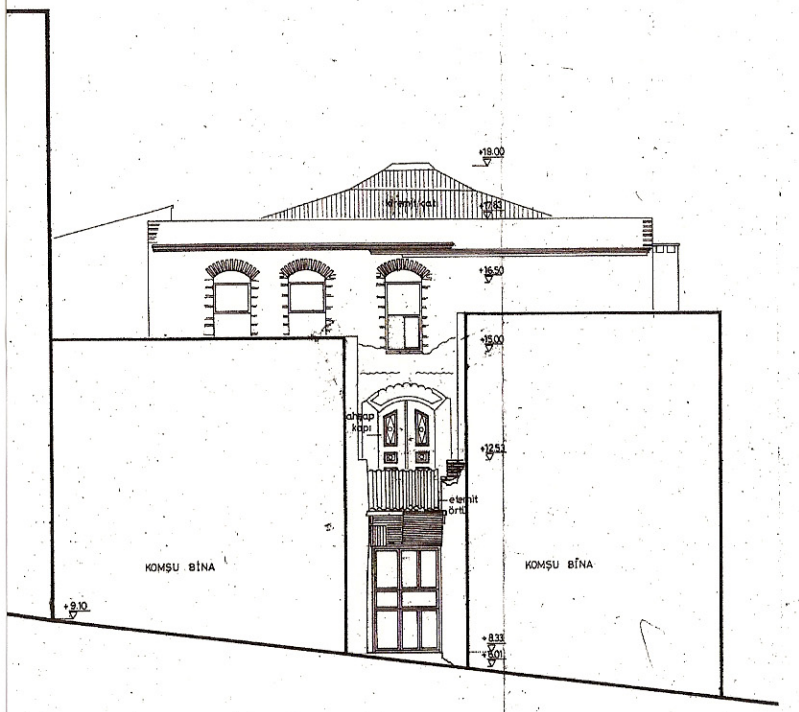
+18.00
+17.61
+16.50
+15.00
+12.51
+9.10
+8.33
+8.01
ahşap kapı
eternit örtü
KOMŞU BİNA
KOMŞU BİNA

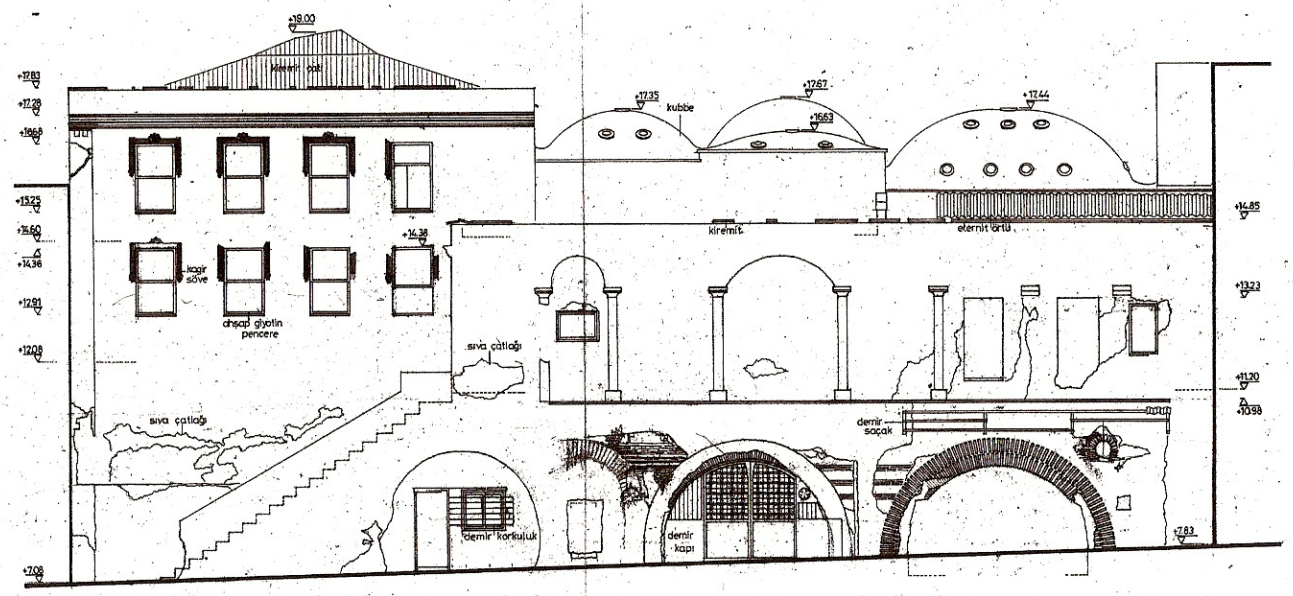
+19.00
+17.83
+17.28
+16.69
+15.25
+14.60
+14.36
+12.91
+12.08
+7.08
+17.35
+17.67
+16.63
+17.44
+14.38
+14.85
+13.23
+11.20
+10.98
+7.83
kubbe
kiremit
eternit örtü
kagir söve
ahşap glyotin pencere
sıva çatlağı
sıva çatlağı
demir saçak
demir korkuluk
demir kapı

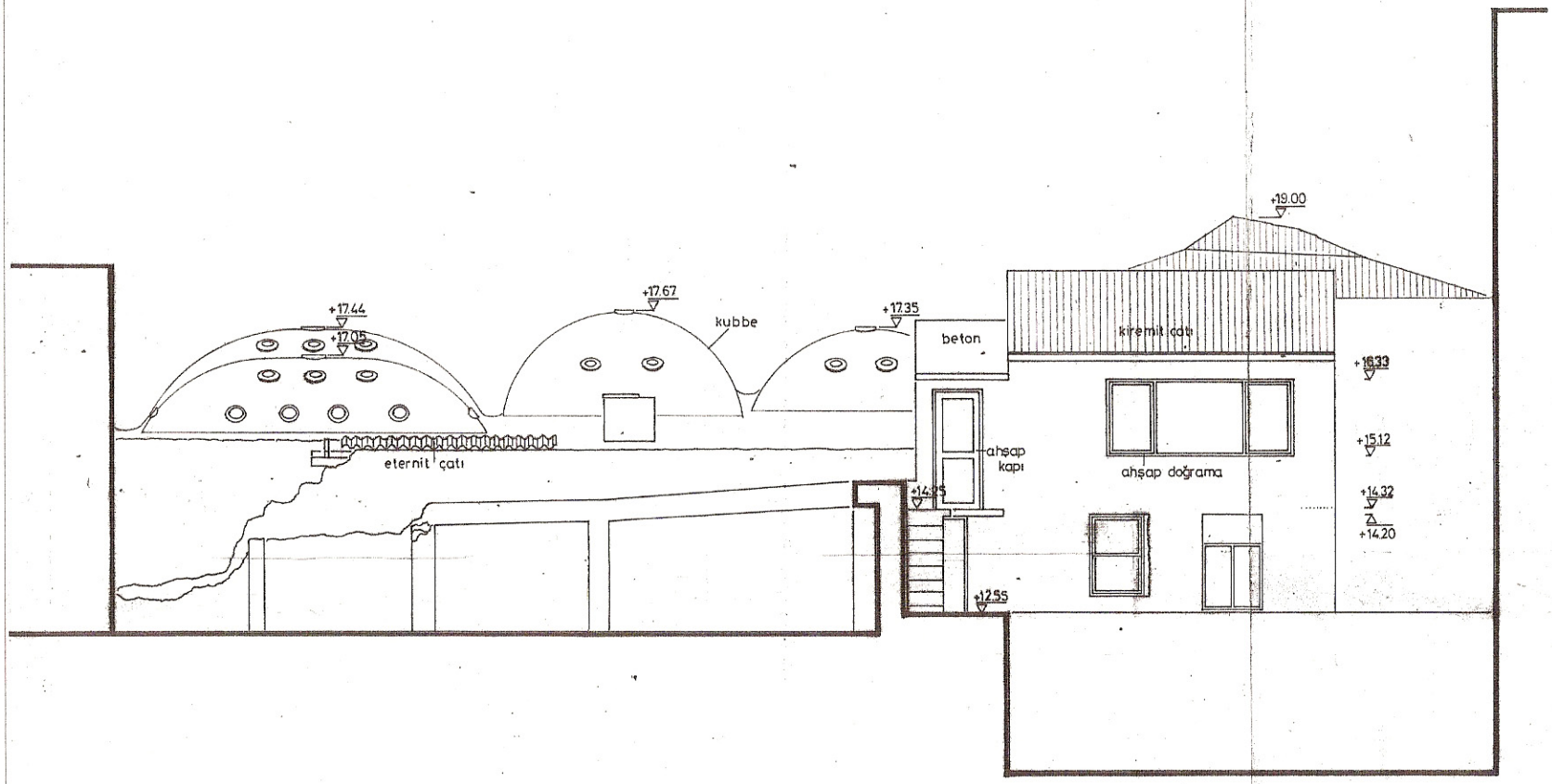
+19.00
+17.44
+17.05
+17.67
kubbe
+17.35
beton
kiremit çatı
+16.33
+15.12
+14.32
+14.20
eternit çatı
ahşap kapı
ahşap doğrama
+14.25
+12.55

Ek 3 Köşklü Hamam Analitik Rölöveleri

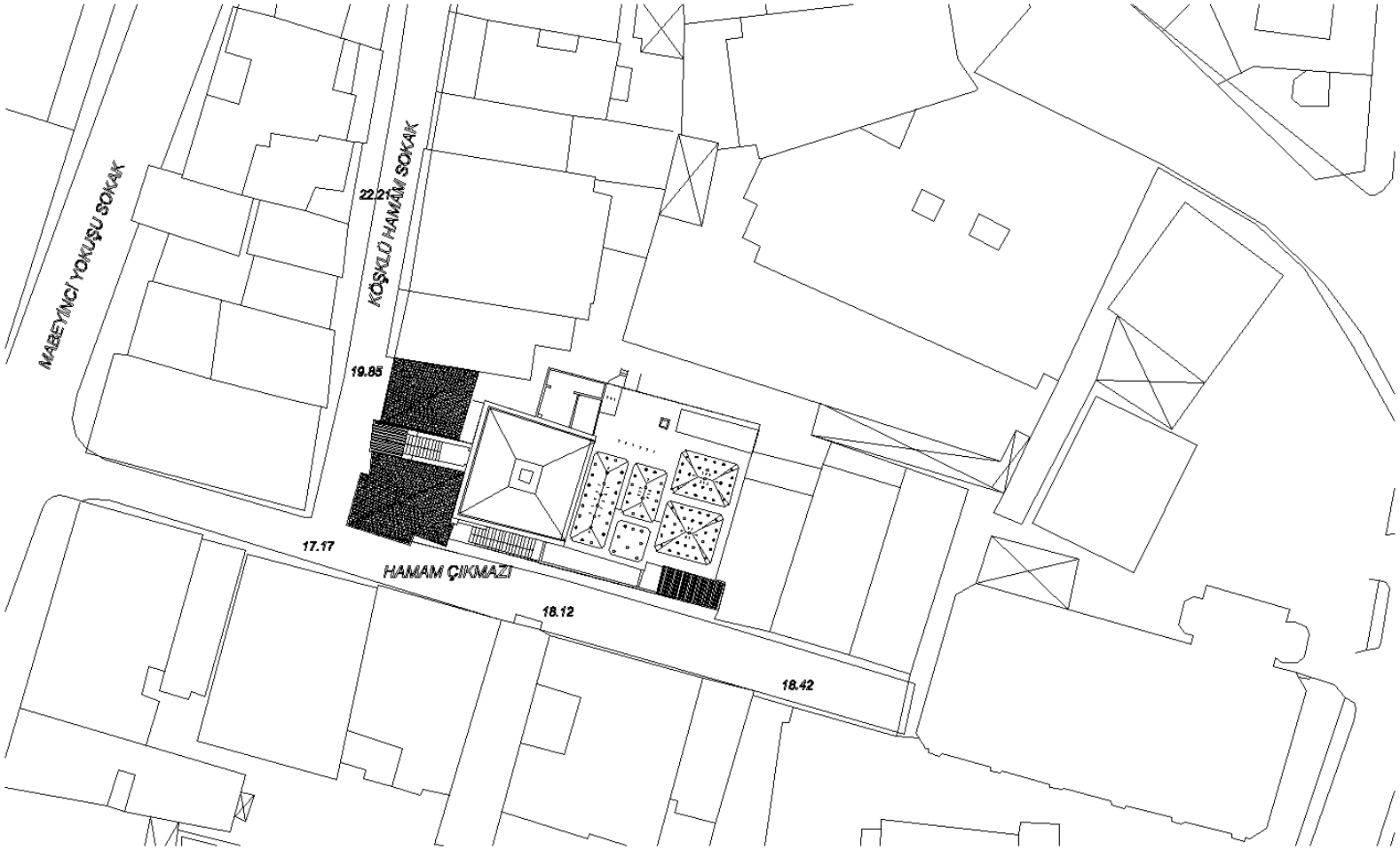

VAZİYET PLANI Ölçek: 1/200

0 5 10

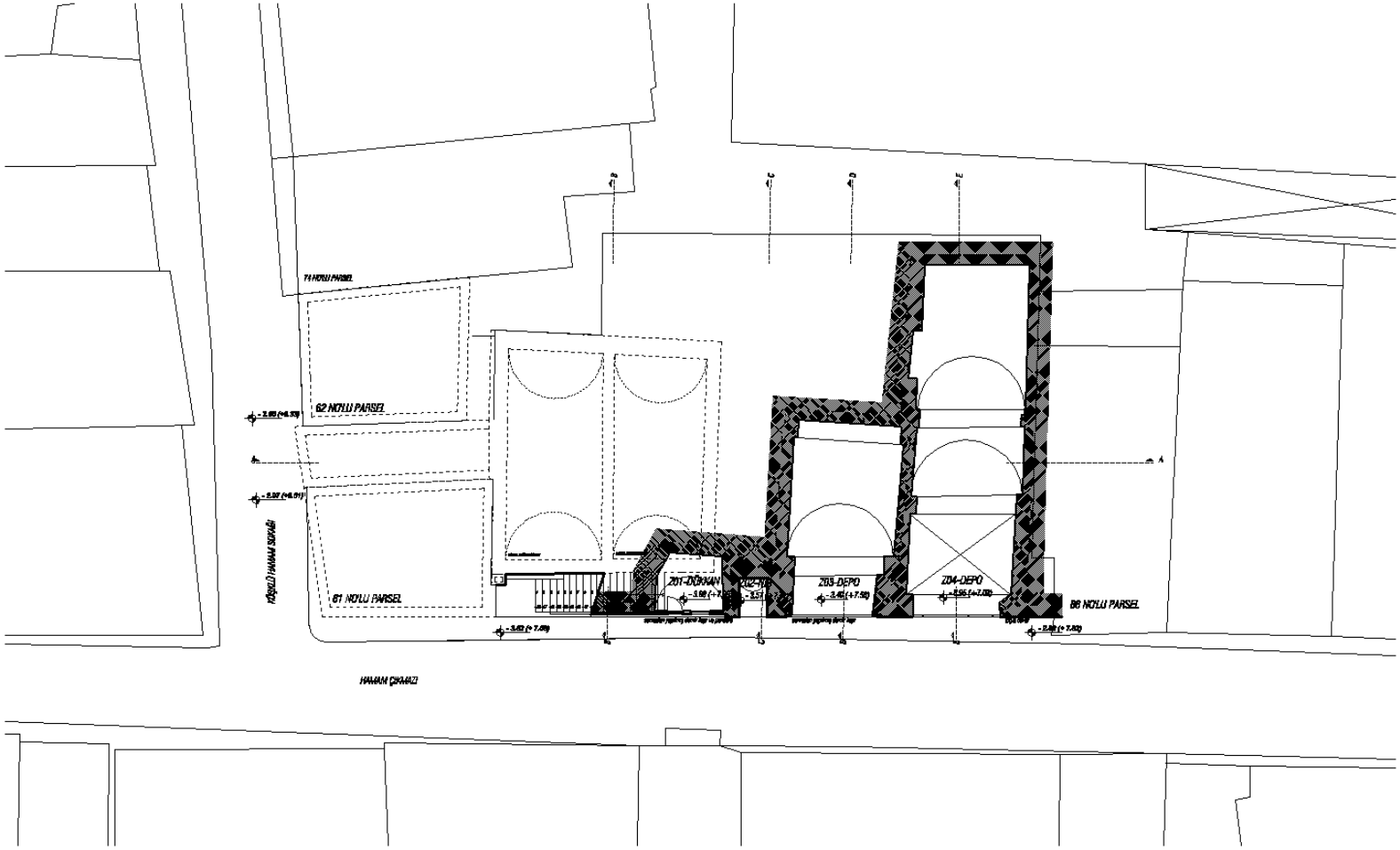

DEPO KATI PLANI ölçek: 1/100

0 5 10

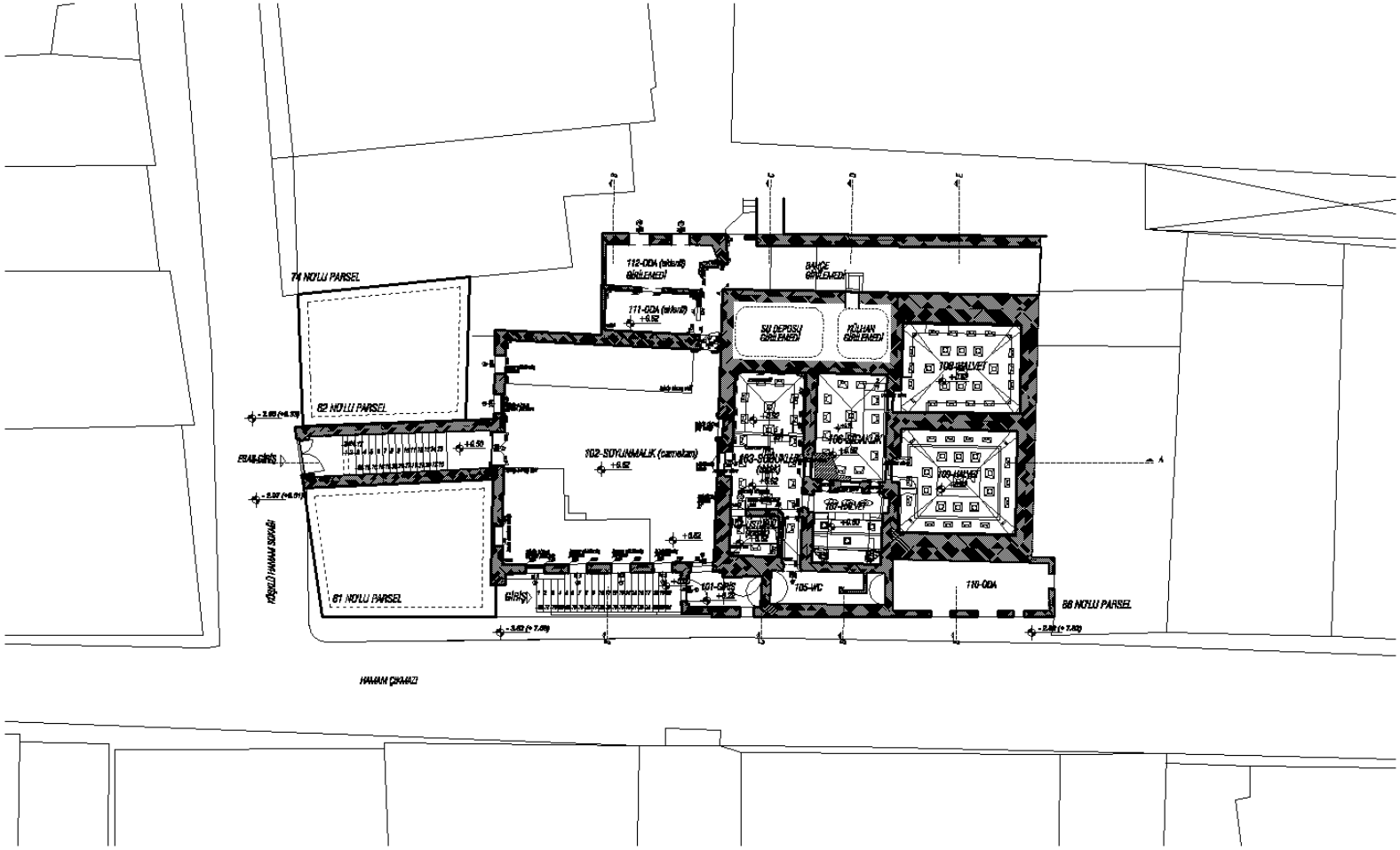

HAMAM KATI PLANI Ölçek: 1/100

0 5 10

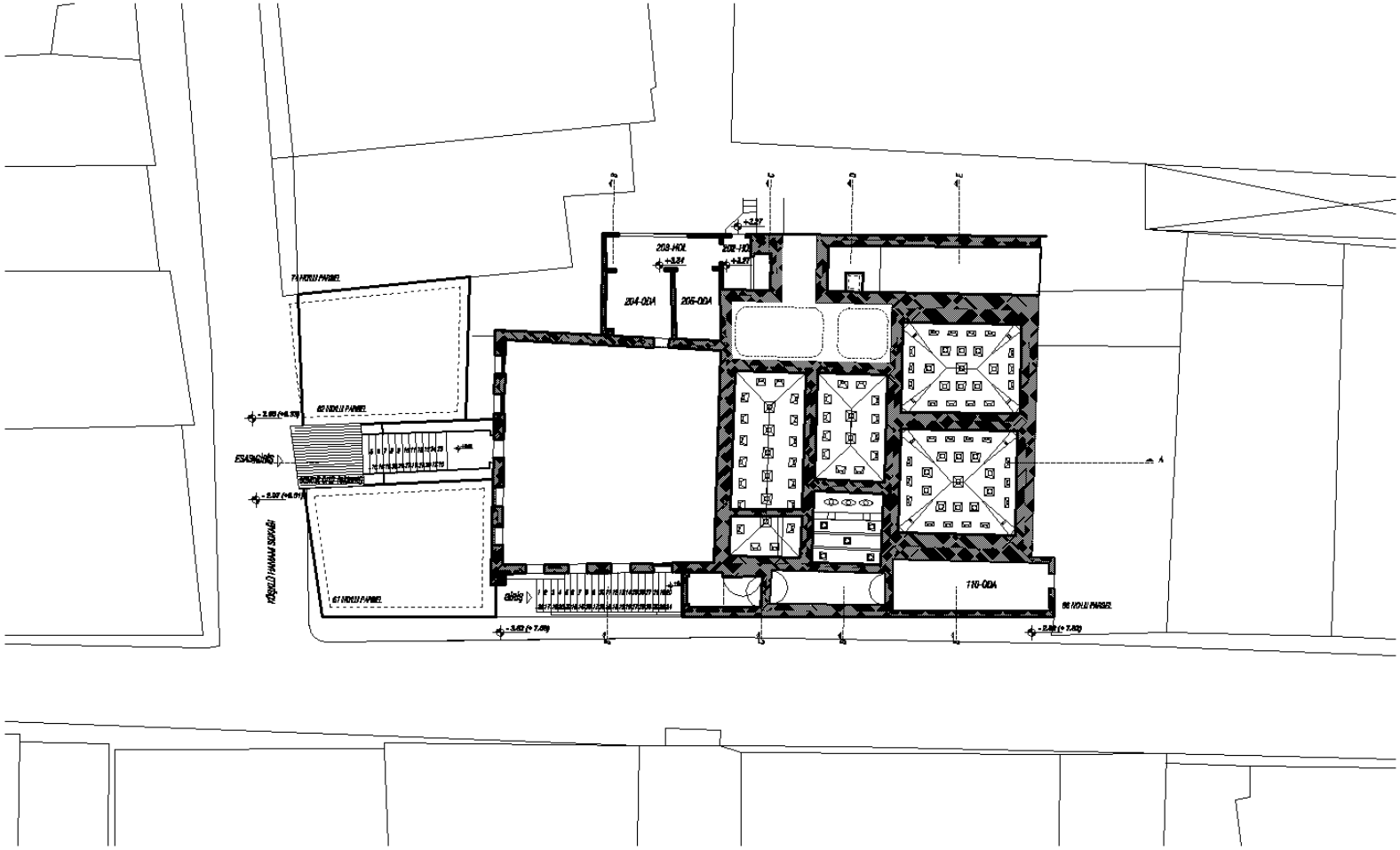

ŞİRVAN KATI PLANI Ölçek: 1/100

0 5 10

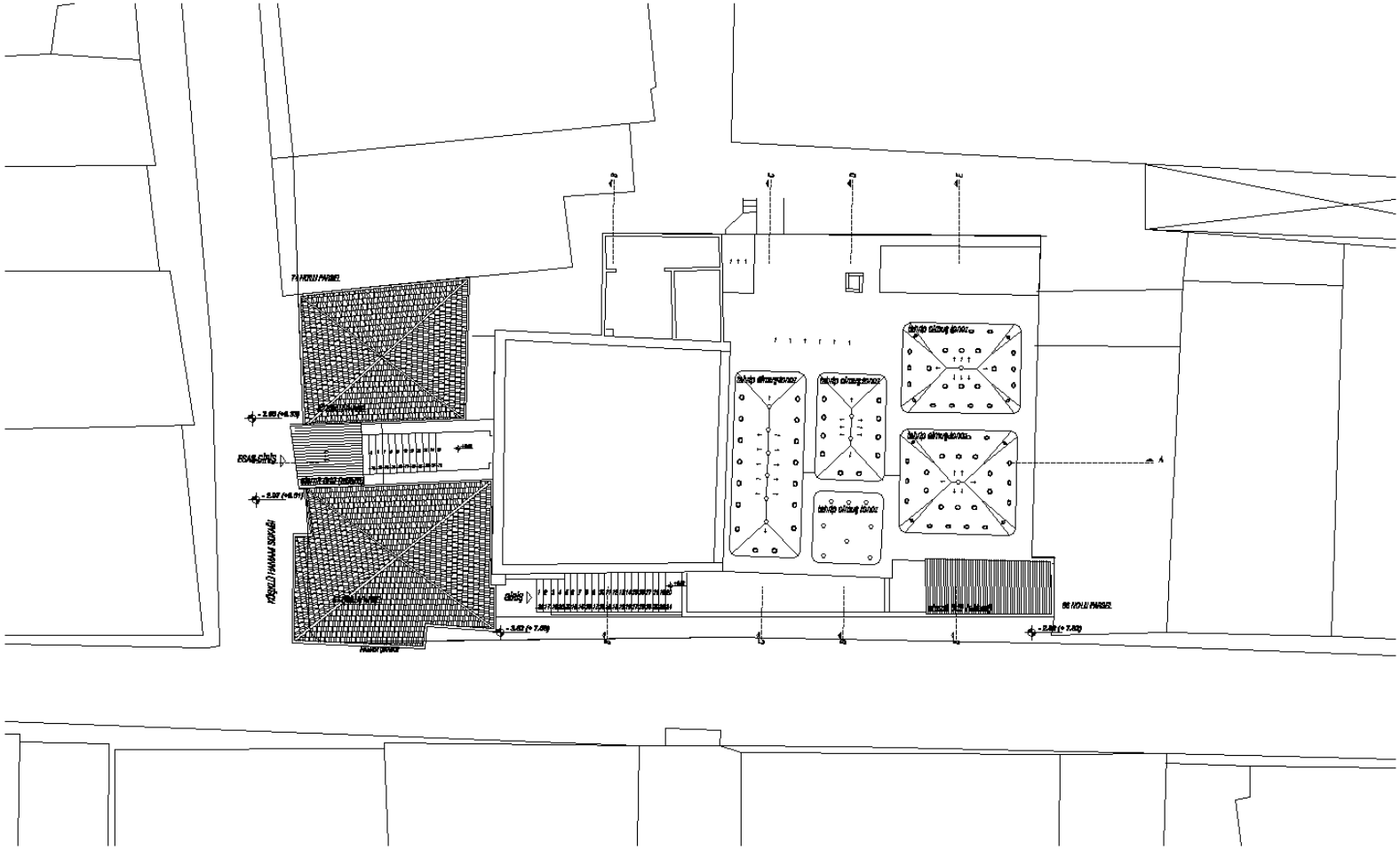

ÇATI PLANI Ölçek: 1/100

0 5 10

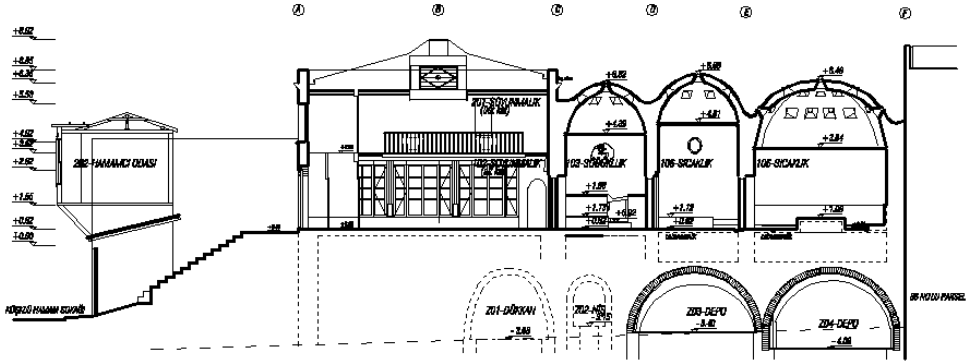

A-A KESİTİ

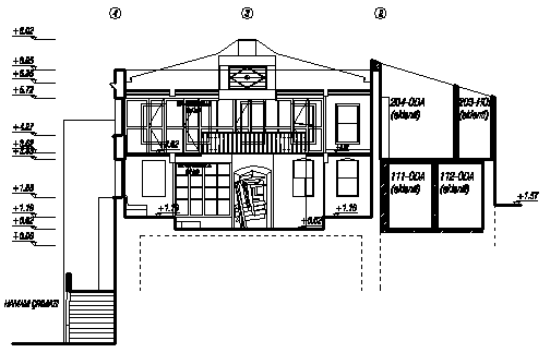

B-B KESİTİ

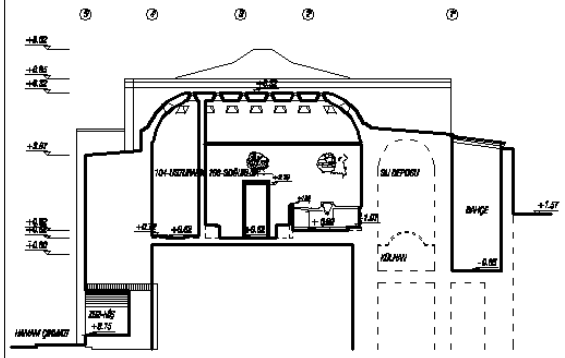

C-C KESİTİ

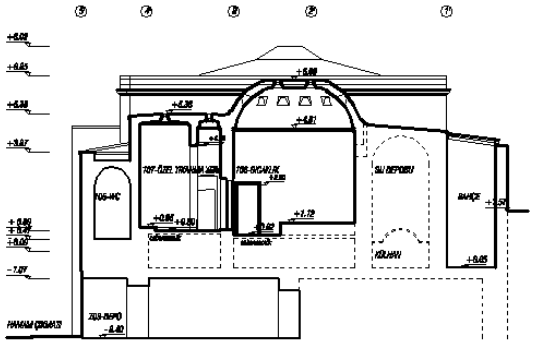

D-D KESİTİ

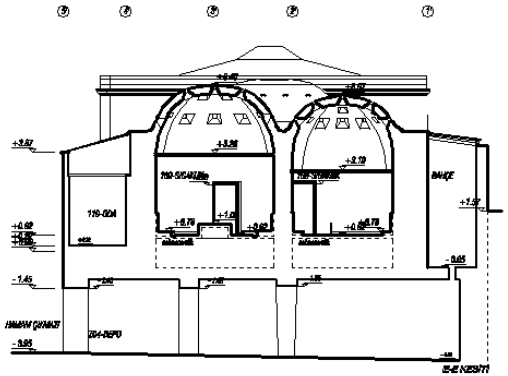

E-E KESİTİ

KESİTLER Ölçek: 1/100

0 5 10

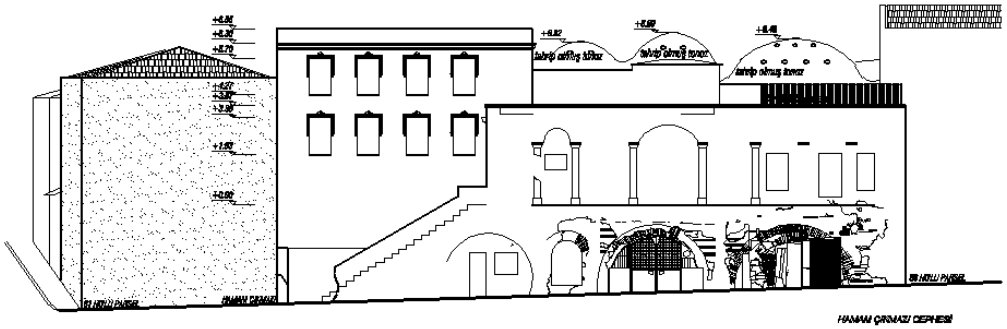

HAMAM ÇIRMAZI CEPHESİ

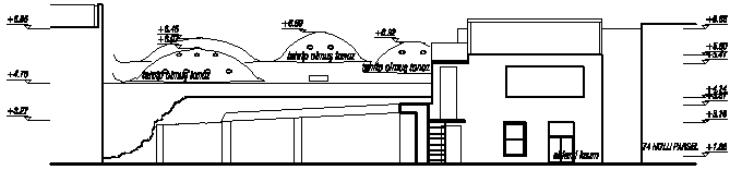

ARKA CEPHE

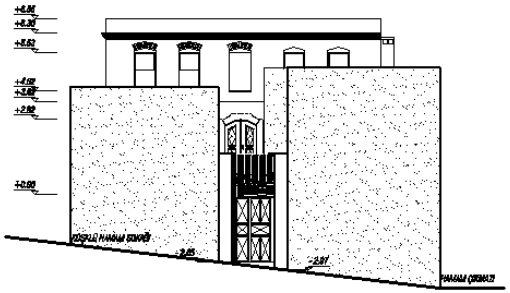

KÖŞKLÜ HAMAM SOKAĞI CEPHESİ

CEPHELER ölçek: 1/100

0 5 10

Ek 4 İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Kurulu

Toplantı yeri
İSTANBUL

Toplantı Tarihi ve No: 14.4.1999-626
Karar Tarihi ve No : 14.4.1999-10736

KARAR

İstanbul İli, Eminönü ilçesi, Saraçishak Mah, Köşklü Hamam Sok, 112 pafta, 730 ada, 85 parselde bulunan kurulumuzun 12.7.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile belirlenen, Kentsel ve Tarihi Sit alanı içinde kalan, Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 27.12.1969 gün ve 5144 sayılı kararıyla tescil edilen, kurulumuzun 27.5.1998 gün ve 9973 sayılı kararıyla rölövesi onaylanan özel mülkiyetteki Köşklü Hamam'ın restitüsyonu ile 85,62,74 parsellere ait avan proje onayı istemi hakkında, ilgilisinin 5.3.1999 günlü başvurusu okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda:

İstanbul İli, Eminönü ilçesi, Saraçishak Mah, Köşklü Hamam Sok, 112 pafta, 730 ada, 85 parselde bulunan Köşklü Hamamın restitüsyonundaki eksikliklerinin tamamlanmasına, 85-62-74 parsellere ait avan projenin uygun olmadığına, hamamın orjinaline müdahale edilmeden yıkılmadan ve üzerine yapılanma getirilmeden projenin tasarlanmasına ve hamamın soğukluk kısımdaki ve ahşap bölümüne ait detayların kurulumuza iletilmesine karar verildi.

BAŞKAN
F.Özer ERENMAN

BAŞKAN YARDIMCISI
Alpay PASİNLİ

ÜYE
Zekiye YENEN
(BULUNMADI)

ÜYE
Kemal AKÇAY

ÜYE
Tanju Verda AKAN

ÜYE
Beyhan ERÇAĞ
İST.VAKIFLAR BÖL MD.
TEM.

ÜYE
Tahsin ÇİLİNGİROĞLU
EMİNÖNÜ BL BŞK.TEM

Ek 5 Köşklü Hamam Restorasyon Projesi

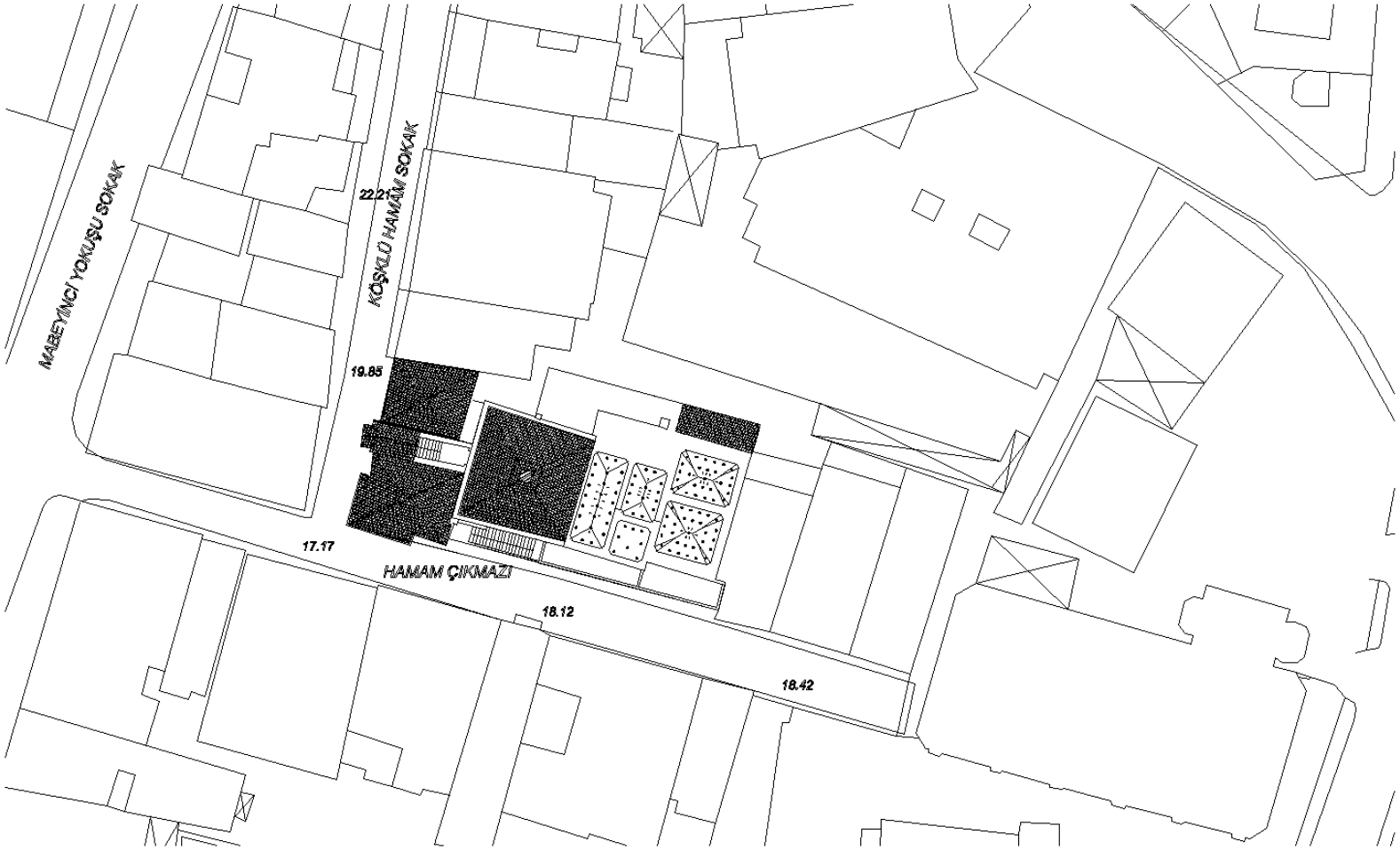

VAZİYET PLANI Ölçek: 1/200

0 5 10

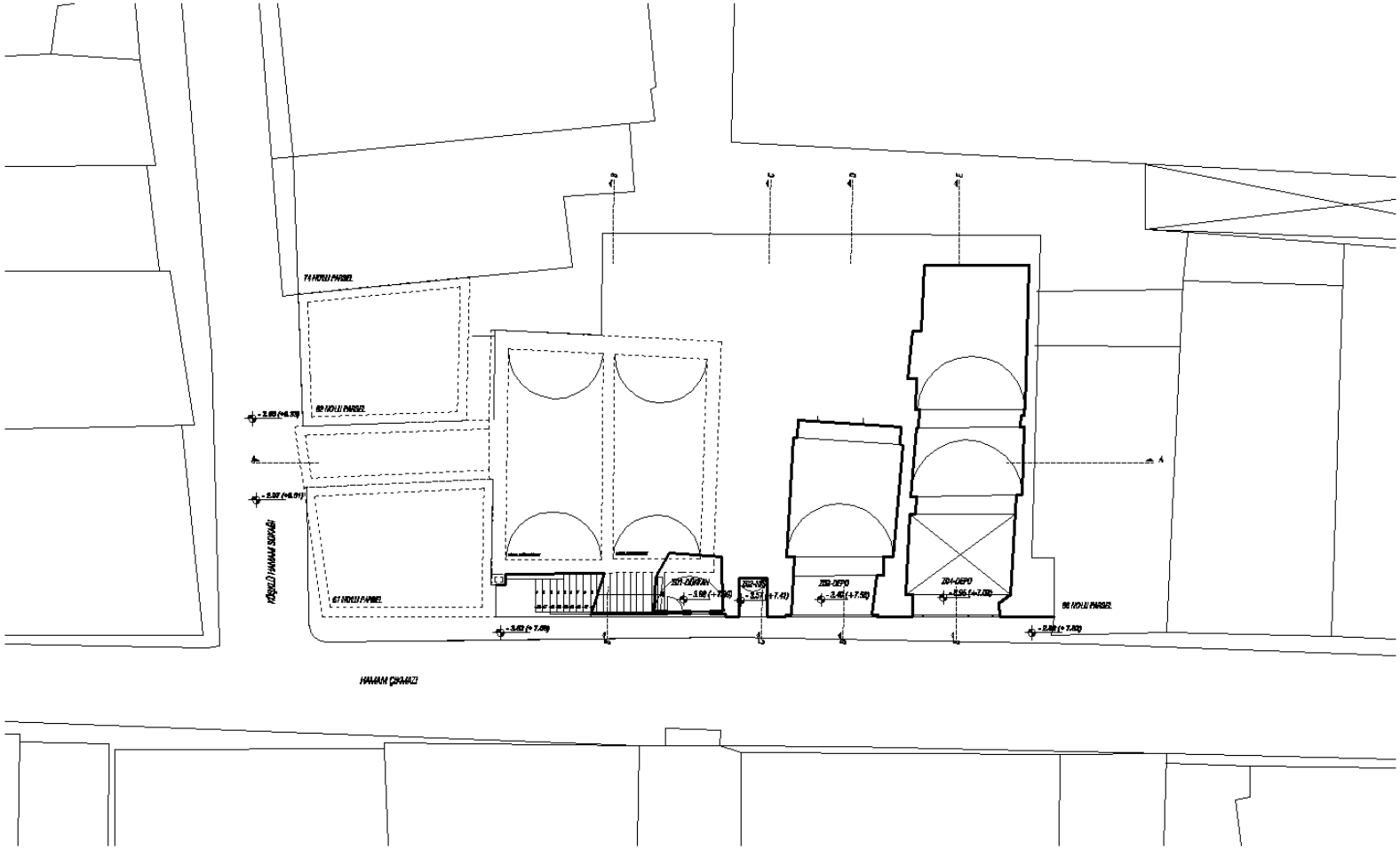

DEPO KATI PLANI ölçek: 1/100

0 5 10

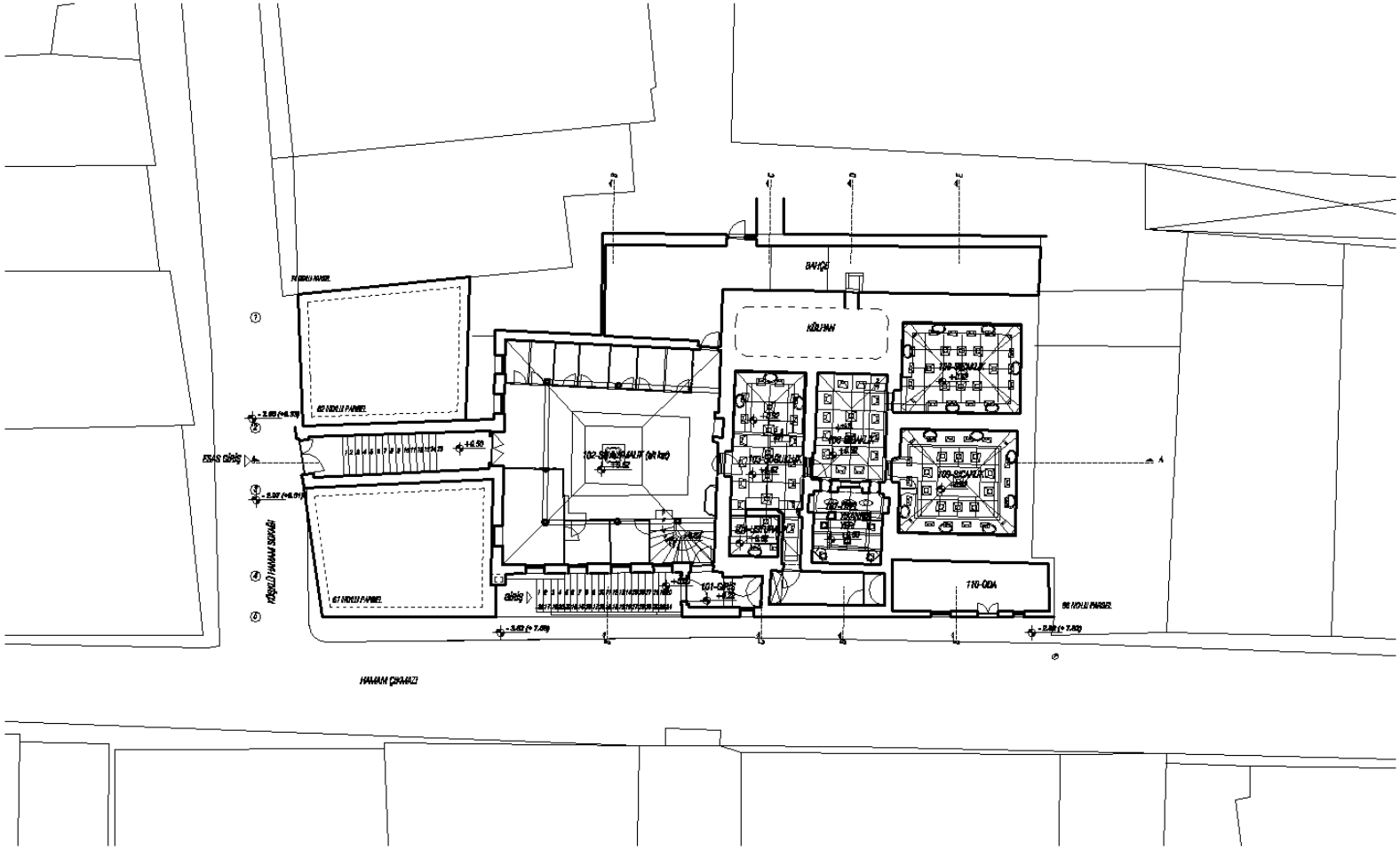

HAMAM KATI PLANI Ölçek: 1/100

0 5 10

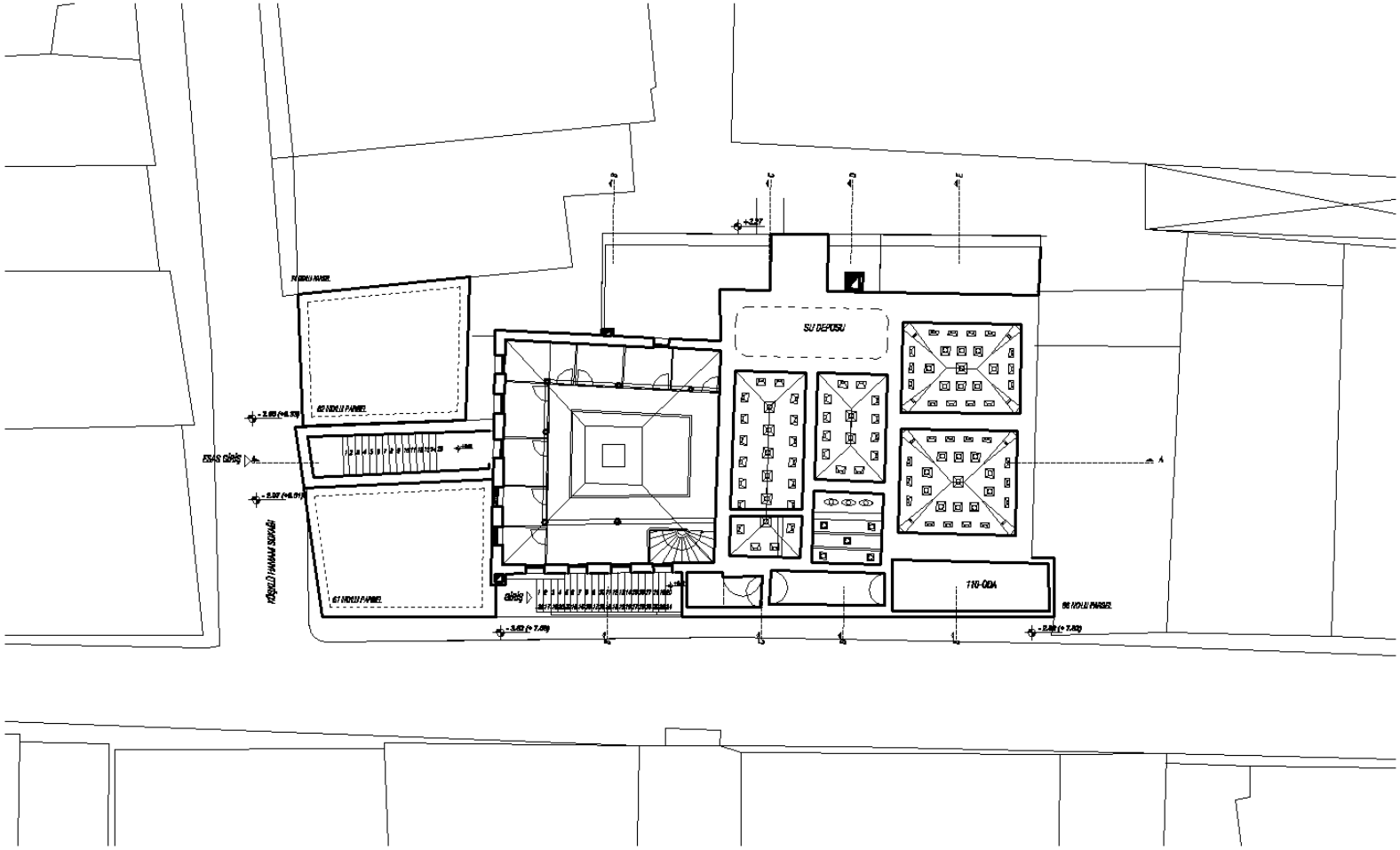

ŞIRVAN KATI PLANI Ölçek: 1/100

0 5 10

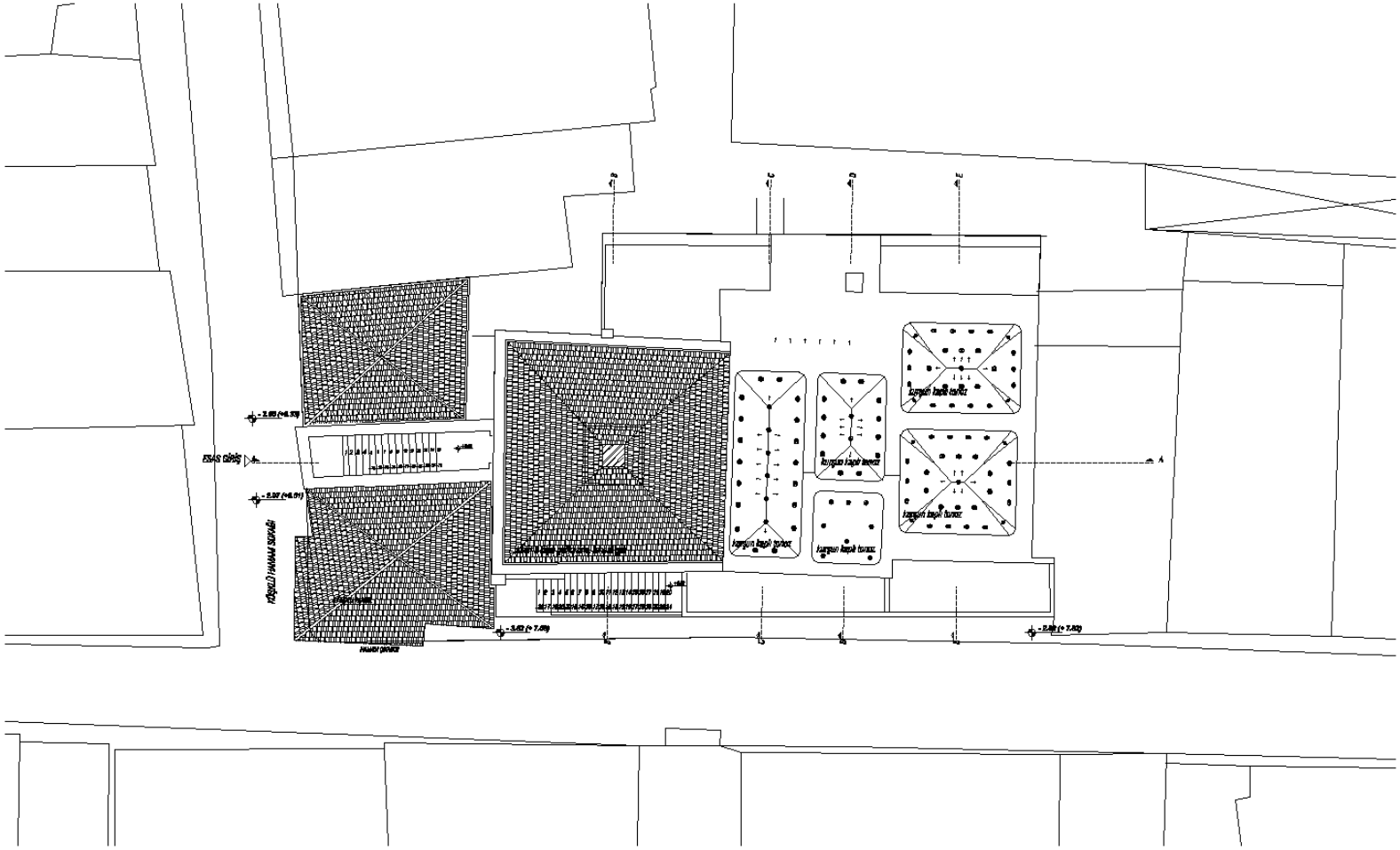

ÇATI PLANI Ölçek: 1/100

0 5 10

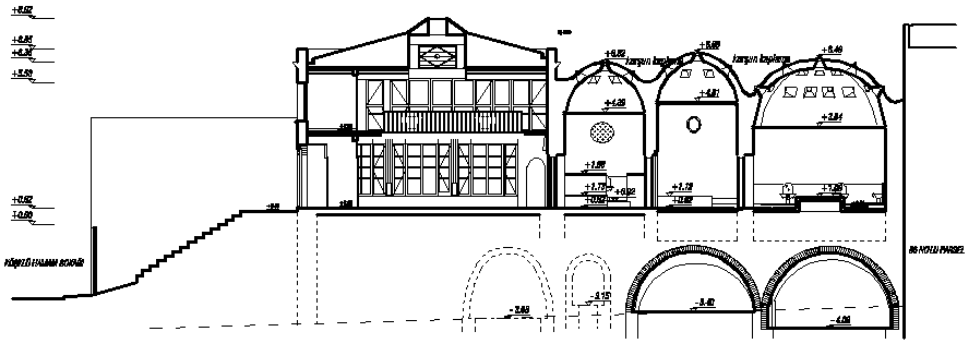

A-A KESİTİ

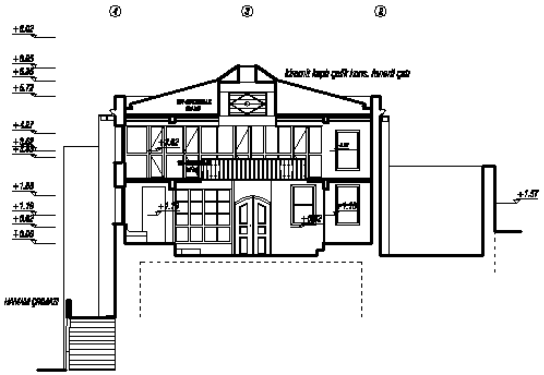

B-B KESİTİ

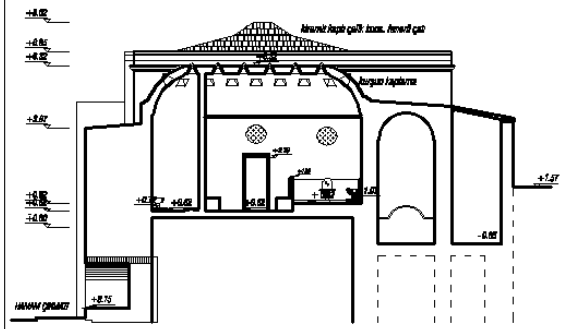

C-C KESİTİ

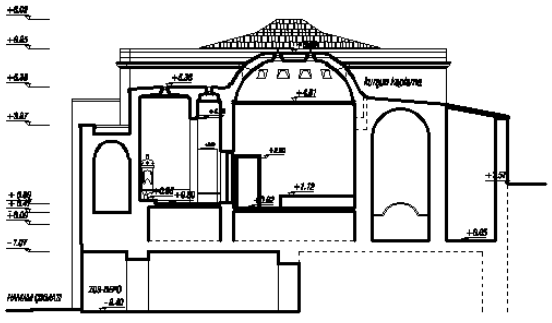

D-D KESİTİ

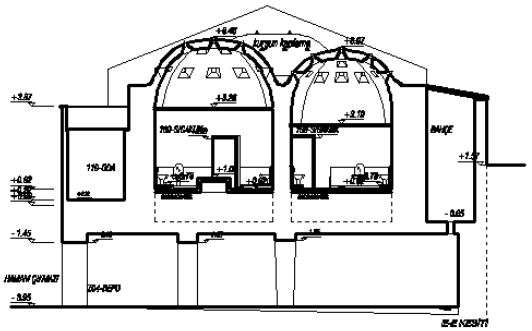

E-E KESİTİ

KESİTLER Ölçek: 1/100

0 5 10

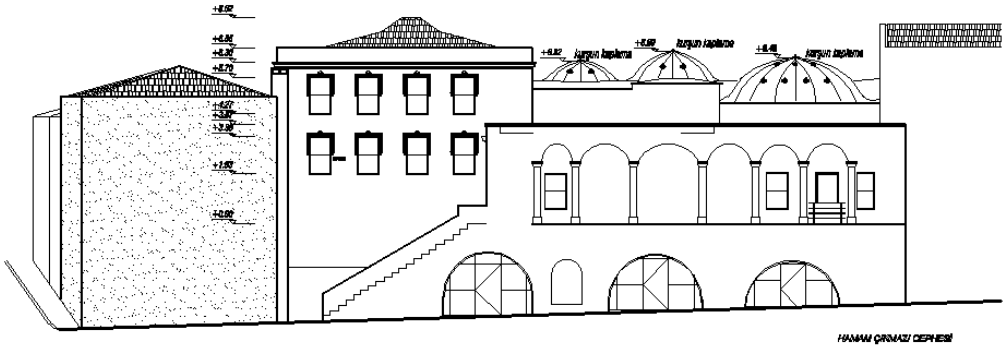

HAMAM ÇIKMAZI CEPHESİ

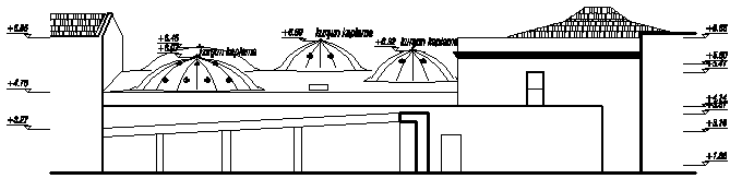

ARKA CEPHE

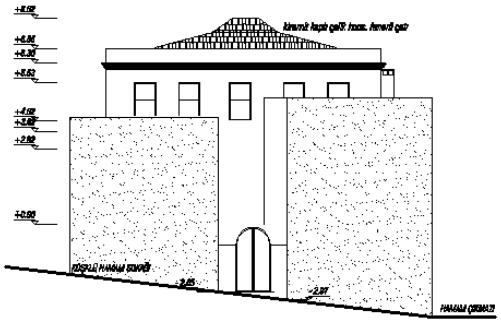

KÖŞKLÜ HAMAM SOKAĞI CEPHESİ

CEPHELER ölçek: 1/100

0 5 10

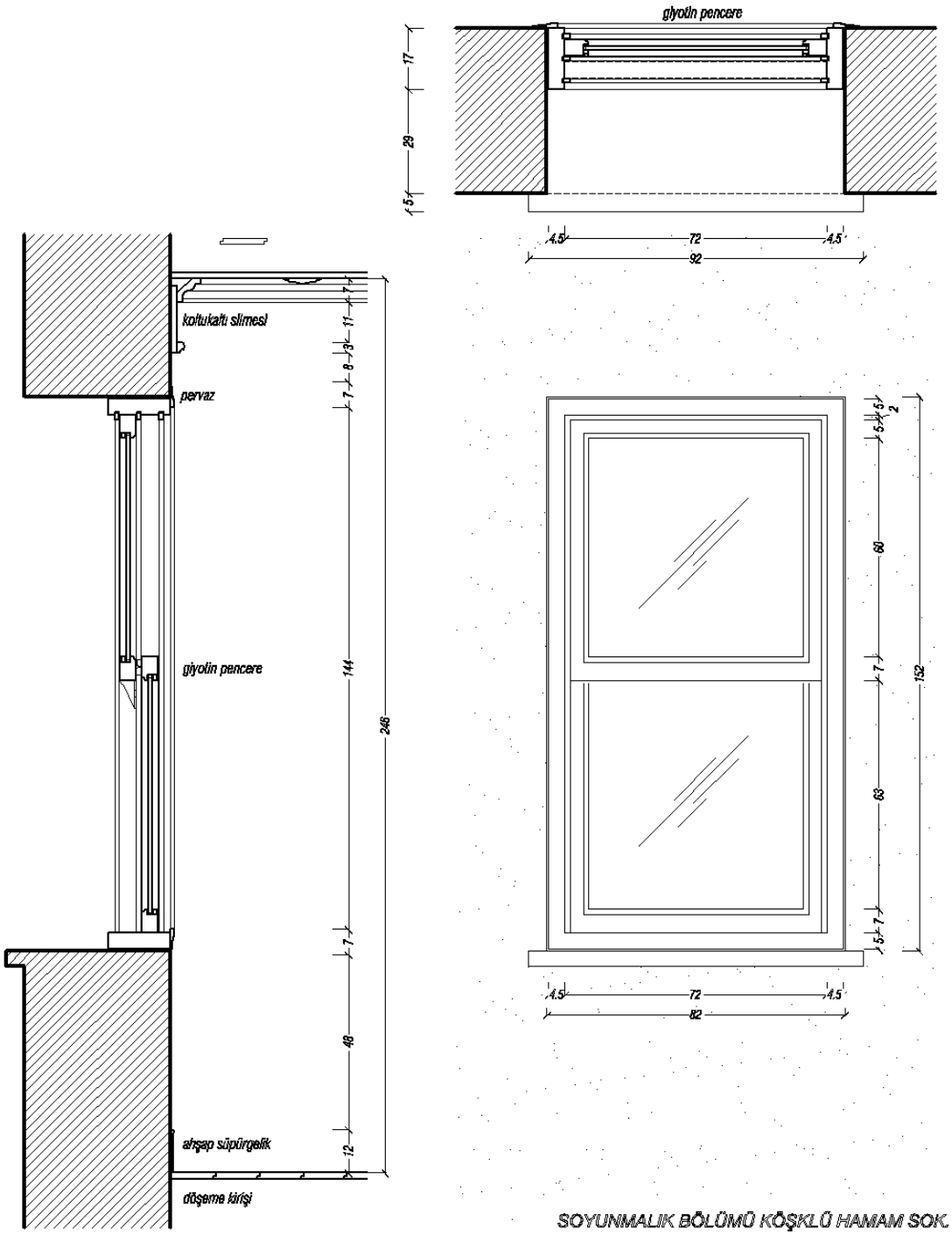

SOYUNMALIK BÖLÜMÜ KÖŞKLÜ HAMAM SOK.
CEPHESİ PENCERE DETAYI 1/10

0 5 10

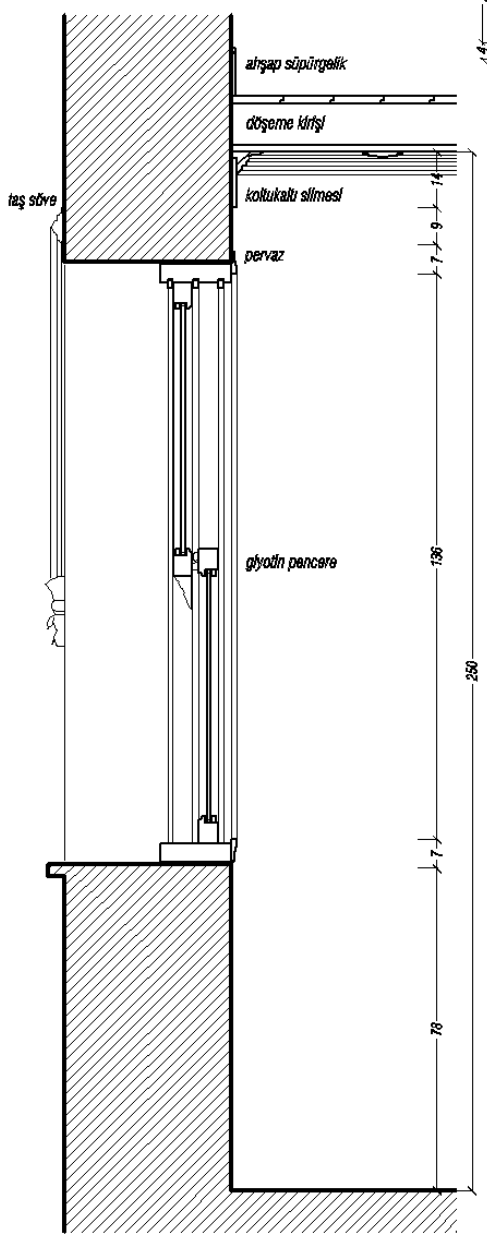

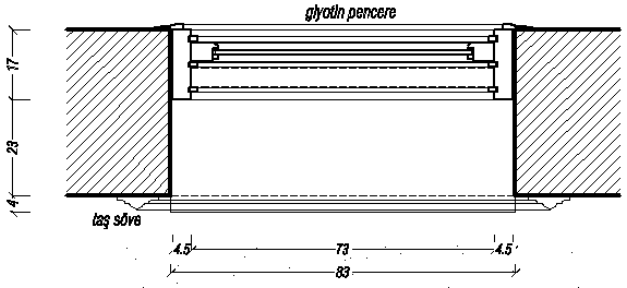

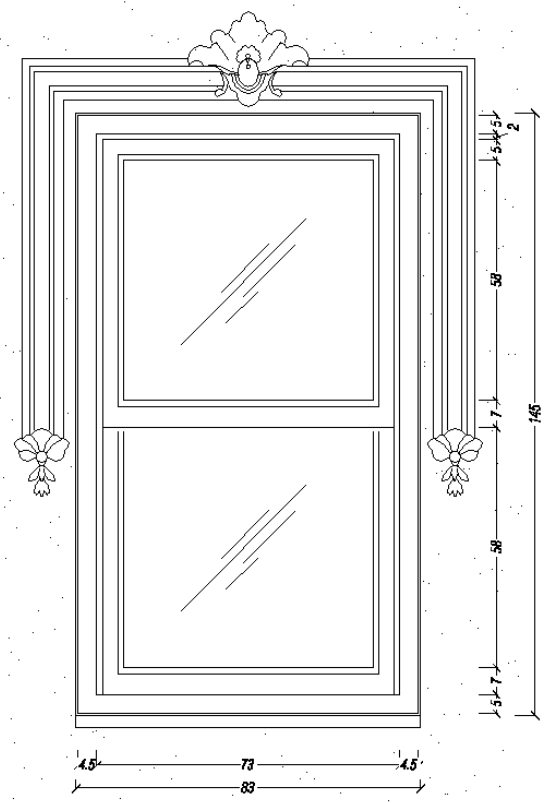

SOYUNMALIK BÖLÜMÜ HAMAM ÇIKMAZI CEPHESİ
PENCERE DETAYI 1/10

0 5 10

İSTANBUL,KUMKAPI-NİŞANCA KÖŞKLÜ HAMAMI / RESTORASYON

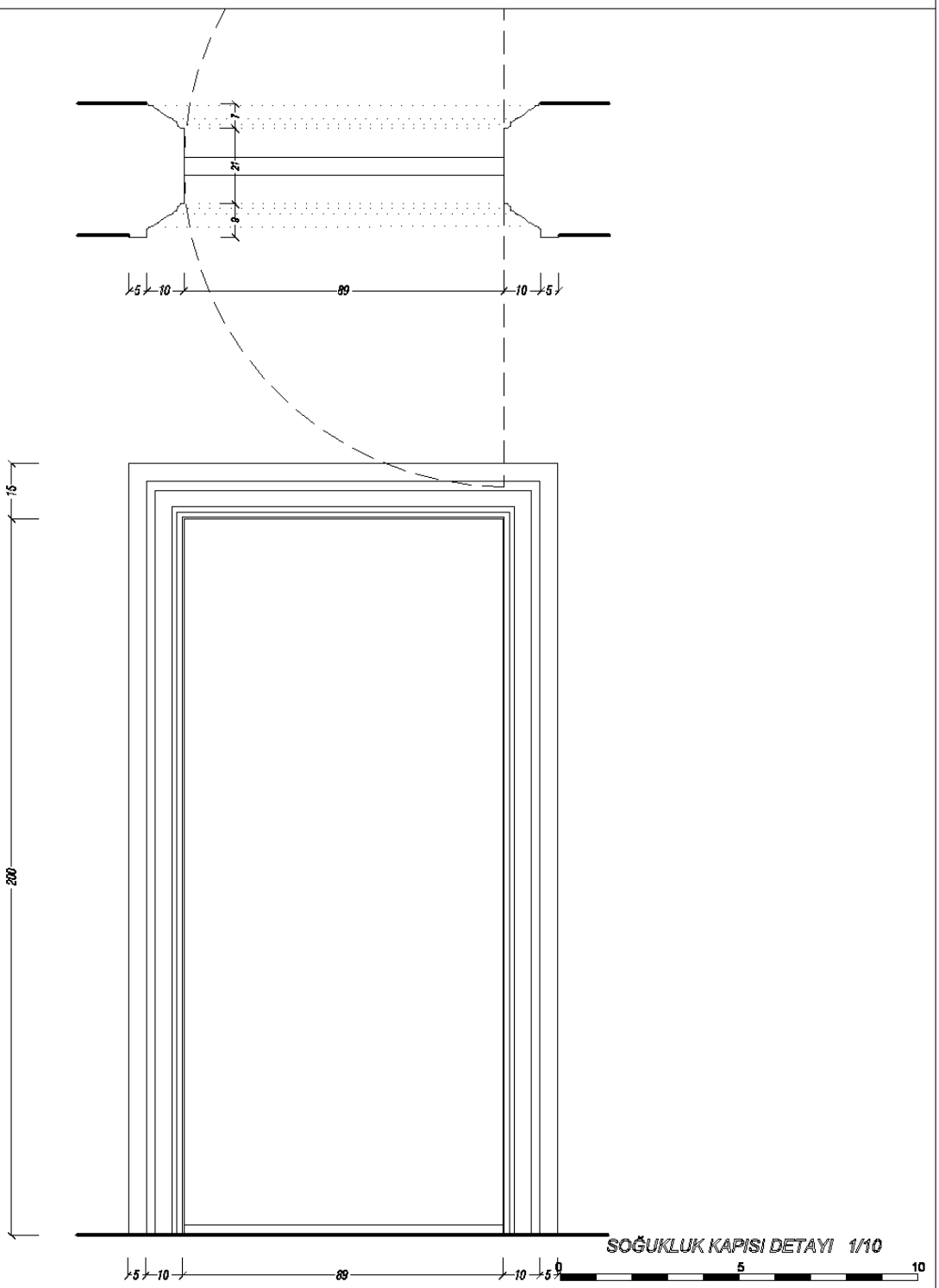

SOĞUKLUK KAPISI DETAYI 1/10

YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

03534010 Seden SAVAŞ

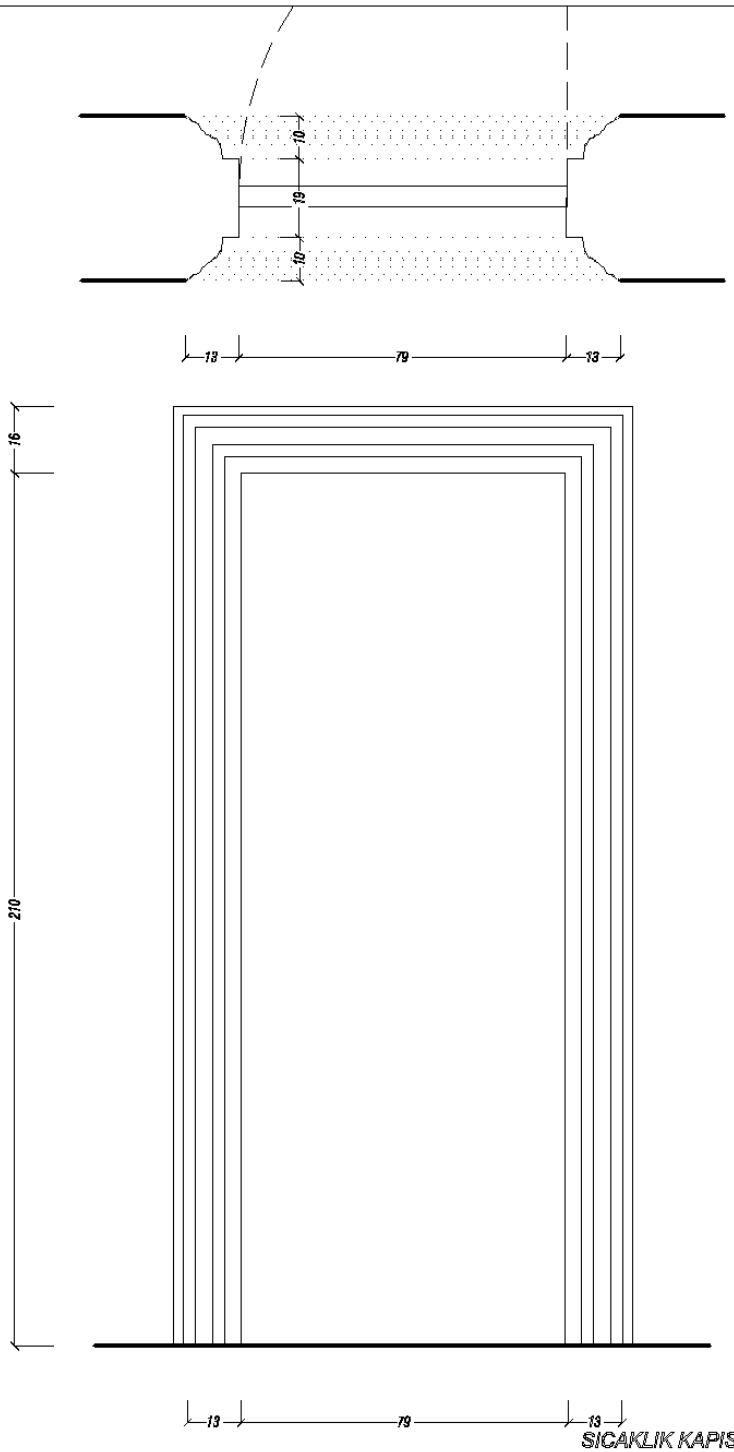

SICAKLIK KAPISI DETAYI 1/10

0 5 10

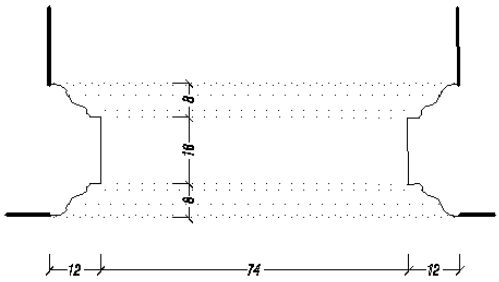

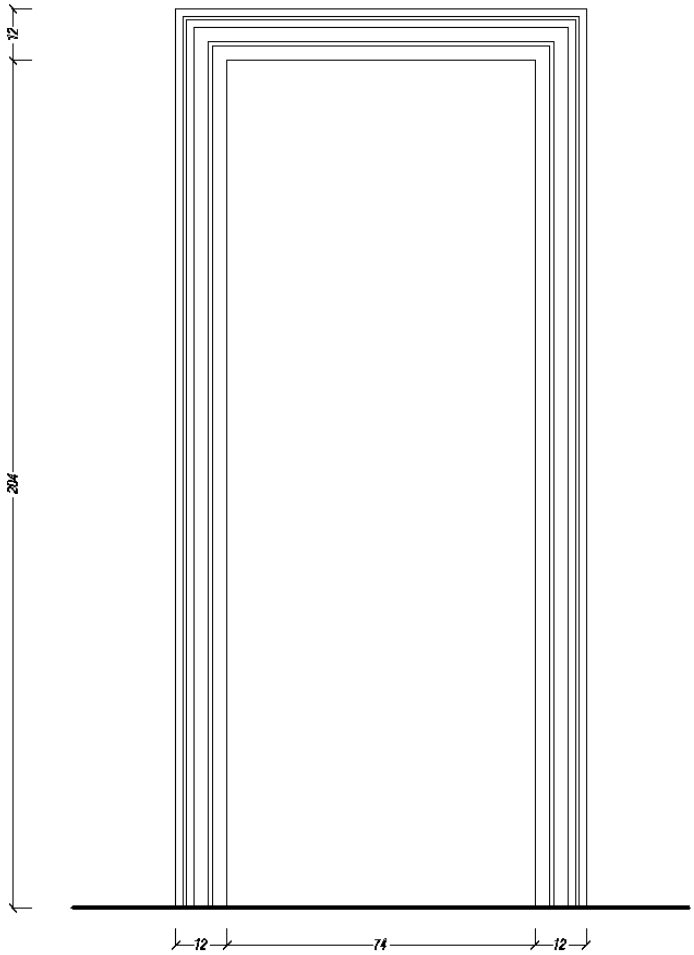

HALVET KAPISI DETAYI 1/10

0 5 10

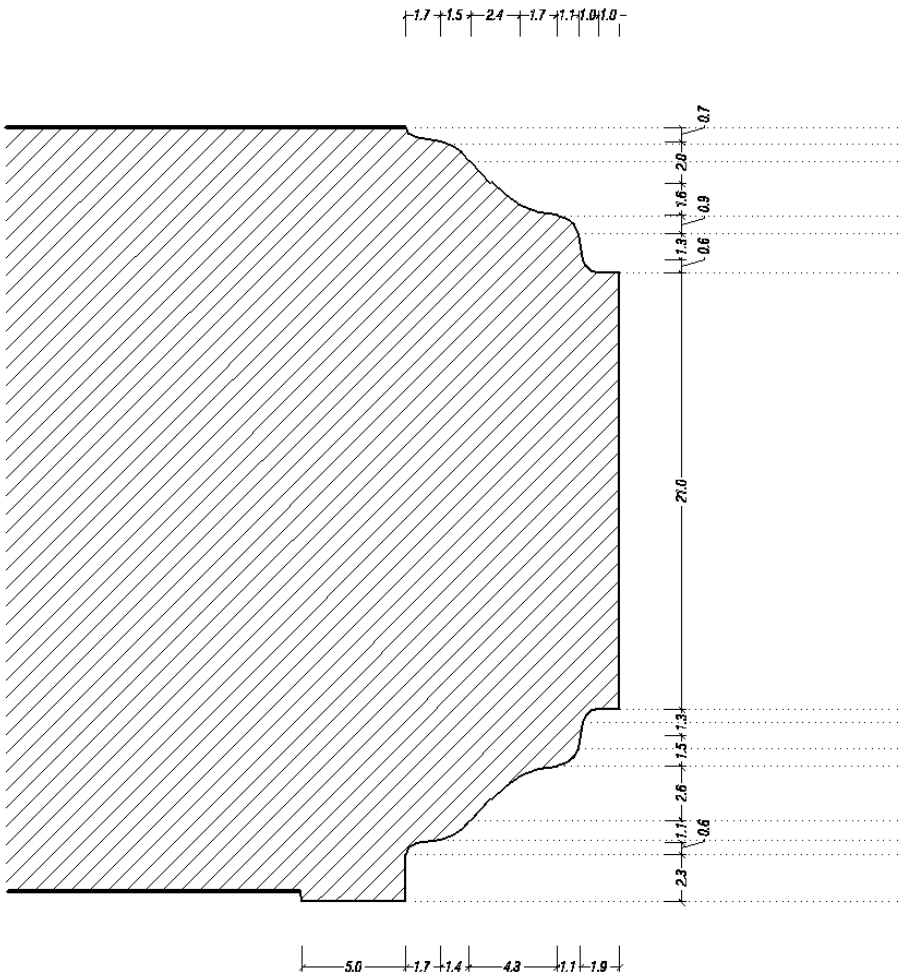

SOĞUKLUK KAPISI DETAYI 1/2

0 1 2

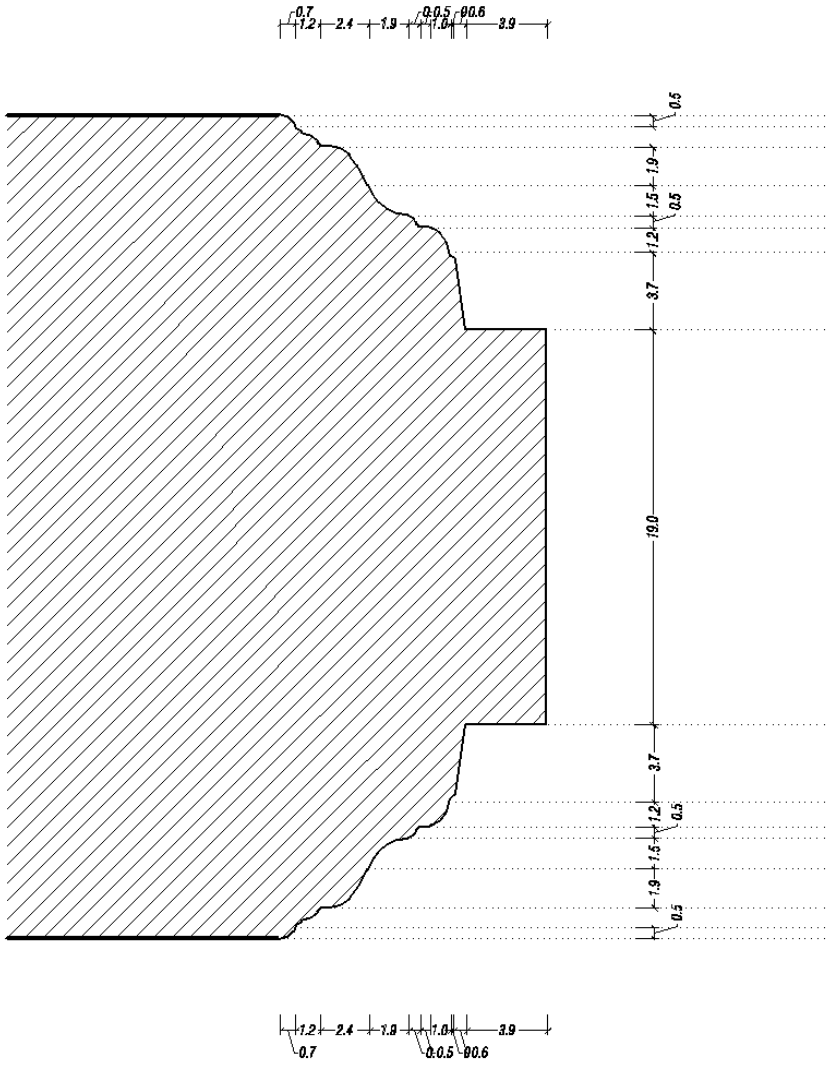

SICAKLIK KAPISI DETAYI 1/2

0 1 2

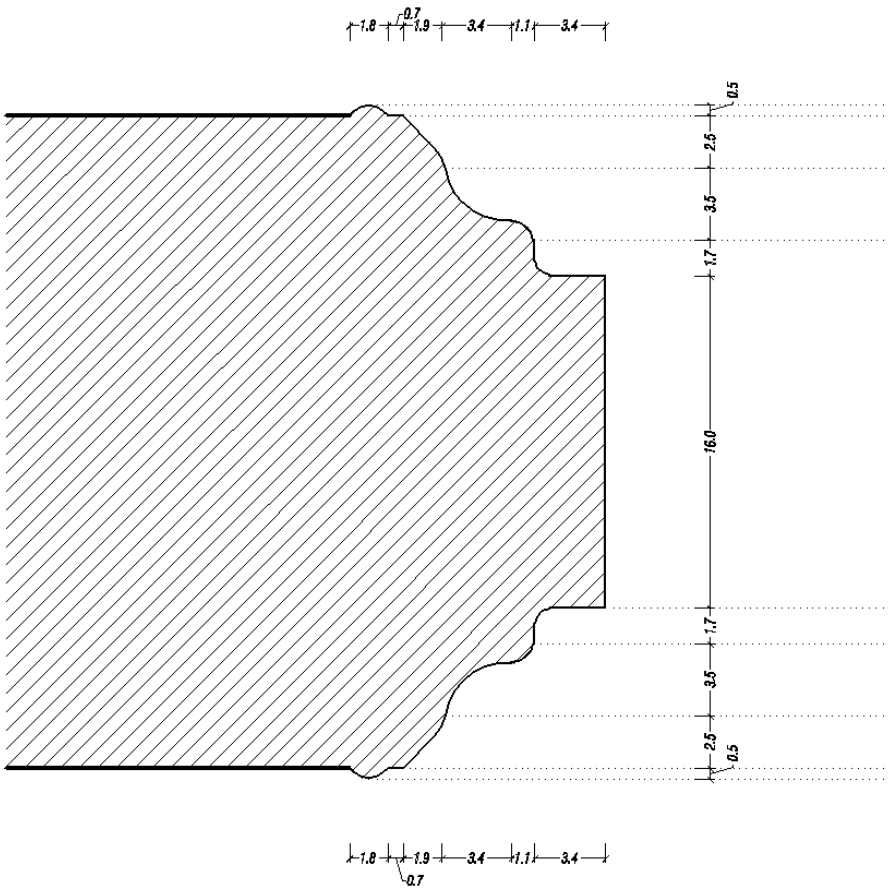

HALVETKAPISI DETAYI 1/2

0 1 2

Ek 6 Pervititch Haritası

Kayit No. 664
1923
912-S63
PER
1923

STAMBOUL

SECTEUR NICHANDJA KOUM-KAPOU

PLAN CADASTRAL d'ASSURANCES

établi en Juillet 1923

sur base du Réseau Polygonal Officiel de la Ville de Constantinople

par J. Cervisitch

Ing.-Topogr. de l'Assoc. des Cies d'Assurances.

ECHELLE = 1:500

(Légende explicative sur la Planche «INDEX»)

S.P.I. FRATELLI HAIM, Constantinople.

BECE
259-448
664

Ek 7 Müller-Wiener Haritası

SURİÇİ İSTANBUL, GALATA ve PERA TARİHİ ANITLARINI GÖSTEREN PLAN

Ölçek 1: 10.000

Mevcut ve yeri bilinen bütün anıtların plankareye göre dizini ⇨

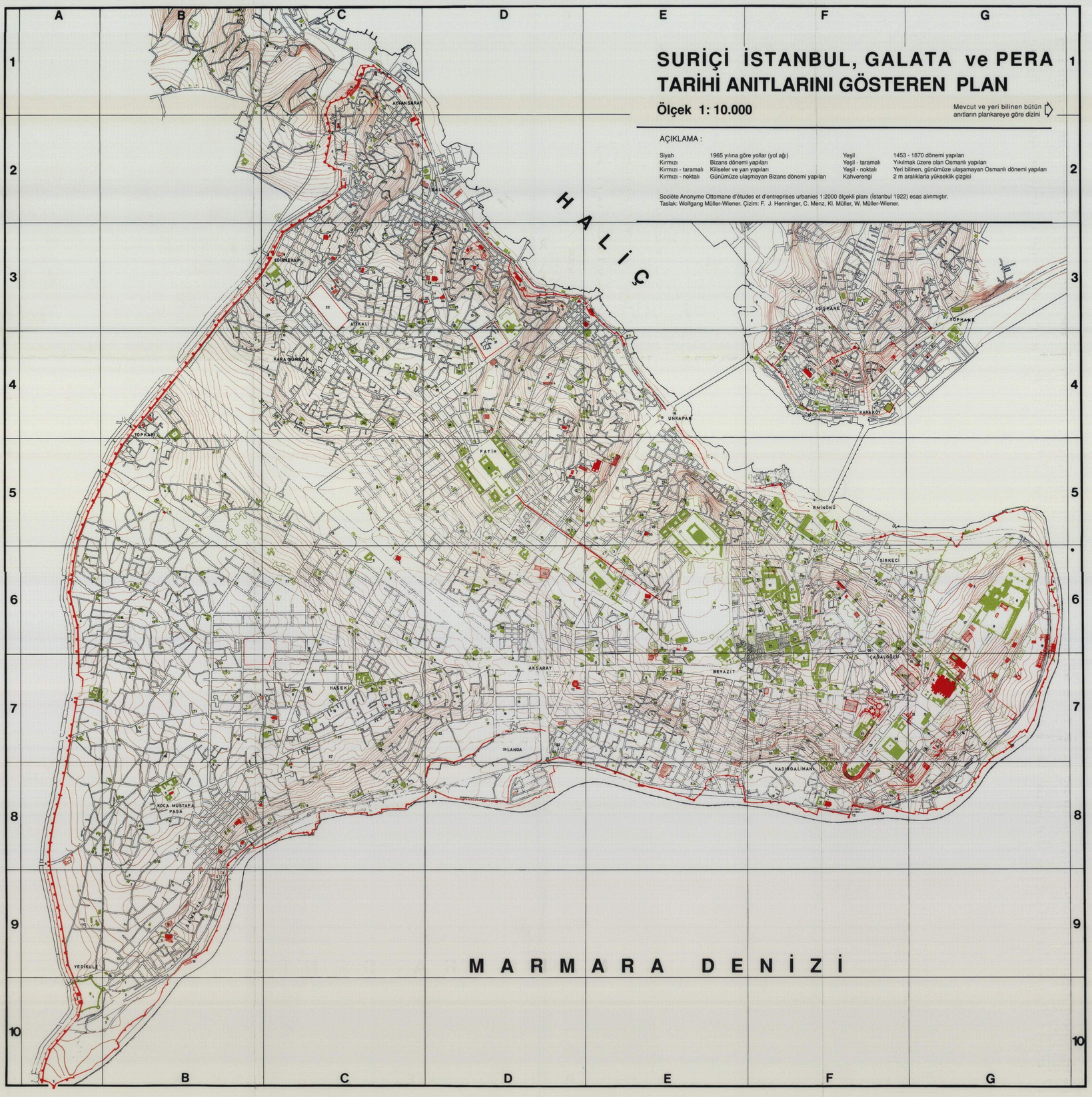

Société Anonyme Ottomane d'études et d'entreprises urbanies 1:2000 ölçekli planı (İstanbul 1922) esas alınmıştır.
Taslak: Wolfgang Müller-Wiener. Çizim: F. J. Henninger, C. Menz, Kl. Müller, W. Müller-Wiener.

AÇIKLAMA :

Siyah	1965 yılına göre yollar (yol ağı)	Yeşil	1453 - 1870 dönemi yapıları
Kırmızı	Bizans dönemi yapıları	Yeşil - taramalı	Yıkılmak üzere olan Osmanlı yapıları
Kırmızı - taramalı	Kiliseler ve yan yapıları	Yeşil - noktalı	Yeri bilinen, günümüze ulaşamayan Osmanlı dönemi yapıları
Kırmızı - noktalı	Günümüze ulaşmayan Bizans dönemi yapıları	Kahverengi	2 m aralıklarla yükseklik çizgisi

A 6/1 Kara Ağaç Msc.
2 Hasırcı Msc. (Kâtib Murad Msc.)
3 Evliya Msc.
4 Tarsus Msc.
5 Mevlevihanekapı

A 7/1 Balâ Süleyman Ağa Camii
Balâ Tekkesi ve Çeşmesi
2 Kalagru Kapısı
3 Hadim İbrahim Paşa Camii
4 Silivrikapı

A 8/1 Hacı Hamza Msc.
2 Hacı Piri Mekt; Mustafa Çavuş Türbesi
3 Panagia Belgradu
4 Belgratkapı

A 9/1 Hacı Piri (Leylekyuvası) Msc.
2 Hacı Evhad Camii, Ham. ve Tekke

A 10/1 Yedikule ve Fatih Camii
2 Porta Aurea (Altın Kapı)
3 Mermerkule

B 1/1 Şeyhülislam Tekkesi
2 Hacı Beşir Ağa Medr.
3 Baba Haydar Msc.
4 Nazperver Msc.
5 Aşcıbaşı Msc.
6 Alaca Tekke
7 Davut Ağa Msc.
8 Nişancı Tekkesi
9 Şeyh Murad Tekkesi, Mekt. ve Türbesi
10 Nişancı Msc. ve Mekt.
11 Sivasi Tekkesi
Şeyh Abdülmecid Ef. Türbesi
12 Mümin Msc.
13 Otakçılar Msc.
14 Kıymıkçı Hüseyin Ef. Türbesi

B 2/1 Mustafa Paşa Tekkesi (Msc.)

B 3/1 Neslişah Msc. ve Mekt.
2 Pempton Kapısı

B 4/1 Cuma Tekkesi
2 Yenibahçe Msc.
3 Fatma Hatun Msc.
4 Hagios Nikolaos
5 Surp Nigoğos
6 Topkapı

B 5/1 Arpa Emini Msc. ve Mekt.
2 Topkapı Camii (Kara Ahmed Paşa C.)
3 Bayezid Ağa Msc.
4 Kürkçü Msc. ve Pazar Tekkesi Msc.
5 Tatlıkuyu (Kâtib Musliheddin) Msc.
6 Bermilâşem (Hanzahane) Msc.
7 Nazmi Tekkesi (Msc.)
8 Gülşeni Tekkesi Msc.
9 Çivizade Msc.
10 Ali Ağa Mekt.
11 Manastır Msc.
12 Şehremini Camii
13 Simkeş Msc.

B 6/1 Denizabdal Msc.
2 Saraç Doğan Msc.
3 Müftadi Msc.
4 Macuncu Msc.
5 İnadiye Dede ve İnadiye Msc.
6 Odabaşı Msc.
7 Koruk Msc. ve Tekkesi
8 Cafer Ağa Msc.
9 Çavuş Msc.
10 Kelâmî Tekkesi
11 Uzun Yusuf Msc.
12 Yakubzade Msc.
13 Yayla Msc.
14 Şeyh Garsızzade Tekkesi
15 Mimar Acem Msc. ve Örümceksiz Dede
16 Takyeci Msc.

B 7/1 Hacı Timur Msc.
2 Şeyhülislam Dergâhı ve Küçük Ham.
3 Seyyid Ömer Msc.
4 Zihgirci Msc.
5 Peykdede Msc.
6 Karagür Msc.
7 Vâsıf Tekkesi
8 Debbağzade (Sormagir) Msc.
9 Surp Agop
10 Nişancı Medr.
11 Çavuş Msc.
12 Yahya Ef. Msc.
13 Abdülkadir Geylânî Tekkesi
14 Sirti Hatun Msc.
15 Meşeli Msc.
16 Canbaziye Msc.
17 Öksüzce Hatip Msc.
18 Üzuncaova (Kâtib Muslihiddin) Msc.

B 8/1 Çınar (Davut Bey) Msc.
2 Sancaktar Hayreddin Msc.
3 Ağa Hamamı
4 Hagios Georgios (Kyparissiu)
5 Sulu Manastır
6 Çilingirler Msc.
7 Hagios Menas; Monoleum
Hagios Karpos ve Papylos
8 Bezirgânbaşı Msc.
9 Koca Mustafa Paşa Camii,
Medr., Ham. ve Safiye Hatun Türbesi
10 Duhaniye Msc.
11 Hacı Kadın Msc.
12 Hacı Kadın Ham.
13 Mihrişah Kekkesi
14 Ali Fakih Msc., Mekt.
15 Küçük Ef. Camii
16 Ağaçkavan Msc.
17 Ağaçayırı Msc.

B 9/1 Analipsis Kilisesi
2 Hagios Nikolaos
3 Latin Kilisesi
4 Zeytuniye Msc.
5 Kara Hacı Hasan Msc.
6 Osman Çelebi Mekt.
7 Nakı Msc.
8 Çkrıkçı Msc.
9 Arapkapısı (Hacı Hüseyin) Msc.
10 Hagios Konstantinos ve Helena
11 Imrahor Camii (Studios Kilisesi)
12 Imrahor İlyas Camii ve
Uşşakî Tekkesi Çeşmesi
13 Halil Ef. Medr.
14 Kürkçübaşı Msc.

B 10/1 Kule Ham.
2 Hacı İlyas Msc.
3 Boçalıbağ Msc.

C 1/1 Atik Mustafa Paşa Camii
2 Ayvansaray Msc. ve Kapısı
3 Yalı Hıram.
4 Sultan Camii
5 Defterdar Camii
6 Çömlekçiler Ham.
7 Arpacı Hayreddin Ef. Msc. ve
Hoca İbrahim Ef. Türbesi
8 Takyeci Msc.
9 Hacı Hüsrev (Yeni Mahalle) Msc.
10 Ivaz Ef. Camii
11 Ebu'z-zer-i Gaffârî Haz. ve
Çinarlıçeşme Tekkesi
12 Theotokos Blacherniôs Şapeli
13 Hançerli Ham.
14 Anemas Zin. ve
Isaak Angelos Kulesi
15 Leon siper duvarı ve
Hag. Basileios Ayazması
16 Tokludede Msc.
17 Emir Buharî Tekkesi

C 2/1 Hagios Demetrios Kananu
2 Panagia Sudas ile Hag. Zoni Ayazması
3 Eğrikapı
4 Kırkçeşme
5 Herami Ahmed Paşa Msc. ve
Mustafa Paşa Tekkesi
6 Eğrikapı Msc.
7 Yatağan Camii; Arabacılar Ham.
8 Hoca Ali Msc.
9 Panagia Balinu ile
Hag. Menas Ayazması
10 Salı Tekkesi
11 Adilşah Kadın Msc.
12 Tekfur Sarayı
13 Molla Aşkî Msc.
14 Odunyarıcızade Msc.
15 Kürkçü Msc.
16 Panagia Hançerli
17 Çakır Ağa Msc.

C 3/1 Hagios Taksiarkhes
2 Meydancık Kasım Günanî Msc.
3 Kadı Sadi Msc.
4 Kesmekaya Msc.
5 Paşa Ham.
6 Kariye Camii
7 Kyria Uranitis Kilisesi
8 Hagios Georgios
9 Edirnekapı
10 Mihrimah Camii ve Ham.
11 Hagios Demetrios Sarmaşık
12 Hatice Sultan Msc.
13 Kasım Ağa Msc. ve Sarnıç 3/2
(Ipek Bodrumu)
14 Odalar Camii
15 Ketheli Msc.
16 Dağınan Ham.
17 Kızıl Msc.
18 Dağınan Camii ve
Terciman Yanın Medr.
19 Mehmed Ağa Camii ve Ham.
20 Defterdar İbrahim Ef. Medr. ve Msc.
21 Dervişi Ali Msc.
22 Çukurbostan (Aetios Sarnıcı)
23 Nakşibendî İsmail Ef. Tekkesi
24 Kadırî Tekkesi

C 4/1 Ali Çavuş Msc.
2 Bitlice Msc.
3 Ahmed Çavuş Msc. ve Medr.
4 Canfeda Kadın Msc. ve
Şeyh Nureddin-i Cerrahî Tekkesi
5 Nişancı Mehmed Paşa Camii ve
Çakar Medr.
6 Efdalzade Msc. ve Medr.
7 Şeyhülislam Medr.
8 Üçbaş Msc. ve Medr.
9 Halil Ef. Medr.
10 Zincirlikuyu Ham.
11 Atik Ali Paşa Camii (Zincirlikuyu)
12 Hattat Rakım Ef. Medr. ve Türbesi
13 Semiz Ali Paşa Medr.
14 Ali Paşa Medr.
15 Karagümrük Msc. ve Medr.
16 Keçeci Piri Msc.
17 Merdivenli Msc.
18 Oklu Mehmed Paşa Msc.
19 Tahta Minare (Muslihiddin) Msc.
20 Tevfik Ef. Medr.
21 Altaş Msc.
22 Mesih Mehmed Paşa
(Eski Ali Paşa) Camii
23 Horkı-ı Şerif Camii
24 Akseki Msc.
25 Akşemseddin Msc. ve
Pir Ahmed Çelebi Mekt.
26 Semseddin Ef. Tekkesi
27 Kabakulak Msc.
28 Kabakulak Tekkesi
29 Salı Tekkesi (Ümmü Sinan)
30 Karabaş Msc.
31 Hürrem Çavuş Msc.
32 Keçeciler Ham.
33 Hoca Hayreddin Msc.

C 5/1 Hoca Doeyo Msc.
2 Çapıncı Osman Ağa Türbesi
3 Bâlî Paşa Camii
4 Dibek Msc.
5 Sarıgüzel Msc.
6 Sarı Nasuh Msc.
7 Simkeş Msc.
8 Parmakkapı Msc.
9 Hüsrev Paşa Türbesi ve Tekkesi
10 Hacı İlyas Msc.
11 Ahaveyn Msc.
12 Mimar Sinan Msc. ve Mekt.
13 Tut Latif Msc.
14 Ördek Kasap Msc.

C 6/1 Öksüzce Msc.
2 Fenârî Isa Camii
3 Molla Şeref Msc.
4 Eğri Minare Msc.
5 Abbas Ağa (Selçuk Hatun) Camii
6 Nakşî Tekkesi
7 Sarı Musa Msc.
8 Kara Nohut Msc.
9 Sultan Selim Medr.
10 Şah-ı Huban Medr. ve Türbesi
11 Sarayı Ham.
12 Aynalıkavak Msc.
13 Seyyid Bey Msc.
14 Hekimbaşı Ömer Ef. Medr.
15 Molla Gürânî Camii
16 Koruk Tekkesi Msc.
17 Serhetdar Tekkesi
18 Molla Fenârî Msc. ve Türbesi
19 Fundıkzade Tekkesi Msc.
20 Nuri Dede Msc.
21 Lütfi Paşa Msc.
22 Kadısker Abdurrahman Ef. Camii
23 Himmetzade Tekkesi Msc.

C 7/1 Şir-i mend (Şirmârd) Çavuş Msc.
2 Hasekî Darüşşifası ve İmareti
3 Başçı Msc.
4 Nevbahar Msc.
5 Şeyh Tâhâ Tekkesi
6 Kasapbaşı (Kasap Halil) Msc.
7 Çukurbostan (Mokios Sarnıcı)
8 Bekir Paşa Msc.
9 Beşikçizade Msc.
10 Hasekî Bostan Ham.
11 Hasekî Sultan Camii ve
Bayram Paşa Tekkesi Msc.
12 Bayram Paşa Medr.
13 İbrahim Paşa Mekt.
14 Keyci (Koçi) Hatun Msc.
15 Gevher Sultan Medr.
16 Cerrah Paşa Camii
17 Canbaziye Msc.
18 Arrar Taşı / Arkadios Sütunu
19 Yavuz Mehmed Ağa Msc.
20 Davut Paşa Camii ve Medr.
21 Panagia Gorgoepikoos
22 Hekimoğlu Ali Paşa Camii
23 Haydar Ağa Msc.
24 Şeyhülharemi Msc.
25 Hubyar Msc.
26 Koca Ahmed Paşa Mekt. ve
Bekârbey Tekkesi
27 Büyükî Hüsrev Msc.
28 Naz-ı Perver Mekt.

C 8/1 Davut Paşa Ham.
2 Kasap İlyas Msc.
3 Gümüşhane Tekkesi
4 Kadem Tekkesi
5 Bayezid-i Cedîd Msc.
6 Çavuşzade Msc.
7 Şah Sultan Msc.
8 Esekapı Msc. ve Medr.
9 Eyyemez Tekkesi Msc.
10 Hatuniye Msc.

D 2/1 Balat (Feruh Ketbüda) Camii ve
Osman Ef. Ham.
2 Surp Hrıpsıgabed
3 Balatkapı ve Balat İskele Msc.
4 Hagios Ioannes (Sinaitikos)

D 3/1 Ayakapı Ham. ve Ayakapı Kilisesi
2 Sirkeci Tekkesi Msc.
3 Sinan Paşa Msc.
4 Karabaş Msc.
5 Debbağ Yunus Msc.
6 Hagios Georgios Patrikhane
7 Kuburbeli Msc.
8 Ekserci Msc.
9 Sultan Selim Camii
10 Cebecibaşı Msc.
11 Cafer Subaşı Msc.
12 Isnıer Ef. Tekkesi
13 Tevkıi Cafer Msc.
14 Mesnevihane Msc. ve Tekkesi
15 Theotokos Mukhliotissa
16 Metochion tu Hagiu Taphu
17 Blachsaray
18 Tahta Minare Msc. ve Ham.
19 Bulgar Kilisesi
20 Çavuş Msc.
21 Yazıcı Msc.
22 Fethiye Camii
23 Hıratlı Ahmed Paşa Msc.
24 Hagios Georgios Potira
25 Murad Molla Kütüphanesi
26 İsmail Ef. Camii ve Medr.
27 Mehmed Ağa Medr.

D 4/1 Küçük Mustafa Paşa Msc.
2 Kandili Güzel (Purkuyu) Msc.
3 Aşık Paşa Camii ve Seyyid Vilâyet
Ef. Türbesi
4 Sarmıç D 4/2
5 Tahir ağa Tekkesi Msc. ve
Asude Hatun Türbesi
6 Hacı Ferhad Msc. ve Mekt.
7 Çavrılı Medr.
8 Sinan Ağa Msc. ve
Damat Mehmed Ef. Medr.
9 Kaptan Paşa Msc.
10 Eski İmaret Camii
11 Yeni Ham.
12 Kadıçeşme Medr.
13 Hüseyniye Medr.
14 Yarhisar Msc.
15 Alti Boğaca Msc.
16 Şeyh Murad Msc.
17 Müftü Ali Msc.
18 Çıraksı Msc.
19 Çerağcı Tekkesi
20 Kıbrısî Abdullah Ef. Medr.
21 Hacegi Msc.
22 Resmî (Mahmud Msc.)
23 Minki Ali. Ef. Medr.
24 Abdurrahman Medr. ve
Abdülhalim Ef. Medr.
25 Kırmaşlı Msc. ve Sarnıç D 4/4
26 Hafiz Paşa Camii ve Medr.
27 Simitçizade Medr.
28 Ahizade (Lebleblıcı) Msc.
29 Benlizade Medr.
30 Sivasî Tekkesi Msc. ve Sarnıç D 4/1
31 Çukurbostan (Aspar Sarnıcı) ve
Çukurbostan Msc.
32 Debbağzade Medr.
33 Lokmacıdede Tekkesi Msc.
34 Kadısker Mustafa Medr.
35 Kovacı Dede Msc. ve Zekeriya Ef.
Medr.
36 Beyceğiz Msc.
37 Papazzade Medr.
38 Valide Medr.
39 Kumrulu Msc.
40 Nureddin Tekkesi
41 Yahya Tevfik Ef. Medr.
42 Piricci Sinan Ağa Msc.
43 Çenezade Tekkesi

D 5/1 Hacı Hasanzade Msc.
2 Haracçı Msc.
3 Tuti Abdülîlâtif Medr.
4 Şekerci Hanı;
Efdalzade Medr. ve Karaman Hanı
5 Emir Buharî Tekkesi Msc. ve Medr.;
Abdurrahman Ef. Medr.
6 Fatih Camii ve Medresesi
7 Ünca Hafız Medr.
8 Kepekçiler Msc.
9 Kepenekçi Ali Msc.
10 Şeyh Süleyman Msc. ve Sarnıç D 5/3
11 Hâliliye Medr. ve Çırçır Msc.
12 Şah-ı Huban Odalar Msc.
13 Sekbanbaşı Msc. ve
Peştemalcılar Hanı
14 Hüsambey Msc. ve
Sun'ullah Ef. Türbesi
15 Gazanfer Ağa Medr.
16 Payzen Yusuf paşa Msc.
17 Manisalı Mehmed Paşa Camii
18 Saraçhane Msc.
19 Dülgerzade Msc. ve Medr.
20 Mustafa Bey Msc.
21 Feyzullah Ef. Medr. ve
Hâlil Paşa Camii
22 Iskender Paşa (Terkim) Camii
23 Hasan Halife Msc.
24 Sarıgüzel Ham.

D 6/1 Firuz Ağa Msc.
2 Saraçhanebaşı (Mimar Ayas) Msc.
3 Amca Hüseyin Paşa Msc. ve Medr.
4 Kuttaş ve Kuttaşı Ham.
5 Kambur Mustafa Paşa Msc.
ve Sarnıç D 6/1-3
6 Ortaçami
7 Seyh Ekmeleddin Tekkesi Msc.
8 Sofular (Molla Hüsrev) Msc. ve
Sofular Ham.
9 Alâeddin Msc. ve Tekkesi
10 Çelebi Mehmed Ağa Ham.
11 Hayderhane Msc.ve
Elhac Süleyman Ef. Mekt.
12 Karagöz Msc.
13 Ibrahim Paşa Ham.
14 Ebulfazl Mahmud Ef. Medr.
15 Çamayıcı Msc.
16 Ankaravî Medr.
17 Hoşkadem Msc.
18 Baba Hasan Msc.
19 Kızıl Minare Msc.
20 Kemal Paşa Msc. ve Kasım Paşa Türbesi
21 Yakup Ağa Msc.
22 Ortaçgazi İsmail Ağa Msc.
23 Hasanağa Medr. ve Horhor Ham.
24 Hindîler Tekkesi Msc.
25 Kazgancı Sadi Msc.

D 7/1 Kemanî Ahmed Ağa Msc.
2 Işçiler Msc.
3 Valide Pertevniyal Camii
4 Camcılar Msc.
5 Aksarayı Ham.
6 Murad Paşa Camii ve Medr.
7 Tevfikıl Ham.
8 Oğlanlar Tekkesi Msc.
9 Çakır Ağa Msc. ve Bekir Paşa Mekt.
10 Kara Mehmed Paşa Msc.
11 Sultan Camii
12 Bodrum Camii ve Kızlar Ağası Ham.
13 Mercimek Msc. ve Hagios Theodoroi
14 Imrahor Ham.
15 Kovacı Msc.
16 Baklalı Msc.
17 Bostan Camii
18 Sinekli Kâtip Muslihiddin Msc.
19 Kuşadalı İbrahim Ef. Tekkesi
20 Ahmed Kethüda Msc.
21 Kürkçübaşı Msc.
22 Şah-ı Geda Msc.
23 Muhasebecî Msc.
24 Bayram Çelebi Msc.
25 Bostan Kapısı
26 Langa Bostanı

D 8/1 Surp Tadeos Partorimos
2 Davutpaşa Kapısı
3 Davutpaşa İskelesi Msc.

E 3/1 Ayakapı Msc. ve
Sekbanbaşı Abdurrahman Türbesi
2 Hagios Nikolaos ve
Hag. Charalampos Ayazması
3 Gül Camii

E 4/1 Küçük Mustafa Paşa Ham.
2 Sivrikoz Msc.
3 Çıbalıkapı ve Çıbalıkapı Msc.
4 Üsküplü Msc.
5 Karanlık Msc.
6 Bostan Ham.
7 Nalınî Mehmed Dede Türbesi ve
Haraçcı Karamehmed Bey Msc.
8 Şeyh Ahmed Buharî Türbesi ve
Emir Buharî Tekkesi
9 Salih Paşa Msc.
10 Haydar Ham.
11 Haydar Paşa Medr. ve Msc.
12 Bıçakçı (Alâeddin) Msc.
13 Elvan Çelebi Msc.
14 Azebler Ham.
15 Papazoğlu Msc.
16 Ünkapanı Camii
17 Yavuz Er Sinan Msc.

E 5/1 Çıplak Msc.
2 Ayazmakapısı Msc.
3 Üçmihraplı Msc.
4 Arabacılar Msc.
5 Demirhan Msc.
6 Zeyrek Kilise Camii (Pantokrator Manastırı)
ve Zembilli Ali Ef. Mekt.
ve Türbe
7 Piri Mehmed Paşa Medr. ve Msc.;
Sarnıç 5/3
8 Sebsebâ Hatun Camii
9 Hacı Kadın Msc. ve Ham.
10 Küçükpazarı Ham.
11 Bodrum (Softa Kâtib) Msc.
12 Sarı Timur Msc.
13 Kepenekçi Sinan Medr. ve Msc.
14 Hoca Hamza (Divoğlu) Msc.
15 Hoca Hamza (Sıyavuş Paşa) Medr.
16 Samanveren Msc.
17 Süleymaniye Camii ve Medresesi;
Dökmeciler Ham.
18 Cankurtaran (Kâtib Şemseddin) Msc.
ve Bâb-ı Fetvâ; Ağa Kapısı Msc.
19 Mehmed Paşa Msc.
20 Sarı Bayezid Msc.
21 Voynuk Süca Msc.
22 Yahya Güzel Msc.
23 Çinili Ham.
24 Küçük Kovacılar Ham.
25 Sekbanbaşı Hüsrev Ağa Msc.
26 Revanî Çelebi Msc.
27 Seyh Vefa Medr.; Vefa Camii;
Ebu'l-Vefa Türbesi
28 Atıf Ef. Kütüphanesi;
Rehabula Hatun Türbesi
29 Yoğurçuoğlu Medr.
30 Kilise Camii

E 6/1 Ayşe Kadın Ham.
2 Ekmekçi Ahmed Paşa Medr.
3 Kırmacı Medr.; Mimar Ağa Msc.;
Büyük Kovacılar Ham.
4 Recai Mehmed Ef. Mekt. ve Sebili
5 Burmalı (Minare) Msc.
6 Sehzade Camii ve Medrese
İmaret ve Şehzadeler Türbesi,
Rüstem Paşa, İbrahim Paşa
7 Molla Hüsrev Msc.
8 Emir Medr.
9 Kirazlı Msc.
10 Arpaemini Mustafa Ef. Mekt.;
Atâullah Ef. Mekt.
11 Kalenderane Camii
12 Damat İbrahim Paşa (Darülhadis)
Medr. ve Msc.
13 Acemioğlanlar Msc. ve Ham.
14 Balaban Ağa Msc.
15 Çakırcıoğlu Ham.
16 Kayıucu Murad Paşa Medr.; Camcı (Âlî)
Msc.
17 Merdivenli Ham.
18 Seyyid Hasan Paşa Medr. ve Sebili
19 Hatice Uta Msc.
20 Kapıudan İbrahim Paşa Camii
ve Mekt.
21 Bayezid Kulesi (Serasker Kulesi)
22 Ali Paşa Yakub Ağa Msc.
23 Imam Hanı Msc. ve Ali Paşa Hanı

E 7/1 Bayezid Camii, Mektebi ve Türbe
2 Bayezid Medr.
3 Bayezid Ham.
4 Koska Medr.
5 Laleli Camii
6 Kızıltaş Msc.
7 Ragıb Paşa Kütüphane, Mekt. ve Msc.
8 Papazoğlu Msc.
9 Hasan Paşa Ham.
10 Simkeşhanı
11 Dibekli (Eminbey) Msc.
12 Solakbaşı Msc.
13 Ermeni Kilisesi
14 Tarlakıyı Msc.
15 Soğan Ağa Msc.
16 Dalıalıcı (Kâtib Sinan) Msc.
17 Çoban Çavuş Msc.
18 Havuzlu Ham.
19 Havuzlu Msc.
20 Merdivenli Ham.
21 Çadırcı Msc.
22 İbrahim Paşa Camii
23 Nişancı Camii; Nişancı Ham.
24 Musalla Msc.; Mustafa Ef. Medr.
25 Kâtib Kasım Msc.
26 Tülbentçi Hüsameddin Msc.

E 8/1 Hagia Kyriaki
2 Panagia Elpis
3 Ermeni Patrikhanesi
4 Karganıcı Msc.; Nalbant Mekt.
5 Tavaşı Msc.
6 Surp Harutiun
7 Behram Çavuş Msc.
8 Kontaskalıon Limanı

F 5/1 Hıdayet Camii
2 Arpacılar Msc.
3 Yeni Valide Camii
4 Balıkpazarı Tekkesi Msc.
5 Ahi Çelebi Camii
6 Rüstem Paşa Camii;
Kıraz Hanı ve Çukur Hanı
7 Tahtakale Ham.
8 Balkapanı Hanı
9 Papazoğlu Hanı
10 Mısır Çarşısı
11 Turhan Valide Türbesi ve
Mihrişah Sultan Türbesi; Haseki Ham.
12 Yavaşça Şahin Msc. ve Mekt.

F 6/1 Sirkeci Garı; Elvan Msc.
2 Emir Msc.
3 Sultan Abdülhamid Türbesi ve Medr.;
Yıldız Dede Türbesi ve Yıldız Ham.
Seyyid Mehmed Paşa Türbesi
4 Aşır Ef. Hanı ve Kütüphanesi
5 Sultan Ham.
6 Alaca Msc. ve Ham.
7 Atik Ibrahim Paşa Camii
8 Merdivenli Msc.
9 Samanveren Msc.; Kilit Hanı
10 Validehanı
11 Hacı Küçük Msc.
12 Acımusluk Sokağı'ndaki Bizans altyapısı
13 Hoca Paşa Camii ve Ham.
14 Saffeti Paşa Tekkesi Msc.
15 Mustafa Ağa Medr.
16 Nalli Msc.; Imam Ali Ef. Türbesi
17 Acımusluk Msc. ve Medr. ve Ham.
18 Hoca Kasım Msc.
19 Rüstem Paşa Medr.
20 Deyhanun Camii
21 Kürkçüler Ham.
22 Büyük Yeni Han ve Sakaçeşme Msc.
23 Tarakçılar (Deyrhatun) Camii
24 Mercan Ağa Msc.
25 Örücüler Sırt Ham.
26 Kebeci Hanı
27 Cevâhir Bedesteni ve Kapalı
Çarşı
28 Çuhaçılar Hanı ve Msc.
29 Mahmud Paşa Ham.
30 Mahmud Paşa Camii, Medrese ve Türbe
31 Servili Msc.
32 Hadım Hasan Paşa Medr.
33 Çağalıoğlu Ham.
34 Şengül Hanı;
Hacı Beşir Ağa Camii ve Medr.
35 Fatma Sultan Msc.

F 7/1 Oksüniye Msc.
2 Esad Ef. Kütüphanesi
3 Kadıhanı Msc.
4 Cezeri Kasım Paşa Msc.
5 Mahmud Nedim Paşa Türbesi
6 Nur-ı Osmaniye Camii
7 Hüseyin Ağa Medr.
8 Hoca Piri Msc.
9 Kemankeş Mustafa Paşa Medr. ve Msc.
10 Çorlulu Ali Paşa Camii ve Medr.
ve Koca Sinan Paşa Medr.
11 Atik Ali Paşa Camii ve Çemberlitaş
12 Vezirhanı, Fazıl Ahmed Paşa Msc.;
Molla Fenârî Msc. ve Çemberlitaş Ham.
13 Sultan II. Mahmud Türbesi
14 Hoca Rüstem Msc. ve Kızlarağası
Medr.
15 Çataloşmuş Msc.
16 Tatlısu ile Acı Ham.
17 Cevri Kalfa Mekt.
18 Firuz Ağa Camii
19 Lausos Sarayı ve Euphemia Kilisesi
20 Binbirdirek Sarnıcı (Philoksenos
Sarnıcı?)
21 Köprülü Mehmed Paşa Medr. ve Msc.
22 Atik Ali Paşa Medr.
23 Karababa Tekkesi
24 Merzifonlı Kara Mustafa Paşa Medr.
ve Halıcı Hasan Msc.
25 Gedikpaşa Msc. ve Ham.
26 Fuad Paşa Camii ve Türbesi
27 Ibrahim Paşa Sarayı
28 Sultan Ahmed Camii
29 Atmeydanı (Hippodrom)
30 Buhara Tekkesi Msc.
31 Dudarıye Msc.
32 Kâtib Sinan Msc.
33 Kâtib Sinan Mekt. ve Silahtar Mehmed
Ef. Mektebi
34 Emin Sinan Msc.
35 Surp Ohanes
36 Kadıragalimanı Ham.
37 Bostancı Ali Msc.; Taş Mekt.

F 8/1 Büyük Saray (Imparatorluk Sarayı kalıntıları)
ve İskender Paşa Mekt.
2 Kağnı Msc.
3 Sifa Ham.
4 Hippodrom'da Sphendone üzerinde
Sultan Ahmed Camii Imareti ve Darüşşifası
5 Helvacıbaşı (İskender Ağa) Msc.
6 Sokullu Mehmed Paşa Camii ve Tekke
7 Ayniilhayat Msc.
8 Şehsuvar Msc.
9 Çardaklı Ham.
10 Küçük Ayasofya Camii
11 Nakıbhend Msc. ve Sarnıç F 8/1
12 Ağa Camii ve Mekt.
13 Çatladıkapı ve Çatladıkapı Msc.
14 Bukoleon Sarayı

G 5/1 Seperçiler Köşkü
2 Yalı Köşkü ve Yalıkapı

G 6/1 Mermer Köşk
2 Yeşil Kiremitli Msc.
3 Dayehatun Msc. ve Beşir Ağa Medr.
4 Goelar Sütunu ve Bizans kalıntıları
5 Odunkapı
6 Bostancılar Tabhanesi Msc.
7 Değirmenkapı
8 Topkapı Sarayı
9 Sarnıç G 6/1
10 Cezayirli Ahmed Paşa Camii
11 Küçük Ağa Ham.
12 Karaki Hüseyin Çelebi Msc.
13 Aydınoğlu Tekkesi Msc. ve
Hasanu'l-Unsi Türbesi
14 Hazine-i Evrak ve Bâb-ı Âlî
15 Terziler Kârhanesi Msc.
16 Alay Köşkü
17 Çinili Köşk ve Arkeoloji Müzesi
18 Darphane
19 Hagios Georgios Manganai;
Khristos Philanthropos Manastırı

G 7/1 Incili Köşk ve Khristos Sotiros Ayazması
2 Arap Köşkü
3 Bizans yapı kalıntıları
4 Hagia Eirene
5 Bâb-ı Humâyûn
6 Aya Sofya (Camii)-Hagia Sophia
7 Erdebîl Tekkesi Msc.
8 Soğukkuyu Medr.
9 Zeynep Sultan Camii ve Mekt.
10 Âcem Ağa Msc. (Theotokos Khalkoprateia)
11 Yerebatan Sarnıcı (Basilica)
12 Çeukippos Hamamları kalıntıları
13 Haseki Hürrem Sultan (Aya Sofya) Ham.
14 Ishak Paşa Camii ve Ham.
15 Ortak (Kara) Kapı
16 Balıkhanekapı
17 Büyük Saray kalıntıları
18 Kabasakal Msc.
19 Kabasakal Msc.
20 Cankurtaran Msc.

G 8/1 Ahırkapı ve Ahırkapı Msc.
2 Akbıyık Msc. ve Ham.

GALATA-PERA

F 3/1 Hacı Mimi Çelebi Msc.
2 Kırım Kilisesi
3 Galata Mevlevihanesi
4 Şahkulu Camii
5 Şahsuvar Msc.
6 Şişhane
7 Bedreddin Camii
8 Loğusa Hatun Türbesi

F 4/1 Hoca Ali Msc.
2 Ali Hoca Msc.
3 Yazıcı Msc.
4 St. Benoît
5 Ermeni (Isa) Kilisesi
6 Karaköy Ham.
7 Yeraltı Camii/Kastellion
8 Karaköy Msc.
9 Bektaş Ef. Msc.
10 Valide Medr.
11 Yeni Camii
12 Sankt Georg
13 Berekettzade Msc.
14 Galata Kulesi (Isa Kulesi)
15 San Pietro
16 Pera'da Palazzo Comunale
17 Perşembepazarı Ham.
18 Rüstem Paşa Hanı
19 Galata Bedesteni
20 Eski Yağkapanı Msc.
21 Nişancı Msc.
22 Arap Camii
23 Okçu Musa Msc.
24 Etmekyemez Msc. (Ekmekyemez Msc.)
25 Yolcuzade Msc.
26 Yeşildirek Ham.
27 Alaca Msc.
28 Boğluca Ham.
29 Azapkapı Camii
30 Yeni Han

G 3/1 Defterdar Camii
2 Tophane
3 Karabaş Tekkesi Msc.
4 Yamalı Ham
5 Tophane Çeşmesi

G 4/1 Kılıç Ali Paşa Camii, Medr. ve Ham.
2 Kapıağı Ham.
3 Surp Krikor (St. Gregor)
4 Khristos Bostanion Kilisesi
5 Bayezid-i Cedîd
6 Theotokos Kaphatiani Kilisesi
7 Hagios Nikolaos

Ek 8 Ayverdi Haritası

مرمره دکزی
مقیاس ۱:۵۰۰۰
کشفیات و انشاآت وزارت نقلیه و طرق شرکتی
طرفنده خریطه رسمیه دن تصغیر و تصحیح ایدیلمشدر
فاتح حریق محلی
باکیرکوی
قسطنطینیه
قوجه مصطفی پاشا
یدی قله قپوسی
تکفور قپوسی
سیلیوری قپوسی
مولوجانه قپوسی
یکی قپو
قومقپو
آخور قپو
چاتلادیقپو
سراچانه قپوسی
یکی سرای
شاطلی بقال
صفاتیه

Ek 9 Alman Mavileri Haritası

Echelle 1:1000

Feuille №J6

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	11.05.1981	
Doğum yeri	Adana	
Lise	1996-1999	Adana Anadolu Lisesi
Lisans	1999-2003	Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2003-2007	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü, Rölöve ve Restorasyon Anabilim Dalı

Çalıştığı kurumlar

2003-2005	Artemel Mimarlık Dış Tic. Ltd. Şti.
2006-…	Aslıhan Ekitmen Mimarlık